

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

ПИСЬМЕННИЙ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 342.9:347.961

ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ
НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **О. О. Письменний**

Науковий керівник: **Миронюк Роман Вікторович**

доктор юридичних наук, професор

Дніпро – 2026

АНОТАЦІЯ

Письменний О. О. Адміністративно-правове регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2026.

У дисертації здійснено комплексне наукове дослідження адміністративно-правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні, визначено теоретико-правові засади формування цифрового нотаріату, особливості адміністративно-правового статусу органів нотаріату в умовах цифрової трансформації, а також розроблено пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері цифровізації нотаріальної діяльності.

Актуальність теми дослідження зумовлена активними процесами цифрової трансформації публічного управління, розвитком електронного урядування, упровадженням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у сферу надання правових послуг та необхідністю забезпечення ефективного функціонування нотаріату в умовах цифрового середовища. Нотаріальна діяльність відіграє важливу роль у забезпеченні правової визначеності цивільного обороту, захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а тому цифровізація нотаріату потребує належного адміністративно-правового забезпечення, удосконалення механізмів контролю, відповідальності та захисту інформації.

На підставі аналізу норм чинного законодавства України, міжнародного досвіду та наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених у роботі встановлено, що процес формування цифрового нотаріату в Україні має еволюційний і фрагментарний характер. Обґрунтовано, що цифрові елементи нотаріальної діяльності впроваджувалися переважно шляхом

автоматизації окремих процедур – створення електронних реєстрів, використання електронного цифрового підпису, електронної ідентифікації особи й електронного документообігу. Водночас концептуальна адміністративно-правова модель цифрового нотаріату тривалий час залишалася нормативно невизначеною.

У дисертації запропоновано авторську періодизацію розвитку нормативного забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності в Україні, відповідно до якої виділено чотири основні етапи: підготовчий етап (до 2013 року), експериментальний етап (2013–2019 роки), етап нормативного впровадження (2020–2022 роки) та етап адаптації в умовах воєнного стану (з 2022 року до теперішнього часу). Встановлено, що сучасний етап розвитку цифрового нотаріату характеризується поступовим переходом від локального використання цифрових інструментів до формування цілісної системи електронної нотаріальної діяльності.

Досліджено сучасні методологічні підходи до вивчення проблем цифровізації нотаріальної діяльності. Доведено, що наукові праці у цій сфері здебільшого присвячені технічним та прикладним аспектам функціонування електронних сервісів, електронних реєстрів та цифрових інструментів, тоді як адміністративно-правовий аспект цифрової трансформації нотаріату залишається недостатньо дослідженим. Обґрунтовано необхідність використання міждисциплінарного та системного підходів до дослідження цифрового нотаріату, які поєднують інструменти адміністративного, інформаційного та цивільного права, а також положення теорії публічного управління.

Визначено, що цифровий нотаріат доцільно розглядати не лише як систему електронних сервісів, а як окремий напрям трансформації нотаріальної діяльності, який змінює організаційні, процедурні та правові засади функціонування нотаріату. З'ясовано, що цифровізація нотаріальної діяльності призводить до посилення публічно-правового елементу у

діяльності нотаріуса та розширення його функцій як учасника процесів електронного адміністрування державних реєстрів.

У роботі проаналізовано чинне правове регулювання цифрового нотаріату в Україні. Наголошено, що нормативно-правова база у цій сфері характеризується розпорошеністю та відсутністю єдиного підходу до регулювання цифрових нотаріальних процедур. Наявні нормативно-правові акти регламентують переважно окремі елементи цифровізації – електронний документообіг, електронні довірчі послуги, функціонування державних реєстрів та порядок електронної взаємодії, однак не формують комплексної адміністративно-правової моделі цифрового нотаріату.

Обґрунтовано потребу внесення системних змін до Закону України «Про нотаріат» шляхом нормативного закріплення поняття «цифрова нотаріальна дія» як різновиду нотаріальної дії, що здійснюється з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Запропоновано законодавчо визначити умови та процедури здійснення цифрових нотаріальних дій, порядок використання кваліфікованого електронного підпису, електронної ідентифікації учасників нотаріального процесу, механізми відеофіксації нотаріальних процедур, а також правила функціонування захищених електронних реєстрів та електронних архівів.

У межах дослідження адміністративно-правового статусу органів нотаріату встановлено, що цифровізація нотаріальної діяльності суттєво трансформує адміністративно-правову модель функціонування нотаріату. Нотаріус у цифровому середовищі виступає не лише суб'єктом професійної правничої діяльності, а й учасником процесів адміністрування державних інформаційних систем, що потребує додаткового нормативного врегулювання його повноважень, відповідальності та механізмів контролю.

З'ясовано, що адміністративно-правовий статус органів нотаріату у сфері цифровізації характеризується недостатньою системністю нормативного закріплення. Особливо це стосується повноважень щодо управління доступом до державних електронних реєстрів, використання

електронного підпису, електронної ідентифікації осіб та забезпечення збереження цифрових нотаріальних документів. Встановлено, що відсутність єдиного комплексного адміністративно-правового акта у сфері цифрового нотаріату створює ризики неоднакового застосування законодавства та виникнення правової невизначеності.

Окрему увагу приділено дослідженню юридичної відповідальності нотаріуса в умовах цифровізації. Визначено, що відповідальність нотаріуса у цифровому середовищі набуває комплексного характеру та охоплює не лише результати вчинення нотаріальних дій, але й забезпечення інформаційної безпеки, захист нотаріальної таємниці, коректність внесення відомостей до електронних реєстрів, дотримання процедур електронної ідентифікації та правил використання електронних інформаційних систем. Доведено, що чинне законодавство не завжди чітко розмежовує відповідальність нотаріуса як суб'єкта нотаріальної діяльності та як державного реєстратора, що ускладнює правозастосовну практику. Встановлено необхідність удосконалення адміністративного та дисциплінарного законодавства у частині визначення спеціальних підстав юридичної відповідальності за порушення у сфері цифрової нотаріальної діяльності.

Проаналізовано особливості здійснення контролю та нагляду у сфері цифровізації нотаріальної діяльності. Обґрунтовано, що контроль і нагляд у сфері цифрового нотаріату виконують не лише каральну, але й превентивну функцію. Адміністративний контроль за доступом до електронних реєстрів, моніторинг реєстраційних дій, блокування електронних ключів та застосування дисциплінарних заходів розглядаються як важливі інструменти забезпечення законності у сфері цифрового нотаріату.

Водночас встановлено, що чинні механізми державного контролю не завжди забезпечують належний баланс між ефективністю державного нагляду та гарантіями професійної незалежності нотаріуса. У зв'язку з цим запропоновано вдосконалити процедури контролю за цифровою нотаріальною діяльністю, а також передбачити додаткові гарантії захисту

нотаріальної таємниці та прав нотаріуса під час здійснення контрольних і слідчих дій.

У межах дослідження особливу увагу приділено аналізу адміністративно-правового статусу органів нотаріату та нотаріуса в умовах цифрової трансформації. Встановлено, що впровадження цифрових технологій суттєво змінює традиційну модель нотаріальної діяльності, розширюючи функціональне навантаження нотаріуса та посилюючи його роль як суб'єкта публічно-правових відносин. Обґрунтовано, що в умовах цифровізації нотаріус набуває нових повноважень, пов'язаних із використанням електронних реєстрів, цифровою ідентифікацією осіб, застосуванням кваліфікованого електронного підпису та забезпеченням захисту електронних даних, що потребує належного нормативного закріплення та системного адміністративно-правового забезпечення.

Встановлено, що використання електронних реєстрів та цифрових технологій у нотаріальному процесі зумовлює виникнення додаткових правових ризиків, пов'язаних із забезпеченням конфіденційності нотаріальної інформації, захистом електронних даних, достовірністю цифрових документів та належним функціонуванням інформаційних систем. У роботі обґрунтовано необхідність нормативного вдосконалення механізмів адміністративного контролю за здійсненням цифрових нотаріальних процедур, визначення спеціальних підстав юридичної відповідальності за порушення у сфері використання електронних нотаріальних систем, а також формування ефективних процедурних гарантій захисту прав нотаріусів та інших учасників нотаріальних правовідносин.

У дисертації також проаналізовано зарубіжний досвід правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності. На підставі аналізу законодавства держав Європейського Союзу та інших зарубіжних країн встановлено, що сучасні моделі цифрового нотаріату передбачають активне використання дистанційних форм вчинення нотаріальних дій, систем електронної ідентифікації, відеофіксації нотаріальних процедур та

автоматизованих механізмів перевірки інформації. Обґрунтовано необхідність імплементації окремих елементів зарубіжного досвіду в Україні з урахуванням особливостей національної правової системи та рівня розвитку цифрової інфраструктури.

За результатами дисертаційного дослідження сформульовано комплекс теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення адміністративно-правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні, підвищення ефективності функціонування цифрового нотаріату, забезпечення правової визначеності цифрових нотаріальних процедур та належного захисту прав учасників нотаріальних правовідносин.

Ключові слова: адміністративне право, адміністративно-правове регулювання, нотаріальна діяльність, цифровізація, електронний нотаріат, нотаріат України, електронні нотаріальні послуги, електронні реєстри, інформаційна безпека, європейські стандарти, гармонізація законодавства, електронний документообіг.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Письменний О.О. Сучасні проблеми інституту нотаріату в умовах воєнного стану. *Публічне право*. 2023. № 1 (49). С. 23–30. URL : <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/49/3.pdf>.
2. Письменний О.О. Нотаріальне посвідчення шлюбного договору, як спосіб захисту прав та законних інтересів громадян. *Публічне право*. 2023. № 3 (51). С. 46–55. URL : <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/51/5.pdf>.
3. Письменний О.О. Цифровізація нотаріату та державних реєстрів в Україні: незахищеність системи та необхідність перегляду адміністративно-правової політики. *Нове українське право*. 2025. Вип. 1. С. 223–230. URL : <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/735/674>.
4. Zaporozhchenko Y., Kononets V., Kumeiko A., Lemekha R., Pysmennyi O. Foreign experience of ensuring human rights during the recruitment of the armed forces as an element of the state's national security: a comparative analysis. *Syariah: Jurnal Hukum dan Pemikiran*. 2024. Vol. 24, No. 1. P. 88–101. URL : <https://jurnal.uin-antasari.ac.id/index.php/syariah/article/view/12577/3895>. (зарубіжне фахове видання, включене до наукометричної бази Scopus).

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Письменний О.О., Кононець В.П. Проблеми питання втручання в діяльність нотаріату шляхом несанкціонованого доступу до реєстрів: *матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції*

«Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти»
(Дніпро, 15 березня 2024 р.) Дніпро : ДДУВС. 2024. С. 476–479.

6. Письменний О.О. Рейдерське захоплення майна: судова практика та колізії законодавства. *Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності в сучасних умовах*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 24.05.2024). С. 86–91.
7. Письменний О. Проблемні питання щодо надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 5 грудня 2024 р.). Дніпро : ДДУВС, 2025. С.187–190.
8. Письменний О. О. Проблемні питання забезпечення кібербезпеки в цифровому просторі як основи національної безпеки України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти*: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 21 березня 2025 р.); у 2-х ч. Ч. II. Дніпро : ДДУВС, 2025. С. 455–457.

ABSTRACT

Pysmennyi O. O. Administrative and Legal Regulation of the Digitalization of Notarial Activity in Ukraine. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Specialty 081 Law. Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, 2026.

The dissertation presents a comprehensive scientific study of the administrative and legal regulation of the digitalization of notarial activity in Ukraine. It identifies the theoretical and legal foundations for the formation of a digital notary system, examines the specific features of the administrative and legal status of notarial authorities under conditions of digital transformation, and develops proposals for improving the current legislation in the field of digitalization of notarial activity.

The relevance of the research topic stems from the active processes of digital transformation in public administration, the development of e-governance, the introduction of modern information and communication technologies into the provision of legal services, and the need to ensure the effective functioning of the notary within a digital environment. Notarial activity plays an important role in ensuring legal certainty in civil transactions and in protecting the rights and legitimate interests of individuals and legal entities. Therefore, the digitalization of the notary requires appropriate administrative and legal support, improvement of control and liability mechanisms, and enhanced information protection measures.

Based on an analysis of the current legislation of Ukraine, international experience, and the scholarly works of domestic and foreign researchers, the dissertation establishes that the process of forming a digital notary system in Ukraine has been evolutionary and fragmented in nature. It is substantiated that digital elements of notarial activity were introduced primarily through the automation of specific procedures, including the creation of electronic registers, the use of electronic digital signatures, electronic identification of individuals, and electronic document management. At the same time, a conceptual administrative

and legal model of the digital notary remained normatively undefined for a long period.

The dissertation proposes the author's own periodization of the development of the regulatory framework for the digitalization of notarial activity in Ukraine, according to which four main stages are identified: the preparatory stage (before 2013), the experimental stage (2013–2019), the stage of regulatory implementation (2020–2022), and the stage of adaptation under martial law conditions (from 2022 to the present). It is established that the current stage of development of the digital notary is characterized by a gradual transition from the local use of digital tools to the formation of a comprehensive system of electronic notarial activity.

The study examines modern methodological approaches to researching the problems of digitalization of notarial activity. It is established that scholarly works in this field are predominantly devoted to technical and applied aspects of the functioning of electronic services, electronic registers, and digital tools, whereas the administrative and legal aspect of the digital transformation of the notary remains insufficiently explored. The necessity of applying interdisciplinary and systemic approaches to the study of the digital notary is substantiated, combining the instruments of administrative, information, and civil law, as well as the provisions of public administration theory.

It is determined that the digital notary should be considered not merely as a system of electronic services, but as a distinct direction of transformation of notarial activity that changes the organizational, procedural, and legal foundations of the functioning of the notary. It is clarified that the digitalization of notarial activity leads to the strengthening of the public-law element in the activity of notaries and to the expansion of their functions as participants in the processes of electronic administration of state registers.

The dissertation analyzes the current legal regulation of the digital notary in Ukraine. It is established that the regulatory framework in this sphere is characterized by fragmentation and the absence of a unified approach to regulating digital notarial procedures. Existing normative legal acts primarily regulate certain

elements of digitalization – electronic document management, electronic trust services, the functioning of state registers, and procedures for electronic interaction, but do not establish a comprehensive administrative and legal model of the digital notary.

The necessity of introducing systemic amendments to the Law of Ukraine “On the Notary” is substantiated through the normative consolidation of the concept of a “digital notarial act” as a type of notarial act performed using information and communication technologies. It is proposed to legislatively define the conditions and procedures for carrying out digital notarial acts, the procedure for the use of qualified electronic signatures, electronic identification of participants in notarial proceedings, mechanisms for video recording of notarial procedures, as well as the rules governing the functioning of secure electronic registers and electronic archives.

Within the framework of the study of the administrative and legal status of notarial authorities, it is established that the digitalization of notarial activity significantly transforms the administrative and legal model of the functioning of the notary. In a digital environment, a notary acts not only as a subject of professional legal activity, but also as a participant in the administration of state information systems, which requires additional normative regulation of the notary’s powers, liability, and control mechanisms.

It is clarified that the administrative and legal status of notarial authorities in the field of digitalization is characterized by an insufficiently systematic normative framework. This particularly concerns powers related to managing access to state electronic registers, the use of electronic signatures, electronic identification of individuals, and ensuring the preservation of digital notarial documents. It is established that the absence of a unified comprehensive administrative and legal act in the field of the digital notary creates risks of inconsistent application of legislation and legal uncertainty.

Particular attention is devoted to the study of the legal liability of notaries under conditions of digitalization. It is determined that the liability of a notary in

the digital environment acquires a complex character and extends not only to the results of notarial acts, but also to ensuring information security, safeguarding notarial secrecy, ensuring the accuracy of data entered into electronic registers, complying with electronic identification procedures, and adhering to the rules governing the use of electronic information systems. It is proven that current legislation does not always clearly distinguish the liability of a notary as a subject of notarial activity from the liability of a notary as a state registrar, which complicates law enforcement practice. The necessity of improving administrative and disciplinary legislation with regard to defining specific grounds for legal liability for violations in the field of digital notarial activity is established.

The specific features of control and supervision in the field of digitalization of notarial activity are analyzed. It is substantiated that control and supervision in the field of the digital notary perform not only a punitive but also a preventive function. Administrative control over access to electronic registers, monitoring of registration activities, blocking of electronic keys, and the application of disciplinary measures are regarded as important instruments for ensuring legality in the field of the digital notary.

At the same time, it is established that the existing mechanisms of state control do not always ensure an appropriate balance between the effectiveness of state supervision and guarantees of the professional independence of notaries. In this regard, it is proposed to improve procedures for control over digital notarial activity and to provide additional guarantees for the protection of notarial secrecy and the rights of notaries during control and investigative actions.

Within the scope of the research, particular attention is devoted to the analysis of the administrative and legal status of notarial authorities and notaries under conditions of digital transformation. It is established that the introduction of digital technologies significantly changes the traditional model of notarial activity, expanding the functional responsibilities of notaries and strengthening their role as subjects of public-law relations. It is substantiated that, under conditions of digitalization, notaries acquire new powers related to the use of electronic registers,

digital identification of individuals, the use of qualified electronic signatures, and ensuring the protection of electronic data, which requires proper normative consolidation and systematic administrative and legal support.

It is established that the use of electronic registers and digital technologies in the notarial process gives rise to additional legal risks associated with ensuring the confidentiality of notarial information, protection of electronic data, authenticity of digital documents, and the proper functioning of information systems. The dissertation substantiates the necessity of improving the normative mechanisms of administrative control over digital notarial procedures, defining specific grounds for legal liability for violations in the field of electronic notarial systems, and establishing effective procedural guarantees for the protection of the rights of notaries and other participants in notarial legal relations.

The dissertation also analyzes foreign experience in the legal regulation of the digitalization of notarial activity. Based on an analysis of the legislation of the Member States of the European Union and other foreign countries, it is established that modern models of the digital notary provide for the active use of remote forms of notarial acts, electronic identification systems, video recording of notarial procedures, and automated mechanisms for information verification. The necessity of implementing certain elements of foreign experience in Ukraine is substantiated, taking into account the peculiarities of the national legal system and the level of development of digital infrastructure.

Based on the results of the dissertation research, a set of theoretical provisions and practical recommendations aimed at improving the administrative and legal regulation of the digitalization of notarial activity in Ukraine has been formulated. These recommendations are intended to increase the efficiency of the functioning of the digital notary, ensure legal certainty of digital notarial procedures, and provide adequate protection of the rights of participants in notarial legal relations.

Key words: administrative law, administrative and legal regulation, notarial activity, digitalization, electronic notary, notary of Ukraine, electronic notarial

services, electronic registers, information security, European standards, harmonization of legislation, electronic document management.

ЗМІСТ

ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	30
1.1. Генеза нормативного закріплення адміністративно–правового інституту цифровізації нотаріальної діяльності.....	30
1.2. Сучасні методологічні підходи та ступінь наукової розробленості проблеми цифровізації нотаріальної діяльності.....	51
1.3. Правове регулювання цифрового нотаріату на сучасному етапі.....	65
Висновки до розділу 1	81
РОЗДІЛ 2 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ	84
2.1. Адміністративно-правовий статус органів нотаріату у сфері цифровізації в Україні.....	84
2.2. Юридична відповідальність нотаріуса в Україні як важливий елемент правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності	99
2.3. Контроль та нагляд, як гарантії забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності.....	112
Висновки до розділу 2	134
РОЗДІЛ 3 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	137
3.1. Зарубіжний досвід правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності.....	137
3.2. Напрями удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності в Україні	146
Висновки до розділу 3	170

ВИСНОВКИ	173
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	180
ДОДАТКИ	197

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах цифрова трансформація правових інститутів стає одним із ключових напрямів державної політики, що визначає потребу у глибокому переосмисленні форм і засобів реалізації публічної влади. Цифровізація охоплює майже всі сфери суспільного життя, у тому числі й нотаріальну діяльність, яка виконує важливу правозахисну, превентивну та юридично посвідчувальну функцію. Впровадження цифрових технологій у сферу нотаріату спрямоване на забезпечення оперативності, зручності, прозорості та безпеки надання нотаріальних послуг громадянам і юридичним особам. Проте ефективність цифрових рішень напряму залежить від якості адміністративно-правового регулювання, яке має забезпечити баланс між інноваціями, безпекою та правовою визначеністю.

На теперішній час у сфері нотаріату України спостерігається активний процес цифрової трансформації, що охоплює як законодавчі, так і технологічні зміни. Про актуальність теми дослідження свідчать, в тому числі, законодавчі зміни, зокрема, на розгляді Верховної Ради України знаходиться законопроект № 5644, який передбачає створення Електронної системи нотаріату з електронним архівом, реєстрами нотаріальних дій та цифровим робочим місцем нотаріуса. Крім того, важливим кроком стало затвердження постановою КМУ № 1406 від 29.12.2023 р. Положення про Єдину державну електронну систему е-нотаріату, що має стати основою для ефективної цифрової взаємодії в цій сфері. Наразі відбувається формування нормативної бази для дистанційного нотаріального провадження з використанням електронної ідентифікації, КЕП та інтеграції з цифровими сервісами, такими як застосунок «Дія», що вимагає комплексного дослідження правових механізмів, технічних рішень та гарантій інформаційної безпеки.

Нотаріальна діяльність, будучи елементом публічно-правового механізму, має чітко окреслений правовий статус, що визначається, зокрема, її делегованими державою функціями. У зв'язку з цим питання цифровізації нотаріальної системи потребує особливої уваги з боку адміністративного права, оскільки саме воно формує засади державного управління у сфері нотаріату, визначає статус уповноважених органів, регламентує їх повноваження та процедури контролю. У цьому контексті актуальним постає комплексний аналіз адміністративно-правових механізмів, які супроводжують процес цифровізації нотаріальної діяльності, а також виявлення правових колізій, прогалин і практичних бар'єрів.

Особливу значущість тема набуває в умовах євроінтеграційного курсу України, який зумовлює необхідність гармонізації національного законодавства з правом Європейського Союзу. Багато країн ЄС вже успішно реалізували моделі електронного нотаріату, що функціонують на базі інтегрованих реєстрів, віддаленої ідентифікації, кваліфікованого електронного підпису та захищених інформаційно-комунікаційних платформ. Україна, декларуючи цифровізацію як державний пріоритет, має адаптувати ці підходи з урахуванням власної правової системи та рівня технічної готовності, що вимагає системного наукового підходу до питань правового регулювання.

Незважаючи на певні позитивні зрушення у нормативно-правовому забезпеченні цифровізації, існує низка проблем, що потребують наукового вирішення. Це, зокрема, відсутність чітких стандартів електронної нотаріальної дії, недостатнє врегулювання відносин між нотаріусами та суб'єктами електронного урядування, слабка інтеграція нотаріального процесу з державними інформаційними ресурсами, а також питання захисту персональних даних і забезпечення кібербезпеки. Усі ці аспекти належать до сфери адміністративно-правових відносин, що потребують глибокого дослідження.

Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлена потребою у вдосконаленні адміністративно-правового механізму регулювання цифрової трансформації нотаріальної діяльності в Україні, забезпеченні ефективної взаємодії нотаріусів з державою в умовах диджиталізації, а також гармонізації національного законодавства з міжнародними та європейськими стандартами. Комплексний науковий аналіз цієї проблематики сприятиме підвищенню ефективності, прозорості та безпеки функціонування нотаріату в цифровому середовищі.

У сучасній науці питання правового статусу нотаріуса, особливо в умовах цифровізації, не отримало комплексного та системного висвітлення, що зумовлює необхідність його поглибленого аналізу. Теоретичну основу дослідження інституту нотаріату становлять праці як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Серед зарубіжних дослідників, які зробили вагомий внесок у розроблення загальнотеоретичних засад правового регулювання та розуміння природи юридичної діяльності варто відзначити Ж.-Л. Бержеля. Суттєвий внесок у формування наукових підходів до визначення правового статусу нотаріуса, організації нотаріальної діяльності та її місця в системі захисту прав і законних інтересів особи здійснили українські науковці, зокрема В. Баранкова, К. Зілковська, Ю. Ільїна, В. Комаров, Р. Кочер'янц, Ю. Орзіх, С. Пасічник, Л. Радзієвська, С. Фурса, Є. Фурса, В. Черниш, Л. Ясінська, А. Барська, М. Бондарев, В. Марченко, К. Чижмар та інші.

В умовах трансформації правової системи та розвитку цифрового суспільства важливими є дослідження, присвячені формуванню цифрового правового простору. У цьому контексті були розглянуті наукові напрацювання Ю. Базанова, В. Брижка, Р. Калюжного, М. Швеця, які заклали підґрунтя міждисциплінарного підходу до правового регулювання цифрової інформації та впровадження електронних інструментів у юридичну практику.

Крім того, аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує зростання наукового інтересу до проблем правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні, зокрема в аспектах удосконалення законодавства,

визначення меж професійної відповідальності нотаріусів, розвитку інститутів самоврядування та впровадження цифрових технологій у сферу нотаріату. У працях Л. Сміян, Ю. Нікітіна, П. Хоменка, А. Маржини, М. Долинської, О. Чижикова, О. Ступака, Ю. Василика, О. Файера та інших досліджуються питання модернізації нотаріальної діяльності, запровадження електронного нотаріату та адаптації правового статусу нотаріуса до сучасних викликів.

Незважаючи на зростання наукового інтересу до цифровізації нотаріату, більшість досліджень зосереджені на окремих аспектах, таких як робота з реєстрами, електронних правочинах, захисті персональних даних. У той же час залишаються невирішеними проблеми, пов'язані з адміністративно-правовим регулюванням цифрової нотаріальної діяльності та відсутній порівняльний аналіз міжнародного досвіду. Це створює прогалини у науковому розумінні ролі нотаріуса в цифровому правовому середовищі та підтверджує актуальність подальших досліджень у цій сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на виконання основних положень Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12-21, Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722, Національної стратегії доходів до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 р. № 1218-р, Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179, Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220, а також тем наукових досліджень Дніпровського державного університету внутрішніх справ «Теоретико-методологічні та прикладні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (реєстраційний номер 0118U100436).

Мета і завдання дослідження. *Метою дисертації є комплексне дослідження адміністративно-правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні, з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду, з метою аналізу ефективності існуючих нормативно-правових механізмів, виявлення законодавчих прогалин та формулювання науково-обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення правового забезпечення цифрового нотаріату в умовах розвитку електронного врядування.*

Згідно з поставленою метою визначено такі основні **задачі** дослідження:

- проаналізувати історико-правові передумови формування інституту цифровізації нотаріальної діяльності та визначити етапи її нормативного закріплення в українському праві;

- визначити основні наукові підходи до цифровізації нотаріальної діяльності, ступінь її дослідженості у правовій науці та окреслити існуючі проблеми методології;

- дослідити чинне адміністративне законодавство, що регулює цифровий нотаріат, і виявити ключові виклики та прогалини у нормативному регулюванні на сучасному етапі;

- визначити повноваження, функції та місце органів нотаріату в системі публічного управління цифровими процесами в нотаріальній сфері України;

- охарактеризувати виклики щодо професійної діяльності нотаріуса в умовах цифровізації, зокрема, під час роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями та державними реєстрами;

- проаналізувати існуючі підходи до юридичної відповідальності нотаріусів у контексті цифрової трансформації та визначити особливості притягнення до відповідальності за правопорушення у сфері електронного документообігу;

- дослідити роль механізмів державного контролю і нагляду як гарантії законності й ефективності цифрових нотаріальних дій;

- вивчити міжнародний досвід правового регулювання цифрової нотаріальної діяльності, виявити ефективні моделі та інструменти, що можуть бути адаптовані в Україні;

- сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового механізму цифровізації нотаріальної діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі цифровізації нотаріальної діяльності в Україні та за її межами.

Предметом дослідження є адміністративно-правові механізми та нормативно-правове забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності в Україні.

Методи дослідження. У процесі дисертаційного дослідження застосовано комплекс методів наукового пізнання, що дали змогу всебічно проаналізувати адміністративно-правові аспекти цифровізації нотаріальної діяльності. Історико-правовий метод використано для з'ясування генези нормативного закріплення інституту цифровізації нотаріальної діяльності, зокрема етапів становлення правового регулювання у цій сфері (підрозділ 1.1). За допомогою діалектичного методу досліджено сучасні методологічні підходи до проблем цифровізації, що дало змогу охарактеризувати динаміку розвитку наукової думки у цій галузі (підрозділ 1.2). Формально-логічний метод був застосований для аналізу чинних нормативно-правових актів, які регулюють цифровий нотаріат на сучасному етапі (підрозділ 1.3).

Логіко-семантичний метод сприяв уточненню понятійно-категоріального апарату у сфері цифрової трансформації нотаріату (підрозділи 1.3, 2.1). Структурно-логічний метод допоміг розкрити адміністративно-правовий статус органів нотаріату в умовах цифровізації, а також специфіку функціонування нотаріусів у цифровому середовищі (підрозділи 2.1, 2.2). Методи класифікації та групування дали змогу впорядкувати та систематизувати права й обов'язки нотаріуса у контексті цифрової діяльності (підрозділ 2.1). Системно-структурний підхід

застосовано для комплексного аналізу юридичної відповідальності нотаріуса та визначення її місця у системі правового регулювання (підрозділ 2.2), а також для розкриття ролі контролю й нагляду як інструментів забезпечення ефективної цифровізації нотаріальної діяльності (підрозділ 2.3).

Порівняльно-правовий метод використовувався на всіх етапах дослідження, особливо у вивченні міжнародного досвіду цифрового нотаріального регулювання, що дало змогу виявити спільні риси й відмінності з вітчизняною правовою системою (підрозділ 3.1). Метод прогнозування сприяв формуванню науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності в Україні (підрозділ 3.2). Загальнологічні методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції та аналогії пронизують усе дослідження, забезпечуючи його цілісність, аргументованість та міждисциплінарний характер.

Нормативну базу дисертаційної роботи становлять Конституція України, закони України, зокрема Закон України «Про нотаріат», Закон України «Про електронні довірчі послуги», Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», Закон України «Про інформацію», а також інші підзаконні нормативно-правові акти, постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства юстиції України, що стосуються організації, здійснення та контролю за нотаріальною діяльністю в умовах цифровізації.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять: матеріали правозастосовної практики, зокрема судові рішення національних судів, аналітичні дані Міністерства юстиції України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у виробленні комплексного підходу до вдосконалення адміністративно-правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні. У процесі дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, які розкривають сутність, структуру та проблеми цифрового нотаріату як

елемента адміністративного права, а також надано пропозиції щодо вдосконалення законодавчого регулювання у цій сфері. У результаті дослідження сформульовано низку наукових положень і висновків, серед яких основними є:

у перше:

- вперше визначено правову природу цифрового нотаріату як складного адміністративно-правового інституту, що охоплює цифрові інструменти, процедури та нормативне забезпечення, спрямовані на забезпечення дистанційного та автоматизованого надання нотаріальних послуг із дотриманням вимог законності, ідентифікації та фіксації нотаріальних дій;

- запропоновано авторську періодизацію розвитку нормативного забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності в Україні, у якій виділено чотири етапи: підготовчий (до 2013 р.), експериментальний (2013–2019 рр.), нормативного впровадження (2020–2022 рр.) та адаптації в умовах воєнного стану (з 2022 р.);

- сформульовано концепцію адміністративно-правового статусу суб'єктів цифровізації нотаріальної діяльності, яка включає: органи Міністерства юстиції України, ДП «Національні інформаційні системи», Нотаріальну палату України та приватних нотаріусів, із чітким розмежуванням їхніх функцій, компетенцій та відповідальності;

- обґрунтовано необхідність створення спеціалізованого публічного реєстру «Е-нотаріус», як елемента адміністративного контролю, що забезпечуватиме відкритість, підзвітність і автоматизований нагляд за нотаріальними діями в електронному форматі з боку держави;

- запропоновано внести доповнення до Закону України «Про нотаріат», якими вперше вводиться поняття «цифрова нотаріальна дія» та регламентуються умови її вчинення, зокрема за допомогою кваліфікованого електронного підпису, відеофіксації, хмарного зберігання та блокчейн-верифікації;

- розроблено модель адміністративної відповідальності нотаріуса за порушення порядку цифрової нотаріальної діяльності, що включає нові кваліфікаційні ознаки цифрових правопорушень (зокрема, несанкціонований доступ до електронних нотаріальних документів, втрата даних, порушення принципу автентичності) та механізми диференційованого покарання залежно від тяжкості правопорушення;

удосконалено:

- концептуальний підхід до визначення цифрової нотаріальної діяльності шляхом виокремлення її основних складових (інформаційно-комунікаційні технології, електронна ідентифікація, цифрові носії нотаріальних актів, інтеграція з державними реєстрами) та встановлення критеріїв, які відрізняють її від традиційної паперової форми здійснення нотаріальних дій;

- структуру адміністративно-правового регулювання цифровізації нотаріату, з уточненням елементів системи правового впливу, включаючи нормативне регулювання, адміністративні процедури, контрольні механізми, цифрову відповідальність та правозастосовну практику в умовах електронного документообігу;

- класифікацію суб'єктів цифровізації нотаріальної діяльності за адміністративно-правовим статусом, функціональною роллю та ступенем відповідальності: 1) центральні органи виконавчої влади; 2) державні підприємства, що забезпечують цифрову інфраструктуру; 3) самоврядні організації нотаріусів; 4) безпосередньо нотаріуси як посадові особи, уповноважені на здійснення дій у цифровому середовищі;

дістало подальшого розвитку:

- положення щодо розуміння цифровізації як невід'ємної складової адміністративної реформи у сфері нотаріальної діяльності, що передбачає трансформацію способів взаємодії між нотаріусами, органами державної влади та громадянами шляхом впровадження електронних сервісів, автоматизованих реєстрів та цифрових підписів;

- твердження про те, що адміністративно-правовий статус органів нотаріату у сфері цифровізації має визначатися не лише через їхні традиційні повноваження, але й через нові функції в сфері захисту цифрових прав учасників правовідносин, зокрема щодо доступу до інформації, електронної ідентифікації та цифрової безпеки;

- обґрунтування, що нотаріальна діяльність у цифровому форматі потребує вдосконалення процесуальних гарантій захисту нотаріальних дій – зокрема, введення єдиних стандартів перевірки електронних документів, процедури автентифікації клієнта та збереження цифрових слідів як доказової бази;

- положення про те, що ефективне адміністративно-правове забезпечення цифровізації нотаріату неможливе без чітко визначеної системи зовнішнього та внутрішнього контролю, що має включати не лише нагляд з боку Мін'юсту, а й цифрові механізми аудиту дій нотаріуса (зокрема, через лог-файли та аналітичні панелі моніторингу);

- твердження про те, що для забезпечення законності та прозорості цифрових нотаріальних дій потрібно впровадити спеціалізоване електронне навчання та сертифікацію нотаріусів щодо користування цифровими інструментами, що дозволить підвищити їхню цифрову грамотність і правову відповідальність у сфері кібербезпеки.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання у:

– науковій діяльності – для подальшого вивчення теоретико-правових засад адміністративно-правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності, розвитку наукових підходів до формування інституту цифрового нотаріату, а також як підґрунтя для подальших досліджень проблем правового забезпечення цифрової трансформації публічного управління;

– законотворчій діяльності – для внесення змін та доповнень до законів і підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють організацію та здійснення нотаріальної діяльності в умовах цифровізації;

– практичній діяльності – для підвищення ефективності діяльності суб'єктів правозастосування, удосконаленню адміністративно-правових механізмів цифровізації нотаріальної діяльності, а також забезпеченню законності та правової визначеності у сфері нотаріату (Акт впровадження у практичну діяльність нотаріусів Дніпровського міського нотаріального округу від 04.02.2026 р.);

– освітній діяльності – у викладанні студентам закладів вищої освіти навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Інформаційне право», «Нотаріальне право», під час підготовки підручників, навчальних посібників, а також інших навчально-методичних розробок із відповідної проблематики.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення та висновки, узагальнені та сформульовані у дисертації, оприлюднювалися на науково-практичних конференціях: «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Дніпро, 15 березня 2024 р.), «Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності в сучасних умовах» (м. Дніпро, 24 травня 2024), «Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування» (м. Дніпро, 5 грудня 2024 р.), «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (м. Дніпро, 21 березня 2025 р.).

Публікації. Основні положення, сформульовані в дисертації, відображено у восьми наукових публікаціях, три з яких опубліковані у наукових фахових виданнях України, одна, у співавторстві з Y. Zaporozhchenko, V. Kononets, A. Kumeiko, R. Lemekha, опублікована у зарубіжному фаховому виданні, включеному до наукометричної бази Scopus, а також у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із основної частини (вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить

195 сторінок, з яких 174 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складається із 162 найменувань, додатки викладено на 17 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Генеза нормативного закріплення адміністративно–правового інституту цифровізації нотаріальної діяльності

У сучасних умовах цифрової трансформації державного управління особливої актуальності набуває питання цифровізації правових інститутів, зокрема нотаріальної діяльності. Нотаріат, як складова системи органів, що забезпечують правову стабільність та захист прав громадян, не може залишатися осторонь загальнодержавних процесів модернізації. Запровадження цифрових технологій у нотаріальну сферу є не лише вимогою часу, а й важливим кроком у напрямі забезпечення оперативності, прозорості та надійності нотаріальних дій.

Разом із тим цифровізація потребує належного нормативного забезпечення, що має на меті створення чіткої правової основи для функціонування нових цифрових механізмів. Генеза адміністративно-правового інституту цифровізації нотаріальної діяльності відображає процес поступового нормативного закріплення нових підходів, процедур і повноважень у цій сфері. Вивчення етапів становлення цього інституту дозволяє виявити як досягнення, так і виклики, які постають у процесі адаптації нотаріальної системи до цифрової епохи.

Цифровій трансформації суспільства нотаріальна діяльність зазнає суттєвих змін, що зумовлює необхідність її нормативного переосмислення. Цифровізація стає ключовим чинником модернізації нотаріату, спричиняючи розширення функціонального навантаження на нотаріусів, які тепер працюють із зростаючою кількістю електронних реєстрів, інформаційних систем та цифрових документів. Процеси реформування у різних сферах, зокрема у земельних, містобудівних та компенсаційних механізмах,

супроводжуються створенням нових електронних платформ, до яких нотаріус має оперативний доступ з метою вчинення нотаріальних та реєстраційних дій. Це наразі вимагає належного нормативного закріплення таких повноважень та процедур [1, с. 134–141].

У сучасних умовах стрімкої цифрової трансформації всієї системи публічного управління та надання правових послуг в Україні, інформаційний простір набуває статусу стратегічного ресурсу, що забезпечує ефективність державної політики, соціально-економічний розвиток та правову безпеку. Структурно цей простір охоплює сукупність цифрових платформ, державних реєстрів, інформаційно-телекомунікаційних мереж і систем, які функціонують відповідно до уніфікованих правових норм та адміністративно встановлених процедур. У цьому контексті важливим елементом національного інформаційного середовища стає нотаріат, діяльність якого активно модернізується шляхом цифровізації, що, в свою чергу, вимагає системного правового переосмислення та нормативного закріплення нових підходів до організації нотаріальних процесів.

Цифровізація нотаріальної діяльності зумовлює трансформацію традиційних форм вчинення нотаріальних дій, зміну ролі нотаріуса як суб'єкта публічної довіри та посилення його відповідальності за забезпечення інформаційної безпеки й захист персональних даних. Впровадження електронних реєстрів, дистанційних нотаріальних дій, електронного документообігу та засобів електронної ідентифікації потребує чіткого правового регулювання, узгодженого з конституційними засадами, адміністративним і цивільним законодавством, а також міжнародними стандартами у сфері цифрових послуг. За таких умов особливого значення набуває формування цілісної концепції цифрового нотаріату, спрямованої на забезпечення правової визначеності, технологічної надійності та доступності нотаріальних послуг для громадян. Це передбачає не лише технічне оновлення інфраструктури, а й удосконалення механізмів правового

контролю, відповідальності та взаємодії нотаріату з іншими елементами публічного управління в межах єдиного інформаційного простору держави.

Цифрова трансформація нотаріальної діяльності неможлива без належного адміністративно-правового супроводу, що охоплює розробку організаційно-нормативної документації, програмно-технічного забезпечення, механізмів взаємодії з іншими державними інституціями та доступу до єдиних інформаційних ресурсів. Сучасна нотаріальна практика передбачає широке використання електронних підписів, електронних реєстрів, цифрових платформ обміну даними, а також автоматизованих систем контролю та звітності. Це свідчить про зміну самої сутності нотаріального акту, який набуває електронної форми, і водночас про необхідність забезпечення правових гарантій достовірності, цілісності та юридичної сили таких актів. Відповідно, цифровізація нотаріату поступово трансформується в окремий адміністративно-правовий інститут, що функціонує в межах загальнодержавної політики інформатизації [2, с. 11–18].

Ідеї правового регулювання інформаційного простору не є новими. Ще в середині ХХ століття в юридичній науці почалося становлення напрямку, що нині відомий як права інформатика. У період розквіту кібернетики (1950–1970-ті роки) дослідники-правознавці вперше звернули увагу на закономірності функціонування правової інформації в умовах розвитку інформаційних систем. Це сприяло формуванню наукових підходів до вивчення електронної форми правових актів, автоматизації процесів правотворчості, а також – законотворчої інформатизації. У другій половині ХХ століття почали активно впроваджуватися автоматизовані інформаційні системи в органах влади, зокрема – в законодавчих, що стало передумовою для подальшої цифровізації правозастосовної діяльності, в тому числі й нотаріальної [3, с. 168–173].

У 1990-х роках на тлі загальної інформатизації суспільства і держави було започатковано новий етап у правовому забезпеченні інформаційних процесів, що супроводжувався активною розробкою спеціального

законодавства у сфері електронного документообігу, цифрового підпису, захисту персональних даних та інформаційної безпеки. Одночасно формувалося нормативне підґрунтя для інтеграції цифрових технологій у правову практику, зокрема в систему нотаріату. Цьому сприяло поєднання кількох важливих факторів: розвиток інституційної інфраструктури інформаційного суспільства, поява на ринку новітніх технологій, потреба в ефективному адмініструванні публічних реєстрів, а також зміна характеру правовідносин у сфері надання правових послуг.

Особливістю цифрової епохи є також необхідність створення методологічних, технологічних і правових бар'єрів для запобігання негативним наслідкам масової інформатизації – таким як порушення інформаційної безпеки, недовіра до електронних документів, втручання в персональні дані тощо. Саме тому важливим завданням держави на сучасному етапі є формування цілісного адміністративно-правового механізму цифровізації нотаріальної діяльності. Він має не лише забезпечувати технологічну ефективність, а й гарантувати юридичну надійність та відповідність принципам верховенства права, правової визначеності й доступу до правосуддя.

Таким чином, генеза нормативного закріплення адміністративно-правового інституту цифровізації нотаріальної діяльності є результатом складного еволюційного процесу. Вона охоплює як загальні тенденції розвитку правової інформатики та інформаційного права, так і специфічні напрями реформування нотаріальної сфери у відповідь на цифрові виклики. Розуміння цієї генези дає змогу визначити ключові етапи становлення нормативної бази, виявити актуальні проблеми та сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо її подальшого вдосконалення.

Системні наукові дослідження у сфері правового регулювання інформаційних процесів та інформатизації, що активно розвивалися з другої половини ХХ століття, сприяли формуванню концептуальних підходів до створення правових умов функціонування інформаційних систем. Зусилля

провідних вчених-правознавців у цій галузі дозволили сформувати підґрунтя для розвитку законодавства, покликаного врегульовувати новий тип суспільних відносин, пов'язаних із створенням, використанням, передачею та зберіганням інформації в цифровій формі. Саме на цій основі наприкінці 1980-х – початку 1990-х років почала формуватися окрема сфера нормативного регулювання, що отримала назву «інформаційне законодавство». Його ключовою рисою став комплексний характер: поєднання норм публічного та приватного права, застосування адміністративно-правових інструментів поряд з технологічними регламентами [4].

У цьому контексті важливим напрямом стає цифровізація діяльності інститутів публічної влади, зокрема – нотаріату. Впровадження інформаційних технологій у сферу нотаріальної практики зумовлює необхідність нормативного закріплення нових форм діяльності, орієнтованих на цифрові процеси вчинення нотаріальних дій, обміну правовою інформацією, доступу до електронних реєстрів, використання електронного підпису, захисту персональних даних тощо. Становлення адміністративно-правового інституту цифровізації нотаріальної діяльності тісно пов'язане з розвитком відповідної законодавчої бази та правозастосовної практики, а також з інтеграцією інформаційно-комунікаційних технологій у правову систему держави.

Наукові підходи до розуміння взаємодії інформаційних систем і права розвивалися у рамках загальної теорії права, інформатики та правової інформатики. Дослідження таких науковців, як Ю. Базанов, К. Беляков, В. Брижко, Р. Калюжний, В. Цимбалюк, М. Швець та ін., стали основою формування нової міждисциплінарної галузі знань, що об'єднує технічні, правові та адміністративні підходи до регулювання цифрової інформації. Саме завдяки їхній роботі були закладені теоретичні основи для розвитку нормативної бази в сфері цифровізації правових процесів, включаючи нотаріальну діяльність.

Водночас розвиток інформаційного суспільства, яке є центральною фазою постіндустріальної цивілізації, зумовив докорінну трансформацію соціальних і правових моделей. Перехід до суспільства знань супроводжується модернізацією інституційних структур, заміною традиційних ієрархічних моделей організації гнучкими мережевими формами, що краще відповідають умовам інноваційного розвитку. У таких умовах інформація стає базовим ресурсом, на основі якого будуються ефективні адміністративні системи, включно з системою нотаріату, що потребує відповідного нормативного закріплення форм та процедур електронної взаємодії [5].

Цифрові ресурси й інфраструктура перестають бути лише технічним інструментом – вони трансформуються в чинники суспільної організації, правового регулювання й розвитку правової свідомості. Зростає роль інформаційного забезпечення правозастосовної діяльності, особливо у сфері нотаріальних дій, де потрібно не лише технічно реалізувати можливості цифрових технологій, але й створити правові механізми їх легітимації та захисту. Таким чином, нормативне оформлення цифровізації нотаріальної діяльності – це відповідь на потребу системної інтеграції інформаційного простору в структуру правової держави.

Нарощення обсягів цифрової взаємодії у сфері нотаріальних послуг вимагає від держави розбудови ефективної адміністративно-правової політики. Йдеться не лише про ухвалення окремих нормативних актів, а про створення комплексного інституту, що забезпечуватиме стандартизацію, безпеку, доступність та прозорість електронних нотаріальних процедур. Формування такого інституту відбувається в умовах глибоких трансформацій, які охоплюють як правову доктрину, так і державну цифрову інфраструктуру.

Питання цифровізації нотаріальної діяльності дедалі активніше розглядається в сучасному науковому дискурсі як в Україні, так і на міжнародному рівні. Актуальність дослідження даної проблематики

зумовлена зростанням потреби суспільства в оперативному, зручному та прозорому наданні нотаріальних послуг. У контексті глобальної цифрової трансформації державного управління, нотаріат розглядається не лише як традиційна інституція фіксації правочинів і юридичних фактів, але й як важливий елемент цифрової правової інфраструктури. Науковці, зокрема Ю. Ю. Бисага та З. Журавльова, у своїх працях обґрунтовують переваги переходу до електронного нотаріату, наголошуючи на доцільності створення єдиних електронних реєстрів, застосування цифрових нотаріальних документів із верифікаційними елементами, такими як QR-коди, що значно оптимізує процес ідентифікації, підвищує ефективність доступу до інформації та мінімізує ризики документального шахрайства [6, с. 11–16; 7, с. 148–151]. Окрема увага в сучасній науковій літературі приділяється питанням інформаційної безпеки в електронному нотаріаті. Зокрема, В. М. Марченко та А. В. Лиля-Барська акцентують на необхідності впровадження систем захисту даних, зокрема інструментів штучного інтелекту та машинного навчання, з метою гарантування конфіденційності та цілісності електронного документообігу [8, с. 42–46]. Крім того, автори пропонують конкретні шляхи підвищення цифрової компетентності працівників нотаріальної сфери, у тому числі через реалізацію освітніх і професійних програм. Аналіз зарубіжного досвіду, представлений у роботах таких дослідників, як I. Agustín та G. Anand, дозволяє зробити висновок про значущість системної інтеграції електронного нотаріату до цифрових державних платформ [9, с. 49–72]. Успішні практики країн Європейського Союзу підтверджують ефективність узгодження нотаріальних процедур із загальнодержавними інформаційними системами, з чітким акцентом на уніфікацію законодавчих стандартів у межах єдиного цифрового ринку [10].

Попри позитивні зрушення, вітчизняна наукова думка поки що не в повній мірі охопила питання особливостей цифровізації нотаріальної діяльності в українських реаліях. Зокрема, актуальними залишаються проблеми впровадження е-нотаріату в умовах воєнного стану, обмеженого

доступу до цифрової інфраструктури в окремих регіонах, а також нестача системної взаємодії нотаріальних процесів із державними електронними реєстрами. Крім того, потребує подальшого вивчення питання створення нормативно узгодженої, технологічно стабільної та право захищеної цифрової екосистеми, в межах якої нотаріальні дії здійснюватимуться з дотриманням принципів адміністративного права.

Інтеграція України в європейське правове та цифрове середовище передбачає адаптацію національного законодавства до сучасних стандартів у сфері електронного врядування та публічних послуг. Цей процес супроводжується активною трансформацією як адміністративно-правових інституцій, так і суспільного запиту на цифрові сервіси. В умовах розбудови «держави у смартфоні» нотаріальна діяльність набуває нової якості: вона поступово переходить із площини виключно паперової фіксації правочинів до електронного середовища, де важливу роль відіграє правове регулювання питань достовірності, безпеки, легітимності та збереження цифрових документів. Саме в такому контексті виникає необхідність у нормативному закріпленні адміністративно-правового інституту цифровізації нотаріальної діяльності, що відповідає викликам сучасності та очікуванням суспільства [11, с. 86–88].

Із набуттям Україною незалежності відбулися глибокі трансформації у правовій сфері, які охопили й реформу нотаріату. Вектор розвитку було спрямовано на інтеграцію до латинської моделі нотаріальної системи, що закріплено у Законі України «Про нотаріат» (1993), зокрема через легалізацію інституту приватного нотаріату. Паралельно розпочався процес впровадження інформаційних технологій у публічне управління, зокрема із прийняттям Національної програми інформатизації (1998), що започаткувала поступову цифровізацію й у сфері нотаріальної діяльності.

Поштовхом до системної трансформації стало ухвалення таких законів, як «Про електронні документи та електронний документообіг» і «Про електронний цифровий підпис» (обидва – 2003), що заклали основу для

правового регулювання цифрових процесів. Ці зміни торкнулися й нотаріальної сфери: цифровізація поступово охопила роботу з державними реєстрами, електронними документами та довірчими послугами. У 2021 році Кабінет Міністрів України затвердив Постанову №1444 щодо реалізації пілотного проекту зі створення Єдиної державної електронної системи нотаріату. Попри призупинення його реалізації через війну, цифрова трансформація триває, що підтверджується ухваленням нової Національної програми інформатизації (2022) [12].

Науковий інтерес до цифровізації нотаріату посилюється, однак досі домінують дослідження, присвячені окремим аспектам – наприклад, роботі з Єдиними державними реєстрами, особливостям електронних правочинів чи питанням захисту персональних даних. Значну увагу цим темам приділяли М. Долинська, Ю. Бисага, А. Лила-Барська, В. Марченко, І. Іліополь, К. Нестеренко, О. Булгакова та інші дослідники. Вони наголошують на важливості закріплення цифрових інструментів на законодавчому рівні та створення правового механізму для легітимного вчинення нотаріальних дій у цифровій формі. Особливої актуальності ці процеси набули в умовах пандемії COVID-19, яка прискорила впровадження дистанційних форм взаємодії.

Попри значний науково-практичний доробок, генезис і еволюція нормативного регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні все ще потребують комплексного вивчення. Зокрема, залишається відкритим питання адаптації чинного законодавства до умов цифрової епохи та забезпечення правової визначеності в межах адміністративно-правових відносин.

Початки цифровізації юридичної діяльності в Україні можна простежити ще з 1970-х років радянської доби. Проте активний розвиток цього процесу розпочався вже після здобуття незалежності, зокрема у сфері нотаріату. Важливою віхою стало впровадження з 1 жовтня 1996 року Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, куди

нотаріуси – як державні, так і приватні – почали вносити дані про всі нотаріальні дії. Саме ця дата вважається відправною точкою цифровізації нотаріальної діяльності в Україні.

Згідно з наказами Міністерства юстиції, такими як «Про внесення доповнень до Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій» (1996) та «Про затвердження Положення про подачу, зберігання, облік та звітність про витрату бланків нотаріальних документів» (1997), бланки набули статусу документів суворої звітності. За порушення порядку звітності передбачалися дисциплінарні заходи аж до припинення діяльності нотаріуса.

Протягом 1996–1999 років були закладені перші принципи цифровізації нотаріальної системи. Такі нововведення дозволили поступово перейти до електронного документообігу. Згодом, у 1999 році, офіційно почав функціонувати Єдиний державний реєстр бланків, а також активізувалося передання даних до нього через ДП «Інформаційний центр» Мін'юсту.

Попри певний поступ, генезис та еволюція правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні досі залишаються недостатньо дослідженими. Сучасні науковці лише починають вивчати питання інтеграції цифрових технологій у нотаріальну практику. Основна увага зосереджена на використанні державними й приватними нотаріусами електронних реєстрів та на проблемах, що виникають під час їх ведення.

Методологічна основа досліджень охоплює загальнонаукові та спеціальні методи. Зокрема, історико-правовий та порівняльно-правовий методи дозволили проаналізувати етапи впровадження цифрових технологій. За допомогою герменевтичного методу автори тлумачать зміст нормативно-правових актів, а моделювання використовується для формулювання пропозицій щодо подальшого вдосконалення електронного нотаріату.

У цьому контексті важливими є роботи таких науковців, як М. Долинська, яка досліджує законодавство України щодо цифровізації нотаріату, та М. Драна, яка аналізує питання захисту персональних даних.

Крім того, дослідження К. Нестеренко, О. Булгакової, І. Апалькової акцентують на потребі законодавчого закріплення електронних правочинів у нотаріальному процесі [13, с. 89–98].

Не менш значущі й міжнародні практики. Зокрема, за В. Зальотіним і Я. Бабичем (2020), пандемія COVID-19 стала каталізатором впровадження цифрових інструментів у нотаріаті. В. Марченко відзначає, що електронний нотаріат сприяє підвищенню ефективності та оперативності нотаріальних дій, а В. Хоменко розглядає особливості нотаріального посвідчення електронних правочинів [14].

У 2021 році Кабінет Міністрів України схвалив постанову щодо запуску пілотного проєкту електронного нотаріату, проте його реалізацію було відкладено. І. Іліополь досліджує цю постанову, акцентуючи на її потенціалі для модернізації галузі. Загалом, попри певні досягнення, питання цифровізації нотаріальної діяльності потребує подальшого всебічного вивчення, як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Процес цифрової трансформації в українському нотаріаті розпочався наприкінці 90-х років і поступово охопив ключові напрями діяльності нотаріусів. Його розвиток можна умовно поділити на кілька етапів, кожен із яких відзначався впровадженням нових електронних реєстрів та правових механізмів для забезпечення прозорості, ефективності й доступності нотаріальних дій.

Перший етап: запуск цифрових реєстрів (1996–1999). Початком цифровізації стало введення Єдиного реєстру довіреностей, що було закріплено наказом Міністерства юстиції у 1996 році. Цей крок був спрямований на фіксацію довіреностей, посвідчених нотаріально, особливо щодо розпорядження майном і транспортом. У 1999 році реєстр отримав оновлений формат, що посилив контроль за їх оформленням, скасуванням та припиненням.

Того ж року був створений Єдиний реєстр нотаріусів, який виконував не лише функцію обліку, а й дозволяв громадянам перевіряти повноваження

та легітимність нотаріусів. Це стало важливою віхою на шляху до прозорого функціонування нотаріальної системи.

Другий етап: облік спадкових справ і заповітів (2000–2003). Наступним кроком стало запровадження у 2000 році Єдиного реєстру заповітів та спадкових справ. Цей інструмент дозволив централізовано обліковувати всі складені, змінені або скасовані заповіти, а також спадкові справи та свідоцтва про право на спадщину. Внесення інформації стало обов'язковим з 1 грудня 2000 року, а згодом реєстр було поповнено архівними даними попередніх років. Таким чином, було створено єдиний інформаційний простір для спадкових питань.

Третій етап: розширення функціоналу та уніфікація процесів (2004–2006). Із прийняттям нових редакцій Цивільного та Сімейного кодексів у 2004 році цифровізація перейшла на новий рівень. Було запроваджено Державний реєстр правочинів та реєстр обтяжень рухомого майна. Ці системи забезпечили нотаріальний контроль за договорами, які підлягали обов'язковій реєстрації, та унеможливили їх дублювання чи шахрайське використання.

У зв'язку зі змінами термінології у Цивільному кодексі, у 2006 році оновлено Єдиний реєстр довіреностей – з уточненням форми, структури даних і порядку оформлення.

Четвертий етап: стандартизація й міжнародна інтеграція (2009–2012). У 2009 році уряд взяв на себе функції контролю над бланками нотаріальних документів, що свідчить про підвищення ваги цифрових інструментів у нотаріальній сфері. У 2010 році було затверджено нову редакцію Порядку ведення Єдиного реєстру нотаріусів – система стала відкритою, і кожен громадянин отримав змогу перевірити інформацію про будь-якого нотаріуса в режимі онлайн.

У 2010 році Україна приєдналася до Конвенції про систему реєстрації заповітів, що стимулювало прийняття нових нормативних актів. Зокрема, у

2011 році було затверджено Положення про Спадковий реєстр. Однак доступ до цього реєстру залишився обмеженим для громадян.

У період з 1996 по 2012 роки в Україні було закладено фундамент цифрової інфраструктури в сфері нотаріату. Цей процес супроводжувався створенням спеціалізованих реєстрів, оновленням нормативної бази та поступовим розширенням повноважень нотаріусів у цифровому середовищі. Впровадження технологій сприяло підвищенню прозорості, надійності та довіри до нотаріальної системи в цілому.

Одним із ключових етапів у формуванні адміністративно-правового інституту цифровізації нотаріальної діяльності стало прийняття нової редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та інших законодавчих актів України» (2010 р.). У результаті з 1 січня 2013 року нотаріус набув нового юридичного статусу – особи, уповноваженої здійснювати державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно. Законодавець надав нотаріусам прямий доступ до Єдиного державного реєстру речових прав на нерухоме майно, що докорінно трансформувало функціональний зміст нотаріальної діяльності, наближаючи її до адміністративних повноважень у сфері реєстраційних процедур [15].

Запровадження з 2013 року Єдиного державного реєстру речових прав на нерухоме майно, який об'єднав раніше розрізнені бази даних, стало правовою та технічною основою для інтеграції нотаріальної діяльності у цифрову інфраструктуру державного управління. Внаслідок постанови КМУ № 824 (2012) скасовано нормативні акти 2004 року (№ 410 і № 671), що регулювали попередні порядки реєстрації.

Паралельно з цим, урядовою постановою № 703 (2011) було вперше врегульовано порядок надання інформації з реєстру та процедуру державної реєстрації прав, однак згодом цей акт було замінено постановою КМУ № 868 (2013), якою затверджено нову редакцію відповідного порядку. Це свідчило

про пошук оптимальних моделей правового регулювання цифрових процедур у нотаріальній сфері.

У 2012 році Закон України № 5037-VI вніс системні зміни до Закону «Про нотаріат», результатом яких стало чітке нормативне закріплення права нотаріусів (як державних, так і приватних) на здійснення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень. Це закріплено в новій статті 46-1, яка нормативно визначила механізм безпосереднього використання нотаріусами інформації з державного реєстру під час вчинення нотаріальних дій. З практичної точки зору, до функціоналу нотаріального доступу до реєстрів було також включено помічників та консультантів.

Закон № 1219-VII від 16 квітня 2014 року унормував подальше вдосконалення цієї статті, актуалізуючи адміністративно-правову модель функціонування нотаріуса в цифровому середовищі. У грудні 2013 року було запроваджено автоматизовану систему електронної звітності нотаріусів, створену Держінформаційною службою на підставі наказу Міністерства юстиції. Ця система стала цифровим аналогом паперової форми № 1-Нотаріус, значно прискоривши обробку статистичних даних та управлінську аналітику на рівні органів юстиції.

Таким чином, 2013 рік варто розглядати як точку відліку нового етапу цифровізації нотаріальної діяльності, що охопив не лише реєстраційні функції, а й формування цифрового механізму звітності як обов'язкового елемента адміністративного регулювання.

Показовим кроком стала реформа кваліфікаційної процедури для майбутніх нотаріусів. Наказом Мін'юсту № 1174/5 від 21.07.2014 року запроваджено анонімне електронне тестування як обов'язковий формат кваліфікаційного іспиту. Система формувала унікальний набір завдань для кожного кандидата, забезпечуючи індивідуалізацію та прозорість оцінювання. Перший іспит у цьому форматі було проведено 6 жовтня 2014 року [16, с. 27–32].

Подальші законодавчі акти посилили правові засади цифрової інтеграції нотаріальної діяльності у державне управління. Закон України № 247-VIII (2015) розширив доступ нотаріусів до Державного земельного кадастру, а Закон № 834-VIII (2015) виклав у новій редакції як Закон «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно», так і статтю 46-1 Закону «Про нотаріат», конкретизуючи вимоги щодо обов'язкового використання нотаріусами інформації з відповідних реєстрів.

Закон № 835-VIII (2015) надав нотаріусам повноваження суб'єкта державної реєстрації юридичних осіб та ФОПів. Це ще більше зміцнило позиції нотаріуса як адміністративного суб'єкта, наділеного частиною публічно-реєстраційних функцій.

У 2016 році Закон № 1666-VIII суттєво розширив обсяг реєстрів, з якими нотаріуси зобов'язані працювати у межах нотаріальних дій, зокрема: Державний реєстр актів цивільного стану громадян, Єдиний державний демографічний реєстр, ЄДР юридичних осіб та ФОП, Державний земельний кадастр та інші. Вперше було встановлено імперативну норму щодо прямого доступу нотаріусів до всіх відповідних реєстрів під час вчинення нотаріальних дій.

Таким чином, від 2010 до 2016 року спостерігається чітка тенденція до нормативної інституціоналізації цифровізації в нотаріальній сфері. Законодавчі зміни не лише делегували нотаріусам нові функції, а й визначили інструменти цифрового адміністрування, що забезпечують ефективність, прозорість та правову визначеність їх діяльності. Постанова КМУ № 918-р (2016) щодо Концепції розвитку електронних послуг та Закон № 2155-VIII (2017) про електронні довірчі послуги остаточно закріпили цифрову парадигму функціонування нотаріату в адміністративно-правовій системі України.

У межах удосконалення правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні спостерігається поступова, але стабільна інтеграція цифрових технологій у цю сферу. Внесення змін до Закону України «Про

нотаріат» (Закон № 199-IX від 2019 року) запровадило обов'язок для нотаріусів – як державних, так і приватних – використовувати відомості з Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва. Подальше впровадження цифрових елементів відбулося із набуттям чинності Законом № 340-IX від 2020 року, згідно з яким нотаріуси при здійсненні правочинів із земельними ділянками зобов'язані витребувати витяги з Державного земельного кадастру відповідно до статті 38 ЗУ «Про Державний земельний кадастр» [17].

Значний поштовх до цифровізації нотаріальної практики було зроблено у 2021 році з прийняттям Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердженням плану заходів щодо її реалізації (розпорядження КМУ № 167-р). Того ж року набув чинності Закон № 1892-IX, який зобов'язав нотаріусів перевіряти дійсність документів за допомогою даних з Єдиного державного демографічного реєстру при ідентифікації осіб, що звертаються для вчинення правочинів (відповідно до ст. 43 ЗУ «Про нотаріат»).

Доповнення до статті 46-1 зазначеного закону (редакція 2021 року) встановлюють обов'язкове використання нотаріусами даних із трьох ключових реєстрів: Єдиного державного демографічного реєстру, Державного реєстру актів цивільного стану громадян, а також Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Згідно з цими нововведеннями, цифрові інструменти стали пріоритетним джерелом інформації у процесі вчинення нотаріальних дій.

На підтримку цифрової трансформації у 2021 році було ухвалено Постанову КМУ № 1290, яка затвердила порядок обігу, зберігання та звітності щодо бланків нотаріальних документів, що також передбачає відкритий доступ громадян до перевірки інформації про їх використання. Наступним кроком стало ухвалення Постанови КМУ № 1444, яка забезпечила практичну реалізацію принципів цифровізації у нотаріальній діяльності.

Проте російська військова агресія, що почалася у 2022 році, призвела до тимчасового призупинення функціонування значної частини електронних реєстрів, що суттєво ускладнило роботу нотаріусів, особливо на тимчасово окупованих територіях або в зонах активних бойових дій.

Попри ці виклики, правове регулювання в умовах воєнного стану адаптувалося за допомогою ряду постанов Кабінету Міністрів (№ 164, № 209, № 469, № 480, № 719, тощо), що забезпечили мінімально необхідну функціональність реєстрів для здійснення нотаріальних дій.

Хоча базовий Закон «Про нотаріат» наразі не містить детального регулювання цифрових інструментів, інші нормативно-правові акти, зокрема Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», створюють необхідну правову основу для їх впровадження. Цей закон визначає електронні документи як юридично значущі за умови дотримання вимог автентичності, цілісності та доступності, що забезпечується, зокрема, використанням електронного підпису.

Поступовий перехід до е-нотаріату отримав імпульс у 2022 році з ухваленням у першому читанні законопроекту про внесення змін до законодавства щодо вдосконалення нотаріальної діяльності. Проект передбачає створення єдиної системи нотаріату без поділу на державний і приватний, впровадження медіаційних функцій, реєстрацію шлюбів, а також запуск електронної платформи нотаріату.

Уже сьогодні нотаріуси мають доступ до численних електронних реєстрів: Єдиного реєстру нотаріусів, Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей, Реєстру речових прав на нерухоме майно та інших. Однак ефективне функціонування цифрового нотаріату вимагає подальшої автоматизації, зокрема створення єдиного електронного реєстру нотаріальних дій, що дозволить підвищити прозорість, зменшити людський фактор та зміцнити інформаційну безпеку.

Міжнародний досвід свідчить про ефективність подібних рішень: у багатьох країнах цифрові технології стали невід'ємною частиною сучасного нотаріату, забезпечуючи оперативність, доступність і надійність правочинів.

Законодавчі новації останніх років свідчать про поступову трансформацію нотаріальної діяльності в Україні в напрямі цифровізації. Зокрема, аналізуючи зміни, внесені Законом України «Про гарантії права власності на об'єкти нерухомого майна, що будуть збудовані в майбутньому» (2022) до частини третьої статті 46-1 Закону України «Про нотаріат», слід зазначити, що законодавець уніфікував норми попередніх редакцій, затверджених законами № 1666-VIII (2016) та № 199-IX (2019). Відтепер при посвідченні правочинів щодо нерухомості, у тому числі щодо об'єктів незавершеного будівництва або майбутніх об'єктів, нотаріуси зобов'язані використовувати дані трьох ключових реєстрів: Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Державного земельного кадастру та Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва [18].

Це свідчить про глибоку інтеграцію цифрових інструментів у нотаріальну практику. Вже сьогодні державні й приватні нотаріуси фактично не можуть здійснювати свою професійну діяльність без доступу до єдиних державних реєстрів, в які вони не лише отримують дані, але й вносять нову інформацію про вчинені нотаріальні дії. Доступ громадян до перевірки автентичності нотаріальних документів через офіційний сайт ДП «Національні інформаційні системи» також є прикладом зміцнення правової безпеки за допомогою цифрових засобів.

Прийняття Закону № 2801-IX (2022), що набрав чинності з 31 грудня 2023 року, надало нотаріусам повноваження щодо реєстрації підписантів відповідно до законодавства у сфері електронних довірчих послуг, що стало важливим кроком до реалізації повноцінного електронного нотаріату та не суперечить базовим положенням чинного Закону України «Про нотаріат» (1993).

Український нотаріат активно адаптується до провідних світових практик, орієнтуючись на моделі латинського нотаріату та електронного нотаріату. Зокрема, в Іспанії, Італії, Франції, Німеччині, Індонезії та Бельгії реалізовано низку цифрових проєктів, які сприяють ефективності та безпеці нотаріальних дій. Наприклад, в Італії створено компанію Notartel, у Франції функціонує мережа MINITEL, а у Бельгії – цифрові платформи eRegistration та Biddit. Усі ці ініціативи впроваджуються за активної участі професійних нотаріальних об'єднань [19, с. 150].

Науковці підкреслюють, що цифровізація не лише розширює функціонал нотаріуса як посередника (юридичного, довіреного та ринкового), але й створює нові виклики – наприклад, напруження між функцією публічного службовця та підприємця. Водночас цифрова трансформація відкриває шлях до формування електронного нотаріату як інституційного явища, що може бути більш ефективним з точки зору якості, доступності та правової захищеності.

В Україні перші кроки щодо впровадження електронного нотаріату розпочались з активної наукової та професійної дискусії. Експерти, нотаріуси та державні службовці відзначають як позитивні, так і проблемні аспекти цифрової трансформації. Зокрема, наголошується на неузгодженості чинного законодавства з потребами електронного нотаріату. Наразі дослідники пропонують внести зміни до Закону України «Про нотаріат» шляхом розширення його положень – або через доповнення статті 34 новими положеннями, або шляхом введення нової статті 34-1, яка б визначала перелік нотаріальних дій, що можуть здійснюватися в електронному форматі через спеціалізовану інформаційну систему «Електронний нотаріат».

Таким чином, формування нормативної основи для цифровізації нотаріальної діяльності в Україні є важливим етапом у розвитку адміністративно-правового інституту, що відповідає викликам сучасної цифрової держави.

Запровадження електронного нотаріату є складним техніко-технологічним процесом, що потребує значних фінансових ресурсів, включаючи інвестиції з боку практикуючих нотаріусів. Сучасна нотаріальна діяльність неможлива без використання комп'ютерної техніки та електронних пристроїв, що, своєю чергою, вимагає залучення спеціалістів у сфері інформаційних технологій. Н. Мокрицька та М. Долинська (2019) вважають доцільним укладати з такими фахівцями трудові договори на умовах часткової зайнятості або з гнучким графіком, що дозволяє зберігати нотаріальну таємницю, враховуючи практику розподілу робочого часу.

На думку І. Апалькової (2021), доцільним є нотаріальне посвідчення не лише електронних правочинів, а й цифрових копій документів, зокрема електронних довіреностей. У ході порівняння систем нотаріату України та Грузії М. Долинська (2020) підкреслює, що в Грузії з 23 березня 2009 року почав функціонувати електронний реєстр нотаріальних дій, а за кілька місяців – створено централізовану базу даних, у яку вносяться всі нотаріальні акти. Схожим чином в Україні існує Спадковий реєстр. У обох країнах діяльність нотаріату дедалі більше ґрунтується на принципах цифровізації, що веде до становлення електронного нотаріату [16].

Враховуючи досвід країн із латинською системою нотаріату, зокрема Грузії, в Україні вже з 1999 року впроваджено низку електронних сервісів. Постанова Кабінету Міністрів України № 1444 від 2021 року започаткувала п'ятий етап цифрової трансформації нотаріальної сфери, зокрема через реалізацію пілотного проєкту щодо поетапного впровадження Єдиної державної електронної системи нотаріату. Попри те, що документ набрав чинності 13 січня 2022 року, повномасштабне вторгнення РФ значно ускладнило його реалізацію. Встановлено, що впровадження системи передбачає три етапи, конкретний перелік учасників, вісім ключових компонентів і завершення дії проєкту до 31 грудня 2023 року.

Таким чином, в Україні електронний нотаріат поступово впроваджується: вже функціонують Єдиний реєстр нотаріусів, Довіреностей,

Бланків документів і Спадковий реєстр, проте вони потребують удосконалення. Водночас потрібно створити Електронний реєстр нотаріальних дій і Електронний нотаріальний архів. Також планується запуск електронного кабінету нотаріуса і клієнта.

Однак зазначена постанова викликала критику з боку нотаріальної спільноти, зокрема Нотаріальної палати України. Як зазначає В. Марченко (2020), запровадження електронного нотаріату потребує чіткого законодавчого врегулювання. Водночас, відповідно до міжнародної практики та принципів латинського нотаріату, саме професійна самоврядна організація нотаріусів повинна відігравати ключову роль у запровадженні цифрових реєстрів – в Україні таку функцію має виконувати Нотаріальна палата.

К. Нестеренко та О. Булгакова (2020) наголошують, що функціонування електронного реєстру нотаріальних дій повинно базуватися на інфраструктурі Нотаріальної палати України. Однією з основних проблем при впровадженні електронного нотаріату є забезпечення захисту інформації, що пов'язано з дотриманням принципу нотаріальної таємниці (ст. 8 Закону України «Про нотаріат»). Особливу увагу слід приділити ситуаціям, коли в одній державній нотаріальній конторі працюють кілька нотаріусів.

Впровадження цифрових технологій у нотаріальну сферу відповідає завданням Національної програми інформатизації та пункту 2.8.5 Плану відновлення України (2022), згідно з яким усі нотаріуси мають бути підключені до Єдиної державної електронної системи нотаріату. Повноцінне впровадження цієї системи доцільно здійснювати після завершення війни, враховуючи позиції практиків, науковців і професійних об'єднань.

Оскільки державні та приватні нотаріуси вже працюють з використанням сучасних цифрових засобів, дані про окремі нотаріальні дії зберігаються в державних електронних реєстрах, що сприяє захисту прав клієнтів. Використання цифрових інструментів дозволяє оптимізувати документообіг, оперативно отримувати інформацію, підвищувати якість

нотаріальних послуг і забезпечувати збереження документів у захищеному середовищі.

Загалом процес запровадження електронного нотаріату в Україні є багатоетапним, ресурсоємним та потребує створення нових реєстрів, робочих електронних кабінетів нотаріусів та клієнтів. Дослідження засвідчило, що етап цифровізації, який стартував у 2021 році, має завершитися впровадженням повноцінної електронної системи нотаріату, адаптованої до українських реалій, за прикладом країн із латинським типом нотаріальної системи.

Головною перешкодою на цьому шляху залишається війна, розв'язана Росією. Лише після перемоги України варто розпочати повноцінне впровадження новітніх інформаційних технологій у нотаріальну практику, зокрема системи електронного нотаріату. Ключова роль у цьому процесі належить як нотаріусам, так і їх професійному об'єднанню – Нотаріальній палаті України.

Варто підкреслити важливість не лише законодавчого та нормативного забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності, а й розробки методичних рекомендацій. Для підвищення цифрової компетентності нотаріусів і їх працівників пропонується організувати серію навчальних семінарів і вебінарів за підтримки Міністерства юстиції України та під егідою Нотаріальної палати.

1.2. Сучасні методологічні підходи та ступінь наукової розробленості проблеми цифровізації нотаріальної діяльності

У сучасних умовах цифрова трансформація публічних сервісів, зокрема нотаріальної діяльності, виступає однією з ключових складових правової, адміністративної та технологічної модернізації держави. Проблематика цифровізації нотаріату досліджується на перетині кількох наукових площин –

правової інформатики, адміністративного права, кібербезпеки, а також загальної теорії держави і права.

Методологічна основа вивчення цифровізації нотаріальної діяльності спирається, передусім, на системний, інформаційно-правовий, інституційний, функціональний та порівняльно-правовий підходи. Системний підхід дає змогу розглядати нотаріат як інтегрований елемент правової системи держави, де цифрові технології стають невід'ємною складовою механізмів правового регулювання та захисту прав суб'єктів. Інформаційно-правовий підхід дозволяє проаналізувати нормативну базу, яка регламентує електронний документообіг, використання державних реєстрів, електронний підпис, захист персональних даних у сфері нотаріальної практики.

В українському науковому просторі цифровізація нотаріату досліджувалась переважно в контексті розвитку електронного урядування, діджиталізації юридичних послуг та впровадження єдиних державних реєстрів. Проблематика вдосконалення нотаріальної діяльності неодноразово ставала об'єктом дослідження вітчизняних науковців, серед яких слід відзначити В. В. Баранкову, М. В. Бондареву, М. М. Дякович, Л. В. Сфіменко, М. Б. Жужжалова, Ю. О. Заїку, К. Л. Зілкович, І. Л. Казаневича, О. П. Коляду, В. В. Комарова, С. П. Кондракову, В. М. Марченка, І. В. Спасибо-Фатєєву, С. Я. Фурсу, О. О. Шульгу, І. А. Шундика, В. В. Яркова та інших. Водночас варто зазначити, що на сьогодні в українській правовій науці питання правореалізації в межах нотаріальної діяльності ще не стало предметом всебічного та системного дослідження. Існуючі наукові напрацювання здебільшого стосуються окремих аспектів нотаріальних функцій або ж аналізують фрагменти нормативно-правового регулювання цієї сфери, залишаючи поза увагою комплексний підхід до вивчення проблем цифровізації нотаріальної практики.

Отже, незважаючи на наявність окремих наукових досліджень, слід констатувати, що питання цифровізації нотаріальної діяльності як цілісного інституту в умовах цифрової трансформації публічної влади все ще

залишається фрагментарно дослідженим. Особливо актуальною є потреба в міждисциплінарному аналізі, який би поєднував правовий, інформаційно-технологічний та організаційно-управлінський аспекти функціонування нотаріату у цифровому середовищі.

У сучасній науковій практиці дослідження цифровізації нотаріальної діяльності базується на комплексному підході, який забезпечує системне охоплення всіх аспектів досліджуваної проблеми. В рамках цього підходу застосовуються такі методи:

- аналіз та синтез, що дозволяють узагальнити наявну правову базу, виявити ключові проблеми та визначити основні напрями розвитку нотаріальної діяльності в умовах цифрової трансформації.

- порівняльно-правовий метод, який дає змогу дослідити іноземний досвід функціонування електронного нотаріату та виявити ефективні практики, які можуть бути використані для вдосконалення національної моделі.

- прогностичний метод, застосований для формування уявлення про можливі наслідки впровадження цифрових технологій, а також для розробки рекомендацій щодо оновлення законодавства.

- системний підхід, що забезпечує цілісне бачення об'єкта дослідження через взаємозв'язок правових, організаційних, технічних і безпекових складників цифровізації нотаріальної діяльності.

Застосування зазначених методів дозволяє не лише комплексно оцінити сучасний стан електронного нотаріату, але й сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо його подальшого розвитку.

Проблематика цифровізації нотаріальної діяльності в Україні перебуває на етапі активного формування, що зумовлює зростання наукової зацікавленості до цієї теми. Останніми роками спостерігається збільшення кількості наукових досліджень, присвячених правовим аспектам електронного нотаріату, питанням кібербезпеки, цифрової взаємодії з державними реєстрами та аналізу зарубіжного досвіду. Науковці акцентують

увагу на тому, що цифрові технології підвищують ефективність, прозорість і доступність нотаріальних послуг, проте залишаються й актуальні виклики. Серед них – відсутність єдиного електронного реєстру нотаріальних дій, низький рівень цифрової грамотності серед нотаріусів, ризики, пов'язані з кібербезпекою, а також фрагментарність нормативно-правового регулювання.

Йдеться не лише про внесення окремих змін до чинного законодавства, а про формування цілісної концепції цифрової трансформації нотаріальної діяльності, яка б поєднувала технічні, організаційні та правові елементи. Важливим є також забезпечення належного рівня захисту персональних даних та інформаційної безпеки, що виступає ключовою передумовою довіри громадян до електронних нотаріальних сервісів. Крім того, доцільним видається врахування позитивного зарубіжного досвіду впровадження електронного нотаріату, зокрема в частині дистанційного посвідчення правочинів, використання кваліфікованих електронних підписів та інтеграції нотаріальних систем із державними інформаційними ресурсами. Адаптація таких практик з урахуванням національних особливостей правової системи України може сприяти підвищенню якості нотаріальних послуг і забезпеченню балансу між інноваційністю та правовою визначеністю. Відповідно, подальші наукові дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на комплексне осмислення проблем і перспектив електронного нотаріату, а також на розроблення практичних рекомендацій, спрямованих на його сталий і безпечний розвиток в умовах цифровізації суспільства.

Наукові джерела підкреслюють необхідність подальшої модернізації законодавства, впровадження єдиних стандартів електронного документообігу, обов'язкового використання електронного підпису, а також підвищення цифрової компетентності як фахівців, так і громадян. Крім того, вагоме значення має адаптація позитивного міжнародного досвіду щодо автоматизації нотаріальних процесів та інтеграції цифрових платформ з державними інформаційними системами [20].

Цифровізація нотаріальної діяльності стала предметом активного міждисциплінарного наукового дослідження. Хоча вже накопичено певний теоретичний і практичний матеріал, актуальність подальших наукових розвідок зумовлена швидким розвитком цифрових технологій, появою нових викликів та необхідністю формування узгодженої, ефективною моделі електронного нотаріату в Україні.

На міжнародному рівні наукові дослідження, присвячені трансформації нотаріальних систем у контексті цифровізації, мають значно ширший обсяг. У роботах представників латинського нотаріату (Франція, Німеччина, Італія), а також країн зі змішаними системами (Іспанія, Польща) основну увагу зосереджено на юридичних аспектах електронної ідентифікації особи, автентифікації правочинів, створення цифрових архівів та обміну правовою інформацією між суб'єктами юридичних послуг [21, с. 86–93]. У цих системах активно впроваджуються блокчейн-рішення, віддалене нотаріальне посвідчення, електронні платформи для правочинів, що підтверджує важливість цифрової грамотності нотаріуса як учасника правової комунікації [22, с. 105].

Варто наголосити, що в умовах цифрової трансформації роль нотаріуса поступово еволюціонує від традиційного посвідчувача документів до активного посередника між правом і технологіями, який забезпечує законність, достовірність та незмінність електронних правочинів. Водночас у наукових працях підкреслюється необхідність уніфікації технічних і правових стандартів електронного нотаріату на наднаціональному рівні, зокрема в межах Європейського Союзу. Така уніфікація покликана спростити транскордонне визнання електронних нотаріальних дій, підвищити рівень правової визначеності та мінімізувати ризики правових колізій. Окрема увага приділяється питанням етики та професійної відповідальності нотаріуса в цифровому середовищі, а також безперервній професійній підготовці як ключовій умові ефективного впровадження інноваційних технологій. Міжнародний науковий дискурс демонструє, що цифровізація нотаріату

розглядається не як суто технічний процес, а як комплексне правове явище, що вимагає переосмислення традиційних інститутів нотаріального права та адаптації їх до викликів цифрового суспільства.

Таким чином, сучасні методологічні підходи до вивчення цифровізації нотаріату потребують систематизації, узагальнення досвіду зарубіжних держав та створення національної концепції цифрової трансформації нотаріальних процесів, що поєднує безпеку, юридичну визначеність та ефективність надання послуг. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження правових механізмів взаємодії нотаріуса з державними реєстрами та органами влади в умовах технічних збоїв або кіберзагроз, як показала практика воєнного часу в Україні.

У сучасних умовах глобальних змін, що охоплюють економічні, соціальні та технологічні сфери, нотаріат не залишається осторонь трансформаційних процесів. Він адаптується до нових викликів, зумовлених як внутрішньополітичними реформами, так і зовнішніми обставинами, зокрема воєнними діями.

Правові основи діяльності нотаріату охоплюють комплекс нормативно-правових актів національного та міжнародного характеру, які регламентують організаційні засади, порядок вчинення нотаріальних дій, а також визначають правовий статус нотаріусів і механізми забезпечення захисту прав учасників нотаріального процесу. На національному рівні основними джерелами є Конституція України, що закріплює фундаментальні принципи правової держави, Цивільний кодекс України, який регулює нотаріально посвідчувані правочини, спадкові відносини та довіреності, Цивільний процесуальний кодекс України щодо процедур визнання й оскарження нотаріальних дій, а також Закон України «Про нотаріат», який є базовим актом у цій сфері. Важливе значення мають закони, що визначають порядок застосування електронного підпису, електронних документів та цифрових довірчих послуг, а також численні підзаконні нормативно-правові акти Міністерства юстиції України, які деталізують процедури вчинення нотаріальних дій.

До того ж, правове регулювання нотаріальної діяльності в Україні доповнюється нормами міжнародного права, зокрема міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також актами «м'якого права», що формують загальні стандарти нотаріальної діяльності. До них належать рекомендації та резолюції міжнародних професійних об'єднань нотаріусів, зокрема Міжнародного союзу нотаріату, які спрямовані на уніфікацію підходів до організації нотаріату та впровадження цифрових інструментів у нотаріальну практику. В умовах цифровізації особливого значення набуває узгодженість норм нотаріального законодавства з положеннями актів у сфері інформаційного права, захисту персональних даних і кібербезпеки. Нотаріус у цифровому середовищі виступає не лише суб'єктом вчинення нотаріальних дій, а й відповідальним розпорядником чутливої інформації, що зумовлює необхідність чіткого нормативного визначення меж його повноважень та відповідальності за порушення вимог інформаційної безпеки. Ефективне функціонування нотаріату можливе лише за умови комплексного та системного правового регулювання, яке забезпечує взаємодію норм цивільного, нотаріального та інформаційного права. Подальший розвиток електронного нотаріату потребує не лише оновлення окремих нормативних положень, а й перегляду концептуальних підходів до правового регулювання нотаріальної діяльності з урахуванням викликів цифрової трансформації.

У цьому контексті актуалізується питання кодифікації та систематизації нормативно-правових актів, що регулюють нотаріальну діяльність, з метою усунення колізій і прогалин, які ускладнюють практичне застосування електронних інструментів. Фрагментарність правового регулювання цифрових аспектів нотаріату знижує рівень правової визначеності та може негативно впливати на єдність нотаріальної практики, особливо в умовах запровадження нових інформаційних технологій. Крім того, потребує нормативного врегулювання питання інтеграції нотаріальних інформаційних систем із державними електронними реєстрами, визначення

правових режимів доступу до них, а також встановлення чітких процедур обміну та збереження даних. Важливим є закріплення на законодавчому рівні вимог до технічної сумісності, надійності та безперервності функціонування таких систем, що безпосередньо пов'язано з гарантіями захисту прав і законних інтересів учасників нотаріального процесу.

Міжнародно-правове регулювання нотаріальної діяльності здійснюється через участь України в міжнародних договорах і конвенціях, які забезпечують правову взаємодію у сфері нотаріального засвідчення та визнання документів. Зокрема, важливу роль відіграє Конвенція про скасування вимоги легалізації іноземних офіційних документів 1961 року (Гаазька конвенція), яка дозволяє використовувати нотаріальні документи за кордоном шляхом проставлення апостиля. Двосторонні міжнародні договори України з низкою країн також містять положення про взаємне визнання нотаріально посвідчених документів і надання правової допомоги [23].

Також правове поле діяльності нотаріату формується під впливом Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка орієнтує на гармонізацію українського законодавства з європейськими стандартами, зокрема щодо цифровізації правових послуг. Значну методологічну цінність становлять Рекомендації Міжнародного союзу латинського нотаріату (UINL), членом якого є Україна, що сприяє уніфікації підходів до регулювання нотаріальної діяльності. Сукупність цих національних і міжнародних норм формує цілісну нормативну основу, яка забезпечує ефективність, правову визначеність і поступову інтеграцію українського нотаріату у міжнародний правовий простір [24].

Однією з найпомітніших тенденцій є цифровізація нотаріальної діяльності, що супроводжується розширенням функціональних обов'язків нотаріуса. Це, зокрема, включає роботу з новими інформаційними системами, платформами та реєстрами, які запроваджуються в рамках реформ у сфері земельних відносин, містобудування та майнових прав.

Нотаріусам делеговано функції в межах реалізації низки державних програм, включаючи механізми компенсації за зруйноване чи пошкоджене майно. Це свідчить про високий рівень довіри до нотаріального корпусу як до правового інституту, що забезпечує законність і безспірність правочинів [25, с. 398].

З початку повномасштабної війни нотаріуси продовжують виконувати свої обов'язки навіть в умовах обстрілів, повітряних тривог, відключень електроенергії та кіберзагроз. Наразі вони зберігають нотаріальні архіви, забезпечують юридичну допомогу та захист прав громадян. Щоденна робота з клієнтами, зокрема військовими, родинами загиблих або зниклих безвісти, вимагає від нотаріусів високого рівня емоційної витримки та психологічної стійкості. До того ж, вони повинні залишатися неупередженими виконавцями правових норм, забезпечуючи юридичну визначеність і стабільність [26].

Суттєвою перешкодою для ефективної нотаріальної діяльності є недосконалість законодавства: суперечливість нормативно-правових актів, нечіткість термінології, порушення принципів юридичної техніки. Відсутність однозначного тлумачення норм значно ускладнює практичну реалізацію нотаріальних функцій, зокрема у сфері цифровізації. Незважаючи на правову невизначеність, зовнішні ризики та підвищене навантаження, нотаріуси залишаються ключовими фігурами у системі забезпечення правового порядку. Їхня професійна підготовка, витримка та відповідальність є запорукою безперервності правового захисту громадян.

У сучасних умовах розвитку інформаційних технологій у сфері нотаріату активно впроваджуються цифрові інструменти: кваліфікований електронний підпис (КЕП), елементи електронного документообігу, корпоративні платформи для професійної комунікації, а також освітні цифрові середовища [27, с. 32–35]. Це сприяє підвищенню оперативності в роботі нотаріуса, зменшенню обсягів паперової документації та забезпеченню безперервного професійного розвитку.

У нотаріальній практиці використовуються такі технічні засоби, як карт-рідери для зчитування інформації з ID-карток, системи подвійної автентифікації, інтерфейси для інтеграції даних з державних реєстрів, що дозволяють здійснювати міжреєстровий обмін електронними документами. Розширення технічних можливостей включає також створення захищеної електронної пошти, систем захисту робочих місць нотаріусів та централізованої технічної підтримки. Незбалансованість цифрових інструментів і відсутність єдиного комплексного підходу до оптимізації цифрових сервісів призводить до значного збільшення навантаження на нотаріусів. У результаті збільшується кількість електронних джерел, порталів, реєстрів, з якими нотаріус зобов'язаний працювати, що ускладнює та уповільнює процес прийняття рішень.

Основні ризики цифровізації пов'язані з кіберзагрозами, зокрема несанкціонованим доступом до комп'ютерів нотаріусів, фішинговими атаками, зловмисним програмним забезпеченням, а також технічними збоями в роботі державних реєстрів. Порушення конфіденційності персональних даних та втручання в інформаційні системи можуть поставити під сумнів юридичну безпеку правочинів.

Цифрові технології, хоча й забезпечують зручність, створюють ризики зниження якості ідентифікації особи та контролю добросовісності сторін правочину. Дистанційний формат ускладнює встановлення фактичного психоемоційного стану особи та може призвести до порушення принципу вільного волевиявлення. Існують також загрози використання технологій *deepfake*, які можуть унеможливити об'єктивну верифікацію особи під час відеоідентифікації.

Цифрова трансформація без належного правового регулювання створює ризики для правового захисту осіб похилого віку чи недієздатних громадян. Відсутність чітких механізмів ідентифікації та належного контролю за процесами цифрового підпису може бути використана для тиску чи шахрайства.

Ефективне функціонування цифрового нотаріату потребує комплексного правового врегулювання. Нотаріальна спільнота неодноразово наголошує на необхідності удосконалення якості нормотворчої техніки, забезпечення сумісності та безпечності реєстрових систем, а також збереження ключових функцій нотаріуса, зокрема юридичної оцінки правочину.

Запровадження цифрових технологій у сфері нотаріату має значний потенціал для модернізації правової системи. Законопроект № 5644, що перебуває на розгляді Верховної Ради України, передбачає створення комплексної «Електронної системи нотаріату», яка включатиме електронний нотаріальний архів, реєстр нотаріальних дій, електронне робоче місце нотаріуса та інші функціональні підсистеми. Це має сприяти створенню єдиного цифрового середовища для нотаріусів з безперервним доступом до ключових реєстрів і сервісів [28].

Крім того, відповідно до постанови КМУ № 1406 від 29.12.2023 р., затверджено «Положення про Єдину державну електронну систему е-нотаріату», яка стане основою для цифрової взаємодії в нотаріальній сфері.

Для повноцінного переходу до цифрового нотаріату необхідне унормування законодавчої бази, зокрема:

- ухвалення законопроекту № 5644;
- затвердження підзаконних актів, що регламентують функціонування електронного робочого місця нотаріуса, архіву та реєстрів;
- правове врегулювання дистанційного нотаріального провадження, електронної ідентифікації та використання КЕП.

Окрему увагу слід приділити інформаційній безпеці, яка має стати невід'ємним компонентом цифрового середовища нотаріальної діяльності.

Попри технічні можливості, повна цифровізація складних нотаріальних дій наразі є передчасною через:

- відсутність необхідної законодавчої бази;

- складність процесів, що потребують безпосереднього контакту нотаріуса з клієнтом для встановлення його особи, перевірки правоздатності, дієздатності та з'ясування намірів.

На даному етапі реалістичним виглядає запровадження цифрових односторонніх правочинів (наприклад, довіреностей, засвідчення підписів), за умови відповідного правового регулювання.

Нотаріальна палата України, зокрема її Комісія з питань інформатизації, цифрової трансформації та запобігання кіберзлочинності, активно працює над:

- підвищенням кібербезпеки в нотаріальній сфері;
- створенням навчальних матеріалів і проведенням тренінгів;
- впровадженням сучасних систем захисту інформації (зокрема EDR/XDR, захищеної корпоративної пошти, служби техпідтримки).

Це забезпечує підвищення обізнаності нотаріусів щодо цифрових загроз і сприяє формуванню бази для безпечного впровадження цифрових інструментів.

Під час збоїв в роботі державних реєстрів або їх недоступності через кібератаки чи інші технічні проблеми, нотаріуси продовжують здійснювати ті дії, які не потребують реєстрового супроводу (консультації, оформлення довіреностей, заяв тощо).

Згідно з оновленнями нормативної бази, зокрема Постановою КМУ № 164 від 28 лютого 2022 р., визначено порядок дій нотаріусів у воєнний та надзвичайний час, зокрема:

- дозволяється тимчасове здійснення нотаріальних дій без доступу до реєстрів із подальшим внесенням відповідної інформації протягом п'яти робочих днів після відновлення доступу;
- унормовано ведення Єдиного реєстру довіреностей і обіг бланків нотаріальних документів в умовах надзвичайного стану [29].

Важливо враховувати соціальну вразливість окремих категорій населення в процесі цифровізації. Люди похилого віку, особи з інвалідністю

або ті, хто не мають доступу до цифрових технологій, потребують альтернативних (аналогових) механізмів реалізації своїх прав. Отже, цифровізація має бути поступовою та інклюзивною.

Цифровізація суспільних процесів неминуче охоплює й сферу нотаріату. Одним з ключових інструментів трансформації нотаріальних послуг є штучний інтелект (ШІ), потенціал якого викликає активні наукові й професійні дискусії. У цьому контексті особливого значення набуває виважений підхід до впровадження ШІ, як з огляду на технічні можливості, так і з урахуванням людського чинника, етичних норм та професійної відповідальності.

Попри очевидну користь ШІ як інструменту для автоматизації рутинних завдань, таких як перевірка граматики, підготовка проектів документів, пошук правових джерел, узагальнення практики, – він не здатен замінити особисту відповідальність, досвід, авторитет і репутацію нотаріуса. Довіра клієнтів до нотаріуса базується не лише на точності документів, а насамперед на професійній етиці, комунікаційних навичках та вмінні враховувати індивідуальні обставини кожної справи. Ці характеристики є поза межами алгоритмічного мислення.

Разом з тим, персональна цифрова грамотність фахівця є ключовою передумовою ефективного застосування ШІ в нотаріальній практиці. Спеціаліст, орієнтований на саморозвиток, здатен критично оцінювати наукові публікації та аналітичні огляди щодо впливу ШІ на продуктивність, зокрема такі дослідження, як «Workday: Productivity, Contracting Efficiency, and Distribution of Rents», що свідчать: ШІ не замінює людину, а змінює характер її праці, розширюючи обсяг виконуваних задач [30].

Однак поряд з перевагами існують й виклики. Приклади так званих «галюцинацій» ШІ – випадки, коли алгоритми генерують вигадані судові рішення або некоректні правові висновки, – засвідчують небезпеку безкритичного використання генеративних моделей у правовій сфері. Показовою є практика Civil Resolution Tribunal у Канаді, де суд відмовив у

позові, через те що позивачі навели неіснуючі рішення, згенеровані чат-ботом.

Це підтверджує тезу, що автоматизація у праві повинна супроводжуватися людським контролем. ШІ може бути ефективним допоміжним інструментом для пошуку інформації, генерації шаблонів, моделювання варіантів, але не заміником професійного судження.

Міжнародна практика свідчить про різні моделі регулювання та застосування ШІ в публічному управлінні. Уряди таких країн, як Естонія, Сінгапур, Велика Британія, США та ОАЕ, інтегрували ШІ в державне управління на рівні стратегій та законів. Зокрема, EU AI Act 2024 року є першим комплексним нормативним актом у світі, що встановлює обов'язкові вимоги до використання ШІ в публічному секторі, включно з юстицією. В Україні ШІ уже застосовується в межах цифрових сервісів (наприклад, платформа «Дія»), а також ведеться розробка нормативної бази щодо ширшого його використання в державному управлінні [31].

У сфері нотаріату впровадження штучного інтелекту наразі не має законодавчого підґрунтя. Водночас, на рівні окремих суб'єктів професійної діяльності вже є приклади успішного застосування ШІ для внутрішніх задач – як-от генерація проектів документів, перевірка формулювань, проведення юридичного аналізу тощо. Доцільним видається створення спеціалізованих LLM-моделей, навчених на чинному законодавстві, роз'ясненнях Мін'юсту, нотаріальних шаблонах та практичних кейсах, які могли б забезпечити нотаріусів швидкою й якісною консультаційною підтримкою.

Однак автоматизація не означає повної алгоритмізації нотаріального процесу. Враховуючи індивідуальний характер кожного правочину, специфіку клієнтських запитів та необхідність правової інтерпретації, людський фактор залишається визначальним. Відтак, інтеграція ШІ у діяльність нотаріату має бути обґрунтованою, контрольованою та підкріпленою професійною етикою.

1.3. Правове регулювання цифрового нотаріату на сучасному етапі

Історичний розвиток людства засвідчує, що природа людини постійно зазнає змін, що, у свою чергу, зумовлює трансформації в суспільному устрої. Незважаючи на прагнення до стабільності та уявну незмінність соціальних процесів, динаміка суспільного життя є неминучою, що зумовлено об'єктивними законами розвитку. Відтак, соціальні трансформації слід розглядати як природний та закономірний процес, на який істотно впливають різноманітні чинники, зокрема розвиток цифрових технологій. Впровадження інноваційних технологічних рішень, від телебачення і комп'ютерів до транспортних засобів та засобів зв'язку, стало поштовхом до масштабних змін у різних сферах людської діяльності, зокрема у способах комунікації, організації праці та соціальної взаємодії [8, с. 42–46]. Це свідчить про те, що цифрові інструменти істотно змінюють не лише зовнішнє середовище, а й характер соціальних відносин.

У цьому контексті цифровізація охоплює і сферу нотаріальної діяльності, відкриваючи нові горизонти для її модернізації. Водночас виникає необхідність наукового осмислення того, яким чином цифрові технології можуть підвищити ефективність, прозорість і безпеку нотаріальних дій. У зв'язку з цим, актуальним є дослідження природи, сутності та переваг впровадження цифрових рішень у нотаріальну практику. Окрему увагу слід приділити аналізу викликів, які супроводжують цей процес, а також виявленню основних тенденцій цифрової трансформації у правовому полі нотаріату. Такий підхід є новаторським і сприяє розширенню наукового дискурсу щодо трансформації нотаріальної діяльності в умовах цифровізації. Подальші дослідження у цьому напрямі сприятимуть формуванню теоретико-правової бази для інтеграції сучасних технологій у практику нотаріальної діяльності, що, у підсумку, матиме значний науковий та прикладний ефект.

Нотаріат є важливим інститутом правової системи України, покликаним забезпечувати правову визначеність, стабільність і захист правовідносин у суспільстві. В умовах трансформації національної правової системи, обумовленої процесами євроінтеграції та глобалізації, особливого значення набуває аналіз правових засад функціонування інституту нотаріату, включаючи їхню адаптацію до міжнародних стандартів.

Правове регулювання діяльності нотаріату охоплює як норми національного законодавства, так і положення міжнародних актів, що встановлюють базові принципи, функції та завдання цього інституту. Основним нормативно-правовим актом, який визначає правовий статус та засади діяльності нотаріату в Україні, є Закон України «Про нотаріат» [32]. Однак, окрім нього, нотаріальну діяльність регулюють також інші закони, підзаконні акти, інструкції та методичні рекомендації. При формуванні повноцінної нормативної основи важливо враховувати також міжнародні договори, конвенції та директиви, які впливають на розвиток правової інфраструктури нотаріату в Україні.

Сьогодні нормативна база нотаріальної діяльності охоплює положення з різних галузей права, до того ж, Конституція України посідає ключове місце у цій системі. Саме конституційні положення формують основні принципи функціонування нотаріату, його цілі та завдання. Дослідники зазвичай поділяють конституційні норми, що стосуються нотаріальної діяльності, на дві групи: загальні положення, які створюють загальноправову основу для організації нотаріату, та спеціальні норми, що безпосередньо стосуються специфіки нотаріального регулювання.

Наприклад, до загальних конституційних норм належить положення статті 1 Конституції України, згідно з яким Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною та правовою державою. У цьому контексті правовий характер держави означає пріоритет принципу верховенства права в діяльності всіх органів та інститутів, включаючи й нотаріат [33]. Це положення має особливе значення у світлі реформування

нотаріального законодавства та підготовки нового законопроекту «Про нотаріат», що покликаний адаптувати національні норми до сучасних потреб суспільства та цифрових трансформацій.

Слід також наголосити, що нотаріат, як частина громадянського суспільства, функціонує в межах правової держави, де забезпечення прав і свобод людини є пріоритетом. Водночас Конституція України прямо не визначає нотаріат як інститут, що здійснює захист прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Проте деякі науковці вважають, що реалізація права на правову допомогу, закріпленого в статті 59 Конституції України, опосередковано охоплює й нотаріальну діяльність [34].

Відповідно до зазначеної статті, кожен має право на правову допомогу, а в передбачених законом випадках така допомога надається безоплатно. Це положення відображає загально визнаний у демократичному суспільстві принцип доступності правосуддя, а також гарантує реалізацію правового статусу особи. Право на правову допомогу розглядається як фундаментальне право, що забезпечує ефективну участь громадян у правовому житті держави.

У контексті загальної трансформації правової системи та розвитку електронного урядування особливого значення набуває переосмислення підходів до правового регулювання нотаріальної діяльності в умовах цифровізації. Цифровий нотаріат слід розглядати не лише як технічну інновацію, а як комплексний правовий інститут, запровадження якого потребує системного, нормативно виваженого підходу з урахуванням принципів правової визначеності, безпеки та довіри. Запровадження цифрових механізмів у нотаріальну діяльність не може мати характер експериментального або тимчасового рішення, оскільки будь-які помилки у цій сфері здатні спричинити довготривалі правові наслідки та поставити під сумнів стабільність цивільного обороту. Сучасні виклики, зокрема зростання кіберзагроз, а також функціонування правової системи в умовах воєнного стану, об'єктивно зумовлюють необхідність закріплення на нормативному рівні гібридної моделі цифрового нотаріату. Така модель передбачає

поєднання електронних інструментів із збереженням паперових носіїв як автономного елемента правової пам'яті та гарантії безперервності здійснення нотаріальних дій. Водночас оптимізація нотаріальних процедур має здійснюватися з позицій процесуальної економії та усунення надмірного дублювання операцій, що відповідає загальним засадам ефективного правового регулювання.

Суттєвого переосмислення потребує і підхід до функціонування електронних нотаріальних реєстрів. Традиційна модель, за якої центральним елементом обліку виступає накопичення електронних копій документів, не повною мірою відповідає сучасним вимогам інформаційної безпеки та правової чіткості. Натомість доцільним є нормативне закріплення принципу «Data First», відповідно до якого електронні реєстри мають функціонувати як системи фіксації юридично значущих фактів у вигляді структурованих, чітко визначених даних. Такий підхід сприяє мінімізації обсягу оброблюваної інформації, обмежує можливості довільного або розширювального тлумачення нотаріальних дій та забезпечує підвищення рівня правової визначеності у сфері нотаріату. Особливої уваги потребує проблема охорони нотаріальної таємниці в умовах цифровізації, зважаючи на значний обсяг нотаріальних дій, що щорічно вчиняються в Україні, та об'єктивні ризики, пов'язані з централізованим зберіганням даних. Захист конфіденційної інформації в цьому випадку не може обмежуватися лише встановленням правових заборон і відповідальності, а має бути забезпечений через вбудовані в архітектуру цифрових систем інституційні та технологічні механізми. Йдеться, зокрема, про використання технологій токенизації персональних даних з метою недопущення профілювання правової активності осіб, ізоляцію інформації про ідентифікацію учасників нотаріального процесу в окремих технічних контурах, а також запровадження режиму виняткового доступу до таких даних виключно на підставі закону або судового рішення із обов'язковою фіксацією кожного випадку звернення до них [35].

Узагальнюючи вищезазначене, відзначимо, що ефективне правове регулювання цифрового нотаріату на сучасному етапі має ґрунтуватися на формуванні архітектури довіри, яка забезпечує поєднання технологічної стійкості обробки даних із дотриманням фундаментальних принципів конфіденційності, правової визначеності та належного захисту прав і законних інтересів учасників нотаріального процесу.

Цілеспрямована державна політика у сфері цифровізації відіграла ключову роль у формуванні нормативно-правової бази, яка регулює використання цифрових технологій у різних сферах суспільного життя, включно з нотаріальною діяльністю. Результатом цього впливу стало ухвалення низки фундаментальних законодавчих актів, які визначають правові засади функціонування електронного документообігу, електронної комерції, захисту персональних даних, обігу інформації, а також електронних довірчих послуг [36, с. 142–145]. Відповідно, законодавча система України поступово адаптується до вимог цифрової епохи, що створює належне підґрунтя для трансформації правових інститутів у цифровому середовищі [37].

Зокрема, одним із ключових напрямів такої трансформації є цифровізація нотаріальної сфери. Хоча базовий закон – Закон України «Про нотаріат», і не містить прямих положень щодо використання цифрових технологій, його норми не виключають їх застосування в межах реалізації нотаріальних функцій. Закон лише встановлює загальні принципи організації нотаріальної діяльності та визначає компетенцію нотаріусів, не обмежуючи можливості впровадження цифрових інструментів, регламентація яких здійснюється в інших нормативно-правових актах.

У цьому контексті, важливе значення має Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», який надає правові підстави для створення та використання електронних документів, що можуть набувати нотаріальної форми. Зокрема, передбачено можливість посвідчення цивільно-правових угод в електронному вигляді, використання електронного

підпису як засобу автентифікації, а також визначено вимоги щодо цілісності, доступності та достовірності електронних документів [38]. Такі норми відкривають перспективи для формування системи електронного нотаріату в межах чинного правового поля.

Становлення цифрового нотаріату також пов'язане з розвитком інформаційного суспільства в Україні. Прийняття нормативних документів, спрямованих на цифрову трансформацію економіки та суспільства, зокрема Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та Концепції розвитку цифрових компетентностей, створило передумови для формування інституційної спроможності в опануванні цифровими процесами. Ці документи підкреслюють необхідність формування цифрових навичок, розвитку цифрової інфраструктури, а також впровадження інновацій у державне управління, що прямо чи опосередковано впливає на практику нотаріальної діяльності [39].

Серед міжнародних інституцій, що чинять істотний вплив на розвиток нотаріату, провідну роль відіграє Гаазька конференція з міжнародного приватного права. Її діяльність спрямована на уніфікацію норм приватного міжнародного права, зокрема у сфері нотаріальних процедур. Значення цієї організації особливо проявляється через Гаазьку конвенцію 1961 року, відому як Конвенція про апостиль, яка спростила механізм визнання офіційних документів, у тому числі нотаріально посвідчених, в інших державах без потреби в додатковій консульській легалізації [40]. Такий підхід значно полегшує транснаціональну юридичну взаємодію.

Важливу роль у формуванні міжнародних стандартів нотаріальної діяльності відіграє також Конвенція Організації Об'єднаних Націй про міжнародні угоди, яка встановлює загальні принципи укладання, виконання та визнання міжнародних договорів, що часто потребують нотаріального посвідчення. Цей документ створює нормативну основу для забезпечення правової визначеності та стабільності в межах міжнародного договірного обороту [41].

Значний вплив на розвиток і стандартизацію нотаріальної діяльності справляє й Міжнародний союз латинського нотаріату (Union Internationale du Notariat Latin – UINL). Ця організація об'єднує держави, що дотримуються моделі латинського нотаріату, у межах якої нотаріус виконує функції публічного службовця, уповноваженого державою на надання юридичної сили документам [42, с. 50–70]. Україна, як держава, що належить до країн латинського нотаріального типу, бере активну участь у процесах гармонізації професійних стандартів. UINL постійно розробляє рекомендації, які сприяють уніфікації підходів до організації нотаріальної діяльності у країнах-членах.

На рівні Європейського Союзу напрацьовано низку правових актів та директив, спрямованих на інтеграцію правових систем держав-членів, а також країн-партнерів, включно з Україною. Вони охоплюють питання уніфікації процедур нотаріального посвідчення та забезпечення взаємного визнання нотаріальних дій у межах єдиного правового простору. Особливої уваги заслуговує Регламент ЄС щодо електронної ідентифікації та довірчих послуг для електронних транзакцій на внутрішньому ринку (eIDAS), який закладає підвалини для цифровізації нотаріальних послуг. Цей нормативно-правовий акт встановлює єдині правила електронної ідентифікації та довірчих послуг, що дозволяє нотаріусам здійснювати правочини у цифровому форматі з дотриманням вимог правової достовірності [43].

Україна, орієнтуючись на європейські стандарти, активно адаптує положення національного законодавства до вимог, визначених у згаданому регламенті, формуючи власну нормативну базу цифрового нотаріату.

Крім того, Рада Європи, як міждержавна організація, також здійснює вплив на нотаріальну сферу через прийняття рекомендацій у контексті захисту прав людини та забезпечення правової безпеки. Зокрема, положення Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року містять вимогу щодо гарантування дотримання прав особи при

укладанні юридично значущих правочинів, що безпосередньо пов'язано з діяльністю нотаріусів як гарантів правової безпеки [44].

Окрему увагу слід звернути на нормативну діяльність Європейського парламенту та Ради ЄС, які приймають документи, що регламентують питання спадкування, шлюбних договорів та інших сфер приватного права, у яких нотаріальне посвідчення є обов'язковим елементом. Запровадження уніфікованих стандартів у цих сферах забезпечує взаємне визнання нотаріальних актів на території всіх країн ЄС [45, с. 46–54].

Сучасні цифрові технології, як зазначається в науковій літературі, включають широке коло інструментів, від мобільного Інтернету й смартфонів до електронних платформ та інтернет-банкінгу, які формують нову якість комунікацій та обміну інформацією. Вони становлять собою комплекс технічних і програмних засобів, що базуються на обробці цифрових сигналів і слугують засобом автоматизації та оптимізації численних процесів, у тому числі юридично значущих.

Крім того, у 2022 році Верховною Радою України було підтримано законопроект, який має на меті вдосконалення правового регулювання нотаріальної діяльності. Його положення спрямовані на посилення ролі нотаріату у захисті прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, підвищення якості нотаріальних дій, забезпечення доступу до них, а також на створення нових інструментів боротьби з рейдерством. Цей законопроект також відкриває нові можливості для запровадження цифрових рішень у сфері нотаріату, що свідчить про поступову інтеграцію цифрових технологій у правову практику [46].

Запропонований законопроект передбачає комплексне реформування нотаріальної системи шляхом переходу до моделі єдиного нотаріату, що передбачає ліквідацію розмежування між державними та приватними нотаріусами. Такий підхід дозволяє уніфікувати нотаріальну діяльність, усунути існуючі функціональні розбіжності та сприяти підвищенню якості надання нотаріальних послуг. Окрему увагу приділено розширенню

функціонального змісту нотаріальної компетенції, зокрема в аспектах, що стосуються реєстрації шлюбу та його розірвання, проведення медіації як альтернативного способу врегулювання правових спорів, здійснення дій із забезпечення доказів, а також фіксації юридично значущих фактів.

Важливою складовою реформи є запровадження електронної системи нотаріату, яка має забезпечити ефективну цифрову взаємодію в межах нотаріального процесу, а також гарантувати рівний доступ до нотаріальних послуг у межах усіх нотаріальних округів. З огляду на тенденції до децентралізації, передбачається також передача окремих повноважень у сфері нотаріату від центрального органу виконавчої влади до органів професійного самоврядування нотаріусів, що має посилити автономність та професійну відповідальність нотаріальної спільноти.

У зв'язку з окресленими реформами передбачається внесення відповідних змін до низки нормативно-правових актів, зокрема до Цивільного та Сімейного кодексів України, Цивільного процесуального кодексу, а також до законів України «Про нотаріат», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та «Про оренду державного та комунального майна».

У цьому контексті цифрові технології постають не лише як технічний інструментарій, а як системна основа для модернізації нотаріальної діяльності. Їх застосування значно підвищує оперативність та ефективність роботи нотаріусів, зменшуючи часові витрати на виконання процедур, оптимізуючи адміністративні процеси та розширюючи доступ до нотаріальних послуг для населення й суб'єктів господарювання. Додаткову цінність цифрових технологій становить їх здатність забезпечувати високий рівень достовірності нотаріальних дій завдяки засобам захисту даних від несанкціонованого втручання, підроблення або знищення.

Таким чином, українське законодавство, орієнтоване на цифрову трансформацію нотаріату, прагне не лише забезпечити ефективність та безпеку нотаріальних дій, а й створити сучасне правове середовище, яке відповідатиме потребам цифрового суспільства. Використання електронних ресурсів у сфері нотаріальної практики дозволяє оптимізувати процедури, сприяти доступності юридичних послуг та гарантувати правову визначеність і надійність результатів нотаріальної діяльності. Саме тому інтеграція цифрових технологій у нотаріальну систему є невід'ємною складовою її подальшого інституційного розвитку.

Водночас успішність такого розвитку безпосередньо залежить від збалансованості правового регулювання, яке має поєднувати інноваційність із збереженням фундаментальних засад нотаріату. Цифрові інструменти не можуть розглядатися як самоціль або універсальний засіб модернізації, оскільки їх впровадження повинно бути підпорядковане забезпеченню прав і законних інтересів учасників цивільного обороту, дотриманню принципів нотаріальної таємниці, незалежності нотаріуса та його персональної відповідальності за вчинені нотаріальні дії. У цьому контексті особливої ваги набуває необхідність формування цілісної законодавчої моделі е-нотаріату, яка б чітко визначала правовий статус електронних процедур, межі використання автоматизованих рішень та співвідношення цифрових механізмів із традиційними формами нотаріальної діяльності. Лише за умови законодавчого закріплення таких підходів цифровізація здатна стати інструментом посилення довіри до нотаріату, а не джерелом нових правових ризиків. Отже, подальша інтеграція цифрових технологій у нотаріальну систему України має здійснюватися еволюційно, з урахуванням кращих європейських практик і національних особливостей правового регулювання. Такий підхід дозволить забезпечити гармонійне поєднання технологічного прогресу з традиційною функцією нотаріату як інституту превентивного правосуддя, спрямованого на підтримання стабільності цивільних

правовідносин та зміцнення правової безпеки в умовах цифрового суспільства.

На сучасному етапі Україна демонструє значні досягнення в напрямі цифровізації системи публічного управління та надання електронних послуг. Зокрема, згідно з доповіддю ООН про розвиток електронного уряду за 2022 рік, Україна покращила свої позиції, піднявшись до групи держав з дуже високим рівнем розвитку електронного уряду (E-Government Development Index, EGDI), незважаючи на відносно низький показник валового доходу на душу населення. Подібна позитивна динаміка була підтверджена і в результатах дослідження за 2024 рік, що свідчить про сталість прогресу у сфері цифрової трансформації [47].

Одним із прикладів успішного впровадження цифрових сервісів є державна система накладення електронного підпису «Дія Підпис». Вона значно спрощує процедуру отримання та використання електронного підпису, оскільки не потребує проходження традиційної сертифікації. Додатково, система гарантує підвищений рівень безпеки шляхом використання біометричної ідентифікації – зокрема, розпізнавання обличчя та виконання випадкових мімічних дій під час підтвердження особи. Це робить сервіс «Дія Підпис» зручним, технологічно прогресивним та популярним серед користувачів.

Однак, попри загальний прогрес у цифровізації публічних сервісів, сфера нотаріату в Україні залишається менш розвиненою порівняно з окремими європейськими юрисдикціями. Причини цього явища є багатофакторними: від зростання загроз цифрового шахрайства до обережної, подекуди консервативної позиції ключових учасників ринку нотаріальних послуг. У межах цього дослідження буде здійснена спроба критичного аналізу зазначених обмежень та окреслення шляхів їх подолання.

Українське законодавство передбачає обов'язковість нотаріального посвідчення низки правочинів, зокрема тих, що стосуються цінного майна. Зокрема, відповідно до частини першої статті 209 Цивільного кодексу

України, письмовий правочин підлягає нотаріальному посвідченню у випадках, визначених законом або домовленістю сторін. Аналогічно, частина перша статті 657 того ж Кодексу вимагає нотаріального посвідчення для договорів купівлі-продажу земельних ділянок та іншого нерухомого майна. Згідно зі статтею 245 ЦК України, довіреність має відповідати формі, встановленій для вчинення відповідного правочину [48]. У практиці нотаріальної діяльності нотаріального посвідчення вимагають також правочини щодо часток у статутному капіталі ТОВ, угоди з транспортними засобами (з певними винятками), договори оренди строком понад три роки, заповіти, заяви згоди та інші дії, що мають юридичне значення.

Довіреності, у свою чергу, виконують важливу роль не лише при вчиненні правочинів, а й у підтвердженні повноважень на представництво перед органами державної влади, зокрема в судових інстанціях та перед державними реєстраторами.

До 2017 року правове регулювання використання електронного цифрового підпису в Україні здійснювалося на підставі Закону України «Про електронний цифровий підпис» (2003 р.), однак його положення були фрагментарними. Зокрема, частина четверта статті 4 передбачала можливість нотаріального засвідчення електронного підпису, проте не встановлювала детального порядку вчинення відповідних дій, залишаючи ці аспекти на рівні бланкетних норм.

Суттєвим етапом у правовій еволюції цифрового нотаріату стало прийняття 5 жовтня 2017 року Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги». Цей закон створив більш цілісну та сучасну правову основу для застосування електронного підпису, зокрема у контексті дистанційного вчинення нотаріальних дій. Відповідно до частини четвертої статті 17 згаданого закону, нотаріальні дії з використанням кваліфікованого електронного підпису, електронної печатки або інших засобів електронної ідентифікації здійснюються в порядку, який визначається центральним органом виконавчої влади, відповідальним за реалізацію

державної політики у сфері нотаріату, тобто Міністерством юстиції України [49].

Попри наявність у Законі України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» загальних положень щодо можливості вчинення нотаріальних дій із використанням електронних засобів, його нормативне регулювання залишається рамковим і не забезпечує достатньої деталізації правозастосовної практики. Зокрема, частина четверта статті 17 цього Закону лише окреслює загальну концепцію цифрового нотаріального посвідчення, залишаючи реалізацію зазначених положень на рівні підзаконного регулювання.

Згідно з підпунктом б частини першої цієї ж статті, правочини, які підлягають нотаріальному посвідченню або державній реєстрації відповідно до закону, мають вчинятися в електронній формі виключно із застосуванням кваліфікованих електронних довірчих послуг. Така норма була запроваджена з метою гармонізації національного законодавства з положеннями статті 24 Регламенту (ЄС) № 910/2014 (eIDAS), який визначає загальні вимоги до надавачів кваліфікованих електронних довірчих послуг щодо процесу ідентифікації осіб. У пояснювальній записці до відповідного законопроекту прямо зазначалося, що впровадження віддалених механізмів ідентифікації є необхідним етапом адаптації законодавства до європейських стандартів.

Водночас, слід звернути увагу на пункт 21 Преамбули вказаного Регламенту, в якому наголошується, що документ не поширюється на аспекти, пов'язані з формою укладення та чинністю договорів або юридичних зобов'язань, що регулюються внутрішнім правом держав-членів ЄС або правом Союзу. Це підкреслює необхідність належного національного правового регулювання процедурних аспектів цифрового нотаріального посвідчення.

На національному рівні більш деталізоване регулювання порядку вчинення нотаріальних дій здійснюється відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого Міністерством юстиції

України (далі – Порядок). Відповідно до пункту 4 глави 9 Порядку, за загальним правилом нотаріус має перевірити справжність підпису особи шляхом її особистого підписання документів у його присутності [50].

Разом з тим, пункт 7 глави 7 Порядку передбачає можливість засвідчення нотаріусом справжності кваліфікованого електронного підпису, що здійснюється відповідно до спеціального порядку вчинення нотаріальних дій із використанням таких засобів. Проте і ці положення залишаються декларативними, оскільки на момент підготовки даного дослідження відсутній нормативно затверджений підзаконний акт, який би визначав чіткий порядок здійснення нотаріальних дій у цифровому форматі. Це свідчить про наявність нормативної прогалини, оскільки законодавець передбачає можливість відповідного врегулювання, але не забезпечує необхідної деталізації механізмів реалізації норм.

Актуальність вирішення даної проблеми підтверджується і пропозиціями щодо внесення змін до Закону України «Про нотаріат» – спеціального закону, який регулює сферу нотаріальної діяльності. Запропоновані зміни передбачають створення правових підстав для вчинення нотаріальних дій дистанційно, з використанням кваліфікованого електронного підпису та електронного документообігу. Проте наразі відсутність комплексного підзаконного регулювання унеможливорює повноцінну реалізацію такої ініціативи, що породжує ризики порушення принципу правової визначеності – одного з ключових стандартів правової держави та міжнародного правосуддя.

Попри вказані обмеження, урядові структури здійснюють заходи щодо усунення існуючих законодавчих прогалин. Зокрема, 29 грудня 2023 року Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 1406 «Про деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату», останні зміни до якої були внесені 4 червня 2024 року [51].

Відповідно до пункту 6 зазначеної постанови, структура системи е-нотаріату включає такі компоненти, як: електронне робоче місце

користувача, електронний нотаріальний архів, електронний реєстр нотаріальних дій, Єдиний реєстр довіреностей, Єдиний реєстр нотаріусів, реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів, а також Спадковий реєстр. Система має забезпечити інтеграцію з іншими державними реєстрами та інформаційними системами, що знаходяться у віданні Міністерства юстиції України, а також підтримку повного цифрового циклу вчинення нотаріальних дій, включаючи обробку даних, взаємодію з довідниками, організацію відео- та аудіозв'язку, створення та архівування електронних документів [51].

Усе це свідчить про поступове формування інфраструктурної та нормативної бази для цифровізації нотаріату в Україні. Водночас, завершення цього процесу потребує не лише прийняття технічних актів, а й цілісного перегляду законодавчої архітектури у сфері нотаріальних послуг з урахуванням міжнародних стандартів електронного врядування та принципів цифрової правової ідентичності.

У листопаді 2022 року Кабінет Міністрів України, за ініціативи Міністерства юстиції України та Міністерства цифрової трансформації України, ухвалив постанову № 745 «Про затвердження Правил формування та проведення перевірки нотаріального документа з електронним ідентифікатором». Зазначений нормативно-правовий акт був спрямований на забезпечення доступу громадян до переваг цифрових технологій та на стимулювання розвитку інформаційного суспільства в Україні. Зокрема, мова йде про інтеграцію сучасних інформаційно-комунікаційних рішень, таких як мобільний застосунок «Дія», у сферу нотаріальної діяльності [52].

Запроваджений механізм передбачає можливість перевірки наявності або відсутності у Єдиній державній електронній системі е-нотаріату відомостей про нотаріальний документ, що містить накладений електронний ідентифікатор (QR-код). Таким чином, документи, сформовані у цифровому середовищі з відповідним ідентифікатором, отримують додатковий рівень захисту, оскільки інформація про них зберігається у централізованій системі,

а будь-яке втручання в їхній зміст після завантаження до системи стає технічно неможливим. Слід зазначити, що створення таких документів можливе виключно через функціонал Єдиної державної електронної системи е-нотаріату, і лише нотаріусами, які здійснюють нотаріальну діяльність у встановленому порядку.

Водночас, сам по собі цей інструмент не може розглядатися як повноцінна цифровізація нотаріальних процесів. Швидше, йдеться про впровадження окремих цифрових рішень у межах традиційної системи, тобто про поетапну інтеграцію електронних засобів в існуючу нотаріальну практику.

Ще одним кроком у напрямі цифрової трансформації нотаріату стало нормативне врегулювання доступу нотаріусів до відомостей із Єдиного державного демографічного реєстру. Наразі 11 липня 2023 року Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову № 700 «Про затвердження Порядку доступу нотаріусів до Єдиного державного демографічного реєстру». Відповідно до цієї постанови, нотаріус отримує можливість перевіряти дійсність документів або отримувати інформацію щодо фізичних осіб за допомогою електронної інформаційної взаємодії між Системою е-нотаріату та вказаним Реєстром [53].

Для реалізації цього механізму нотаріус повинен пройти авторизацію в Системі е-нотаріату та направити відповідний електронний запит щодо надання інформації з демографічного реєстру. У відповідь на такий запит система формує повідомлення, яке містить персональні дані, наявні у Реєстрі, або інформацію про їхню відсутність стосовно відповідної особи чи документа.

Зазначені ініціативи свідчать про поступову імплементацію цифрових механізмів у сферу нотаріальної діяльності, водночас підтверджуючи необхідність подальшого розвитку нормативної бази для забезпечення комплексної цифровізації нотаріату в Україні.

Україна, перебуваючи в процесі наближення до європейської правової спільноти, поступово гармонізує власне законодавство з міжнародними стандартами у сфері нотаріату. Цей процес включає імплементацію положень Гаазької конвенції, розробку новітніх механізмів цифрового нотаріату, спрощення процедур визнання іноземних документів та підвищення професійної підготовки нотаріусів відповідно до міжнародних вимог.

Висновки до розділу 1

1. Цифровізація нотаріальної діяльності в Україні є складовою ширшого процесу електронного урядування, започаткованого в середині 2000-х років. Водночас специфіка нотаріального процесу, який поєднує ознаки публічно-правової та приватно-правової діяльності, вимагає особливого правового регулювання, що формувалося поступово, фрагментарно та часто із запізненням від загального темпу цифрової трансформації держави.

2. На нормативному рівні ще не сформовано завершеної системи адміністративно-правового інституту цифровізації нотаріальної діяльності. Існуючі нормативні акти (зокрема, Закони України «Про нотаріат», «Про електронні довірчі послуги», «Про електронні документи та електронний документообіг», накази Мін'юсту, постанови КМУ) частково охоплюють цифрові інструменти, однак не забезпечують єдиної нормативно-правової рамки. Це зумовлює труднощі в практичній реалізації електронного нотаріального обслуговування, правової відповідальності та безпеки цифрової взаємодії.

3. Потребує запровадження спеціального підходу до цифровізації нотаріату як окремого адміністративно-правового інституту, що передбачає: закріплення понять і принципів «електронного нотаріального акту», «електронної нотаріальної дії», визначення процесуальних алгоритмів цифрового провадження, забезпечення цифрової ідентифікації, збереження

нотаріальної таємниці та захисту персональних даних, а також ролі держави в адмініструванні цифрових нотаріальних реєстрів і сервісів.

4. Проблематика цифровізації нотаріальної діяльності ще не отримала комплексного відображення в науковій літературі, зокрема в адміністративно-правовому аспекті. Дослідження здебільшого мають прикладний або технічний характер (в частині електронного документообігу чи криптографії), натомість питання правової природи цифрової нотаріальної дії, гарантій прав суб'єктів, алгоритмізації нотаріального провадження, адміністративного контролю залишаються недостатньо опрацьованими.

5. Методологія дослідження цифровізації нотаріальної діяльності потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує:

- загальнотеоретичні методи (системно-структурний, формально-логічний аналіз);
- спеціальні методи (правовий порівняльний, функціональний, кейс-стаді);
- інструменти цифрової аналітики, кіберправа, технологічного прогнозування.

Вищезазначене дозволяє враховувати не лише юридичну, а й технічну, соціальну та етичну природу цифровізації в нотаріаті.

6. Впровадження штучного інтелекту (ШІ) в нотаріальну сферу відкриває новий напрямок методологічного дослідження – «цифрового когнітивного правознавства». ШІ може використовуватись як інструмент допомоги нотаріусу в генерації проектів документів, пошуку релевантних правових норм, автоматизації типових рішень. Однак це потребує нових правових запобіжників щодо «правових галюцинацій», відповідальності за помилки системи, а також збереження індивідуального характеру нотаріального акту, що за природою є актом особистої професійної відповідальності.

7. Правове регулювання цифрового нотаріату в Україні перебуває на етапі трансформації, що супроводжується активним пошуком балансу між

традиційною моделлю нотаріальної діяльності та викликами цифрової доби. Нормативно-правова база складається з низки взаємопов'язаних актів – від Конституції України та Закону «Про нотаріат» до спеціального законодавства у сфері електронного підпису, цифрового документообігу, електронної ідентифікації та кібербезпеки. Проте наявне регулювання є фрагментарним і не охоплює комплексно особливості функціонування цифрового нотаріату, що знижує ефективність впровадження сучасних технологій у нотаріальну практику.

8. Міжнародні правові акти відіграють суттєву роль у формуванні національного законодавства у сфері цифрового нотаріату, задаючи орієнтири для імплементації світових стандартів. Участь України в багатосторонніх угодах, таких як Гаазька конвенція 1961 року, а також у міжнародних організаціях (зокрема, Міжнародному союзу латинського нотаріату) дозволяє враховувати кращі іноземні практики. Важливу роль відіграє і євроінтеграційний курс держави, в межах якого цифровізація нотаріальної діяльності розглядається як складова правової реформи відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС.

9. Ефективний розвиток цифрового нотаріату вимагає не лише технічної модернізації, а й комплексного оновлення правового регулювання, спрямованого на усунення прогалин у законодавстві, запровадження єдиних стандартів електронного нотаріального діловодства, створення інтегрованих цифрових платформ для доступу до державних реєстрів, захисту даних та забезпечення кібербезпеки. Потрібно законодавчо визначити процедури електронної нотаріальної дії, підтвердження особи, обов'язковість електронного підпису, а також механізми контролю, що гарантуватимуть юридичну силу, достовірність і захищеність нотаріального процесу в цифровому середовищі.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ

2.1. Адміністративно-правовий статус органів нотаріату у сфері цифровізації в Україні

У сучасних умовах адміністративно-правовий статус органів нотаріату в Україні зазнає суттєвих трансформацій, значна частина яких безпосередньо пов'язана з цифровізацією. Запровадження нових електронних систем, платформ та реєстрів не лише розширює функціональне навантаження нотаріуса, а й зумовлює появу нових обов'язків, що мають важливе значення для забезпечення прав і законних інтересів громадян. Разом із тим, процес діджиталізації нотаріальної діяльності супроводжується низкою викликів. Війна додатково загострила проблеми, які раніше залишалися в тіні. Зазначене стосується широкого кола діяльності, від збереження державних нотаріальних архівів і стабільного функціонування реєстрів до забезпечення кадрового потенціалу та створення належних умов праці для нотаріусів. У воєнний період ці питання набувають першочергового значення, адже від їх вирішення залежить безперервність надання правової допомоги населенню.

Паралельно з цим, масштабні реформи в суміжних сферах, таких як земельна реформа, зміни у сфері містобудування, запровадження компенсаційних механізмів за знищене майно тощо, істотно впливають на коло завдань, які виконує нотаріус. Розширення масиву інформаційних систем та збільшення обсягу документів, що підлягають правовій обробці, вимагає від нотаріальних органів високого рівня адаптації до нових умов.

З огляду на вищезазначене, особливої уваги потребує дослідження адміністративно-правового статусу нотаріуса в умовах воєнного стану. Його роль виходить далеко за межі формального посвідчення правочинів. У нових

реаліях нотаріус стає гарантом стабільності правового порядку, забезпечуючи реалізацію основних прав і свобод у період загальнонаціональної кризи. В умовах обмеженого пересування громадян та ускладненого доступу до окремих територій, нотаріальні дії часто потребують додаткових організаційно-правових рішень, а пріоритетність у реєстрації може зміщуватися у бік захисту прав найбільш уразливих груп, зокрема, дітей, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни [54, с. 58].

У науковій доктрині адміністративного права існують різні підходи до розуміння адміністративно-правового статусу особи. Найбільш поширеним є той, що зводить його до сукупності прав, обов'язків і законних інтересів, які реалізуються через адміністративну правоздатність і дієздатність. Зазначений підхід акцентує на структурних елементах статусу, серед яких варто виділити адміністративну правосуб'єктність, закріплені нормами права можливості та гарантії їх практичного здійснення.

Водночас у межах цього підходу адміністративно-правовий статус не зводиться виключно до формального переліку прав і обов'язків, а розглядається як динамічна правова конструкція, що формується під впливом характеру публічно-правових відносин, у яких бере участь відповідна особа. У такому розумінні зміст статусу визначається не лише нормами адміністративного права, а й фактичними умовами їх реалізації, рівнем правових гарантій та ефективністю механізмів захисту.

Окрім того, у наукових працях обґрунтовується доцільність включення до структури адміністративно-правового статусу таких елементів, як компетенція, юридична відповідальність та особливості правового режиму діяльності, що дозволяє більш повно охарактеризувати місце особи в системі публічного управління [55; 56, с. 95]. Це особливо актуально щодо суб'єктів, які здійснюють публічно значущі функції, оскільки їх статус поєднує риси як приватноправового, так і публічно-правового регулювання. У цьому контексті адміністративно-правовий статус нотаріуса доцільно розглядати як спеціальний різновид статусу, зумовлений виконанням ним делегованих

державою повноважень та реалізацією функцій із забезпечення прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Такий статус характеризується підвищеними вимогами до професійної діяльності, особливим порядком доступу до професії, наявністю спеціальних гарантій незалежності та встановленням окремих обмежень і видів юридичної відповідальності. З огляду на це, адміністративно-правовий статус нотаріуса слід аналізувати не ізольовано, а у взаємозв'язку з умовами здійснення нотаріальної діяльності, що особливо виразно проявляється в умовах воєнного стану, коли зміст і механізми реалізації відповідних прав та обов'язків зазнають істотної трансформації.

Зазначені обставини зумовлюють необхідність комплексного підходу до визначення адміністративно-правового статусу нотаріуса, який охоплює не лише сукупність його прав та обов'язків, а й особливості їх реалізації в нестандартних правових режимах. В умовах воєнного стану нотаріальна діяльність набуває додаткового публічно-правового значення, оскільки спрямована на забезпечення стабільності цивільного обороту, захист майнових і особистих немайнових прав громадян, а також підтримання правової визначеності в суспільстві. У зв'язку з цим адміністративно-правовий статус нотаріуса трансформується шляхом запровадження спеціальних процедур, тимчасових обмежень або розширення повноважень, що мають на меті адаптацію нотаріальної діяльності до надзвичайних умов. Така трансформація не змінює сутнісної природи статусу нотаріуса, проте істотно впливає на способи та межі реалізації ним делегованих державою функцій. Відтак дослідження адміністративно-правового статусу нотаріуса в умовах воєнного стану є необхідним для вироблення ефективних механізмів правового регулювання, здатних забезпечити баланс між публічними інтересами держави та потребами захисту прав і свобод учасників правовідносин.

Правове регулювання нотаріальної діяльності в Україні визначається Законом України «Про нотаріат». Відповідно до статті 3 цього закону,

нотаріусом визнається фізична особа, яка на підставі наданих державою повноважень здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному архіві або у формі незалежної професійної практики [32]. Його ключове завдання полягає у засвідченні прав і фактів, що мають юридичне значення, а також у виконанні інших дій, передбачених законодавством, із метою забезпечення їх юридичної достовірності. До того ж, нотаріусу обмежено право займатися іншими видами професійної діяльності, крім прямо визначених законом винятків. Додатково, законодавство передбачає можливість участі нотаріуса у проведенні медіації, за умови проходження спеціальної підготовки.

Таке нормативне закріплення правового статусу нотаріуса свідчить про поєднання в його діяльності елементів публічного служіння та незалежної професійної практики, що зумовлює особливий характер правового регулювання. Нотаріус, діючи від імені держави, не перебуває у відносинах державної служби, однак виконує делеговані владні повноваження, реалізація яких підпорядковується суворим вимогам законності, неупередженості та професійної етики. Обмеження щодо сумісництва та зайняття іншими видами діяльності мають на меті запобігання конфлікту інтересів і гарантування незалежності нотаріуса під час вчинення нотаріальних дій. Водночас допущення участі нотаріуса у процедурах медіації розширює функціональне призначення цієї професії, підкреслюючи її роль у позасудовому врегулюванні спорів та зниженні соціальної напруги. У сукупності зазначені положення формують цілісну модель правового регулювання нотаріальної діяльності, в межах якої нотаріус виступає особливим суб'єктом права з підвищеним рівнем відповідальності та спеціальним адміністративно-правовим статусом.

Особливість адміністративно-правового статусу нотаріуса полягає в його дуалістичній природі [57, с. 147–154]. З одного боку, нотаріус завжди діє від імені держави, наділений правом посвідчувати юридично значимі факти й документи та виступає гарантом їх законності. З іншого боку, він не

є посадовою особою у класичному розумінні цього визначення, не має владних повноважень і водночас належить до вільної юридичної професії, що здійснюється незалежно [58, с. 130]. Такий підхід формує баланс між публічним і приватним аспектами його діяльності. Відповідно нотаріус користується повноваженнями, делегованими державою, проте діє як самостійний суб'єкт професійної діяльності.

Важливою відмінністю статусу нотаріуса від статусу органів державної влади є відсутність у нього владно-розпорядчих функцій. Його дії мають обов'язковий характер лише у межах правових норм, які визначають процедуру та зміст нотаріальної діяльності. Це наразі забезпечує високий рівень довіри з боку громадян, адже кожна нотаріальна дія підтверджує правову визначеність і законність посвідчених документів. Водночас держава здійснює контрольний і регулятивний вплив, що проявляється у встановленні порядку доступу до професії, підстав припинення діяльності, а також визначенні комплексу прав і обов'язків нотаріуса.

Таким чином, нотаріус виступає як посередник між державою та суспільством, забезпечуючи стабільність приватноправових і публічно-правових відносин. Його адміністративно-правовий статус можна визначити як поєднання делегованих державою повноважень і незалежної професійної діяльності, що підкреслює особливу природу цієї інституції в умовах цифровізації та трансформації правової системи України.

У добу цифрової трансформації дуалістичний характер адміністративно-правового статусу нотаріуса набуває нового змісту. Якщо раніше його діяльність була переважно орієнтована на паперовий документообіг, то сьогодні нотаріус дедалі більше виступає гарантом достовірності у цифровому середовищі. Від його професійної компетентності залежить правильність використання електронних підписів, коректність внесення даних до державних електронних реєстрів, а також захист інформації від несанкціонованого доступу чи кібератак.

Сам факт того, що нотаріус діє від імені держави, набуває додаткової ваги в умовах електронного нотаріату. Громадяни, використовуючи цифрові сервіси, очікують такої ж правової надійності, як і при традиційному зверненні. Тому нотаріус у цифровій сфері стає посередником між державними платформами («Дія», Єдиний державний реєстр, кадастрові та демографічні бази) та фізичними й юридичними особами, забезпечуючи баланс між доступністю електронних послуг та їхньою безпекою.

Водночас зростає й обсяг відповідальності. Якщо у класичній моделі нотаріус відповідав передусім за правильність посвідчення правочину чи факту, то у цифровій моделі він несе відповідальність і за технічну точність, зокрема, правильність ідентифікації особи за допомогою електронних інструментів, захист персональних даних, коректність збереження та передавання електронних документів. Це свідчить про те, що адміністративно-правовий статус нотаріуса поступово інтегрує нові елементи, пов'язані з інформаційною безпекою та кіберправом. Цифровізація не лише змінює механізми реалізації прав і обов'язків нотаріуса, а й формує оновлений зміст його адміністративно-правового статусу. Він стає комплексним: поєднує класичну правову функцію засвідчення юридичних фактів із сучасною роллю суб'єкта, який гарантує законність у сфері електронних правовідносин.

У правовій системі України нотаріат розглядається як специфічний інститут, що поєднує риси державного та недержавного механізму правового регулювання. Хоча нотаріуси не мають статусу державних службовців, держава делегує їм частину своїх владних повноважень, зокрема у сфері посвідчення правочинів, засвідчення юридичних фактів та охорони прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [59]. Такий підхід формує унікальний формат публічно-приватної взаємодії: нотаріуси виступають посередниками між державою та суспільством, реалізуючи делеговані функції від імені держави.

Офіційний характер нотаріальної діяльності закріплюється у правових нормах, зокрема, акти нотаріуса мають доказову силу, є обов'язковими до виконання всіма особами та органами, і слугують підтвердженням законності та дійсності певних дій і фактів. Це свідчить про публічний вимір нотаріальної функції, нотаріуси не лише здійснюють технічні дії, а й забезпечують правопорядок та стабільність у сфері приватноправових відносин. Зокрема, вони гарантують дотримання законності під час укладання договорів, оформлення спадщини, засвідчення документів та інших юридичних процедур [60].

У науковій літературі підкреслюється, що, попри «недержавний статус», нотаріат фактично прирівнюється до органів публічної влади в межах делегованої компетенції. Це пояснюється тим, що нотаріуси, діючи від імені держави, реалізують владні функції особливого характеру: вони не належать ні до виконавчої, ні до судової гілки влади, однак забезпечують виконання однієї з ключових соціальних функцій держави – захисту прав і законних інтересів громадян [61].

Характерною рисою правового статусу нотаріуса є його публічність, яка зумовлює відкритість, прозорість і доступність нотаріальної діяльності. Нотаріус зобов'язаний суворо дотримуватися законодавства, діяти у межах делегованих повноважень і гарантувати правомірність усіх своїх дій [62, с. 690]. До того ж, публічний статус не скасовує незалежного характеру професійної діяльності, що надає нотаріусу дуалістичного правового виміру: поєднання функцій вільної юридичної професії та суб'єкта публічної влади.

Варто зазначити, що передання частини владних функцій нотаріусу є проявом принципу субсидіарності. Держава створює правові умови для самостійного здійснення нотаріальної діяльності, водночас залишаючи за собою функції регулювання та контролю. Це дозволяє забезпечити законність і прозорість процесів, а також підвищує довіру суспільства до інституту нотаріату як до гаранта юридичної достовірності та стабільності правопорядку [63].

У світлі цифровізації публічний аспект адміністративно-правового статусу нотаріуса набуває нового значення. Реалізація делегованих функцій дедалі частіше здійснюється через електронні системи, державні реєстри та цифрові платформи, що вимагає від нотаріусів не лише юридичної компетентності, а й володіння сучасними технологічними інструментами. У цьому контексті публічний характер їхньої діяльності тісно пов'язується з обов'язком гарантувати безпеку електронних правочинів, збереження персональних даних та довіру громадян до цифрових сервісів.

Нотаріус, хоча й наділений статусом посадової особи, не входить до системи державної служби та не здійснює управлінських чи адміністративно-примусових функцій. Його діяльність полягає у наданні юридично значимих послуг – посвідченні договорів, засвідченні документів, оформленні спадкових прав тощо. Наразі нотаріус не уповноважений зобов'язувати громадян до виконання певних дій, а отже, його компетенція відрізняється від класичного адміністративного впливу державних органів.

У науковій доктрині існують різні підходи до оцінки правового статусу нотаріуса. Зокрема, В. Юрах обґрунтовує позицію, що в нотаріальній діяльності відсутні владні повноваження у формі адміністративного примусу чи управлінського впливу, навіть попри наявність у нотаріуса ознак посадової особи [64, с. 151–155]. Науковець розглядає нотаріат винятково як сферу публічно-правових відносин, оскільки всі дії нотаріуса здійснюються від імені держави, залишаючи поза увагою приватноправову складову, а саме обов'язок захищати права та інтереси громадян і юридичних осіб.

Зазначена точка зору видається частково аргументованою. Дійсно, нотаріус не є державним службовцем і не має прямих владно-управлінських функцій. Однак у його статусі поєднується дуалістична природа: з одного боку, він реалізує делеговані державою публічні повноваження, а з іншого – виступає незалежним професіоналом, який здійснює діяльність автономно. Нотаріус не перебуває у безпосередньому підпорядкуванні державних

структур, проте перебуває під контролем Міністерства юстиції та професійних організацій, що забезпечують дотримання законності.

Незалежність нотаріуса, закріплена на законодавчому рівні, має принципове значення для його адміністративно-правового статусу. Вона дає можливість приймати рішення об'єктивно та неупереджено, виключно на підставі закону та в інтересах сторін правовідносин [65, с. 104]. Таким чином, нотаріальна діяльність, будучи формально віднесеною до публічно-правової сфери, водночас зберігає значний елемент автономії, що відрізняє її від діяльності класичних органів державної влади.

У сучасних умовах цифрової трансформації держави незалежність нотаріуса набуває нового змісту. Якщо раніше його автономія проявлялася передусім у можливості самостійно ухвалювати рішення без прямого адміністративного тиску з боку державних органів, то сьогодні вона все більше залежить від цифрових інструментів, які інтегрують нотаріальну діяльність у єдину систему електронного врядування. Впровадження електронних реєстрів, автоматизованих перевірок, кваліфікованих електронних підписів та системи е-нотаріату з одного боку посилює контроль держави за дотриманням законності, прозорістю та запобіганням зловживанням. Усі нотаріальні дії залишають цифровий слід, що дає можливість швидко виявляти порушення. З іншого боку, така цифровізація створює новий рівень гарантій для самого нотаріуса: технічні засоби знижують ризик людської помилки, а інтегровані бази даних забезпечують оперативний доступ до необхідної інформації.

Водночас залежність професійної діяльності від державних інформаційних систем об'єктивно трансформує саму природу нотаріальної незалежності, зміщуючи акцент з інституційної автономії на функціонально-технологічну. Нотаріус формально зберігає статус самостійного суб'єкта публічної довіри, однак фактична можливість реалізації його повноважень дедалі більше обумовлюється доступом до електронних реєстрів, стабільністю цифрової інфраструктури та правилами функціонування

інформаційних платформ, адміністрування яких перебуває у сфері відповідальності органів виконавчої влади. За таких умов будь-які технічні збої, зміни алгоритмів або обмеження доступу можуть мати наслідком не лише ускладнення здійснення нотаріальних дій, а й опосередкований вплив на свободу професійного розсуду нотаріуса.

Це зумовлює необхідність переосмислення адміністративно-правових гарантій незалежності нотаріуса в цифровому середовищі. Незалежність у цьому контексті означає не ізолюваність від державних систем, а наявність чітко визначених законом меж цифрового контролю, прозорих процедур адміністрування електронних сервісів та ефективних механізмів захисту від надмірного або непрямого втручання у професійну діяльність. Важливим елементом таких гарантій є закріплення на законодавчому рівні принципу технологічної нейтральності, який унеможливорює прив'язку нотаріальної діяльності до одного технічного рішення або платформи та зберігає за нотаріусом право вибору засобів електронної ідентифікації й підпису. У цифрову епоху незалежність нотаріуса перестає бути виключно юридичною категорією і набуває комплексного характеру, поєднуючи правові, організаційні та технологічні складові. Її реальне забезпечення можливе лише за умови такого адміністративно-правового регулювання цифрових процесів, яке не перетворює нотаріуса на пасивного виконавця алгоритмічних рішень державних систем, а зберігає його роль як відповідального суб'єкта публічної довіри, здатного самостійно оцінювати правову ситуацію та приймати обґрунтовані рішення в інтересах учасників нотаріальних правовідносин.

У цьому контексті можна стверджувати, що цифровізація трансформує адміністративно-правовий статус нотаріуса, роблячи його діяльність більш прозорою, підзвітною і водночас захищеною від надмірного втручання. Адже замість прямого адміністративного впливу держава створює цифрові механізми регулювання та контролю, які діють автоматично і мінімізують суб'єктивний чинник.

Таким чином, цифрова епоха формує своєрідний баланс між незалежністю нотаріуса і посиленням державним наглядом. Якщо у традиційній моделі нотаріус самостійно забезпечував законність своїх дій, то сьогодні цю функцію значною мірою підтримують інформаційні технології, які виступають гарантом достовірності й юридичної сили нотаріальних актів.

Цифровізація та умови воєнного стану кардинально змінюють адміністративно-правовий статус органів нотаріату в Україні, водночас посилюючи їх значення як інструмента правової стабільності та захисту інтересів громадян у кризових ситуаціях. Загальний зміст адміністративно-правового статусу нотаріуса охоплює, насамперед, умови виникнення та реалізації його професійної правосуб'єктності, а також визначений законом комплекс прав і обов'язків, що безпосередньо пов'язані з виконанням нотаріальних та інших функцій, покладених на нього державою.

Відповідно до Закону України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 року № 3425-XII, нотаріус наділений широким спектром правомочностей. Зокрема, він має право витребувати у фізичних та юридичних осіб документи й відомості, необхідні для здійснення нотаріальних дій; отримувати оплату за додаткові правові й технічні послуги; готувати проекти документів, виготовляти копії та виписки, а також надавати консультації й роз'яснення щодо правових наслідків вчинюваних дій. Важливою складовою його діяльності є також сприяння громадянам та організаціям у реалізації їхніх прав, забезпеченні законних інтересів та попередженні можливих правових ризиків [32].

Поряд із цим законодавство закріплює і значний перелік професійних обов'язків нотаріуса. Він зобов'язаний здійснювати свою діяльність у суворій відповідності до норм чинного права та присяги, дотримуватися професійної етики, забезпечувати збереження документів та архівних матеріалів, не допускаючи їх пошкодження чи знищення. Нотаріус несе відповідальність за збереження таємниці відомостей, отриманих у зв'язку з виконанням нотаріальних функцій, і зобов'язаний відмовляти у вчиненні дій, що

суперечать законодавству України чи міжнародним договорам. Окремо передбачено його обов'язок вести нотаріальне діловодство відповідно до затверджених правил, співпрацювати з Міністерством юстиції України та його територіальними органами під час здійснення контролю, а також систематично підвищувати рівень професійної кваліфікації.

Варто зазначити, що адміністративно-правовий статус нотаріуса поєднує в собі дві взаємопов'язані площини: надані державою права для ефективного здійснення нотаріальної діяльності та встановлені законом обов'язки, спрямовані на забезпечення правової визначеності, стабільності та захисту інтересів громадян у цифровізованому правовому середовищі. У сучасних умовах цифрової трансформації правової системи України традиційні елементи адміністративно-правового статусу нотаріуса отримують нове наповнення. Права, закріплені в законодавстві, дедалі частіше реалізуються через електронні інструменти, що зумовлює як розширення можливостей, так і появу нових обмежень. Зокрема, право витребування документів та відомостей нерозривно пов'язане з використанням державних електронних реєстрів, автоматизованих інформаційних систем і цифрових платформ. Це змінює характер комунікації нотаріуса з громадянами та установами, адже все більше процедур здійснюється дистанційно, з використанням електронних підписів та цифрових ідентифікаторів.

Обов'язки нотаріуса також зазнають значних модифікацій. Забезпечення збереження нотаріального архіву тепер передбачає не лише дотримання традиційних вимог до паперових носіїв, а й захист електронних баз даних від несанкціонованого доступу чи кіберзагроз. Дотримання таємниці нотаріальних дій в умовах цифровізації прямо залежить від рівня інформаційної безпеки, що ставить перед нотаріусами додаткові завдання з використання захищених каналів зв'язку та електронних систем. Зміни відбуваються і в частині обов'язку постійного підвищення кваліфікації. Якщо раніше акцент робився на опануванні нових законодавчих норм та

вдосконаленні навичок діловодства, то нині вагому роль відіграє навчання роботі з електронними ресурсами, системами електронного документообігу та цифровими платформами для посвідчення правочинів.

Таким чином, можемо стверджувати, що цифровізація нотаріальної діяльності не змінює саму природу адміністративно-правового статусу нотаріуса, однак суттєво модифікує способи реалізації його прав та обов'язків. У результаті нотаріус постає не лише як правознавець і гарант законності правочинів, а й як учасник інформаційно-правового середовища, здатний забезпечити правову визначеність у цифровій сфері.

У науковій літературі простежується дискусія щодо змісту та структури повноважень нотаріуса. Зокрема, В. Баранкова пропонує розглядати правовий статус цього суб'єкта нотаріальних відносин виключно крізь призму його процесуальної правосуб'єктності, яка охоплює правоздатність і дієздатність, що у своїй сукупності трансформуються у компетенційні можливості. Авторка наполягає, що розмежування прав і обов'язків є штучним, адже у нотаріальній діяльності кожне право водночас виступає й обов'язком – за наявності встановлених законом підстав нотаріус зобов'язаний діяти [66, с. 45–52].

Водночас подібна концепція виглядає спірною. Поділ на права і обов'язки є базовим інструментом юридичної техніки, який забезпечує не лише чіткість у регулюванні нотаріальної діяльності, але й визначає межі відповідальності. Право дає можливість вибору у рамках компетенції, тоді як обов'язок передбачає безумовне виконання конкретної дії. Якщо ці категорії звести в єдине поняття, виникає загроза розмиття підстав для притягнення нотаріуса до відповідальності у випадках неналежного виконання покладених на нього функцій.

Норми статей 4 та 5 Закону України «Про нотаріат» лише окреслюють загальний зміст прав і обов'язків нотаріуса. До його прав належить витребування інформації й документів від фізичних та юридичних осіб; отримання винагороди за додаткові правові й технічні послуги; підготовка

проектів документів та виготовлення їх копій; надання роз'яснень з правових питань. Поряд із цим закон прямо покладає на нотаріуса обов'язок дотримуватися чинного законодавства й норм професійної етики, сприяти громадянам у захисті їхніх прав, зберігати таємницю нотаріальних дій, вести діловодство й архів відповідно до правил, підвищувати кваліфікацію та виконувати законні вимоги Міністерства юстиції.

Ще чіткіше зміст професійних функцій визначається Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України [50]. Серед ключових обов'язків: встановлення особи заявника і перевірка його підпису, з'ясування цивільної дієздатності, перевірка повноважень представників юридичних осіб, підтвердження дійсного волевиявлення сторін, а також відмова у прийнятті документів, що суперечать закону. У разі відмови нотаріус має роз'яснити порядок її оскарження та видати письмову мотивовану відповідь.

Відповідно, нотаріус виступає не лише як формальний виконавець процедур, а як суб'єкт, що здійснює правову оцінку поданих доказів і встановлює юридично значимі факти. Це означає, що його функції виходять за межі суто технічних дій – вони мають характер гарантії законності та правової визначеності.

Використання електронних реєстрів, цифрових підписів, відеофіксації та хмарного зберігання документів не скасовує дуалізму «права–обов'язки», а навпаки, підкреслює необхідність чіткого розмежування. Адже у цифровому середовищі дії нотаріуса автоматично фіксуються, і саме це дозволяє однозначно визначити, коли він реалізує своє право на професійний розсуд, а коли виконує імперативний обов'язок, покладений державою.

У контексті адміністративно-правового статусу органів нотаріату цифровізація постає не лише як технічна модернізація, а як якісна трансформація їхньої ролі у публічно-правових відносинах. Нотаріус із традиційного посередника між державою та громадянином перетворюється на ключову фігуру в системі електронних сервісів, що забезпечує реалізацію прав та законних інтересів у цифровому середовищі. Впровадження

електронних реєстрів, створення єдиної державної системи е-нотаріату та інтеграція нотаріальних дій із платформами на кшталт «Дія» докорінно змінюють механізми реалізації його прав та обов'язків. Такі інструменти, як кваліфікований електронний підпис, відеофіксація нотаріальних дій та хмарне зберігання документів, не лише спрощують доступ громадян до послуг, а й розширюють юридичні гарантії їх захисту.

Однак із розширенням цифрових можливостей зростає і спектр викликів. Адміністративно-правовий статус нотаріуса потребує оновлення з урахуванням таких факторів, як:

- правові колізії та фрагментарність регулювання цифрових нотаріальних процедур;
- ризики кібербезпеки, пов'язані із захистом персональних даних та електронного документообігу;
- рівень цифрової компетентності нотаріусів, особливо у віддалених регіонах;
- інфраструктурні обмеження, що уповільнюють впровадження цифрових сервісів;
- військовий фактор, який ускладнює організацію безпечної та стабільної роботи в умовах війни.

У цьому аспекті важливо відзначити, що зміст адміністративно-правового статусу нотаріуса дедалі більше пов'язується не лише з традиційними елементами (правами, обов'язками, правосуб'єктністю), а й з новими компонентами – обов'язком дотримання вимог інформаційної безпеки, відповідальністю за коректне ведення електронних реєстрів, гарантіями недопущення зловживань у цифровому просторі.

Міжнародний досвід свідчить, що у більшості країн ЄС нотаріальні функції активно інтегруються в цифрове середовище, до того ж, значна увага приділяється централізованим платформам, блокчейн-рішенням та хмарним технологіям. Для України ж актуальним є вироблення власної моделі

електронного нотаріату, яка б ґрунтувалася на принципах правової визначеності, доступності та захищеності, з урахуванням особливостей правової системи та викликів воєнного часу.

Таким чином, цифровізація нотаріату в Україні повинна розглядатися як системний процес, що трансформує адміністративно-правовий статус нотаріуса. Його реалізація передбачає прийняття єдиного законодавчого акту, який би врегулював цифрові нотаріальні дії комплексно, інтеграцію всіх державних реєстрів в єдину платформу та формування нової професійної культури, орієнтованої на цифрову компетентність, правову безпеку та довіру громадян.

2.2. Юридична відповідальність нотаріуса в Україні як важливий елемент правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності

У сучасних умовах цифрової трансформації юридична відповідальність нотаріуса набуває нового значення, оскільки саме вона виступає одним із ключових механізмів правового регулювання електронної нотаріальної діяльності. Запровадження єдиних електронних реєстрів, автоматизованих систем контролю та цифрових інструментів у сфері нотаріату забезпечило прозорість і відстежуваність усіх дій нотаріуса. У цьому контексті юридична відповідальність слугує не лише традиційним засобом покарання за правопорушення, а й дієвим інструментом запобігання порушенням у майбутньому, що сприяє підвищенню довіри громадян до е-нотаріату.

Актуалізація проблематики юридичної відповідальності в сучасних умовах зумовлена глибинними трансформаціями правової системи України, пов'язаними з упровадженням цифрових технологій у сферу нотаріальної діяльності. Цифровізація нотаріату, поряд із розширенням можливостей доступу до нотаріальних послуг та підвищенням ефективності їх надання, істотно ускладнює механізми правового регулювання та посилює вимоги до

професійної діяльності нотаріуса. За таких умов особливого значення набуває належне теоретичне осмислення юридичної відповідальності як базової категорії публічного права, що виконує гарантійну, превентивну та охоронну функції. Саме тому звернення до доктринальних підходів щодо розуміння сутності юридичної відповідальності є необхідним для формування цілісної концепції юридичної відповідальності нотаріуса в Україні в контексті цифрової трансформації нотаріальної діяльності.

Конституційна модель Української держави ґрунтується на визнанні людини, її прав і свобод найвищою соціальною цінністю. Саме вони визначають основні напрями функціонування державної влади, а держава, своєю чергою, несе відповідальність перед людиною за результати власної діяльності. Закріплений у Конституції підхід зумовлює обов'язок держави не лише проголошувати, а й реально гарантувати та захищати права і свободи людини. У такому контексті держава як особлива форма організації публічної влади наділяється правом застосування правового примусу, у тому числі щодо суб'єктів владних повноважень. Однією з ключових форм такого примусу виступає юридична відповідальність, що зумовлює підвищений науковий інтерес до її осмислення у сфері публічного права.

Комплексний характер юридичної відповідальності зумовлює існування різних доктринальних підходів до її осмислення, що унеможлиблює формування єдиної, загальновизнаної дефініції цього поняття. У сучасній юридичній науці юридична відповідальність розглядається як багатовимірне явище, зміст якого розкривається через різні теоретичні конструкції, що відображають як соціальну, так і державно-владну природу права.

Одним із підходів є трактування юридичної відповідальності як особливого виду правовідносин, що виникають унаслідок правопорушення та пов'язують державу і правопорушника взаємними правами й обов'язками. У межах цього підходу відповідальність розглядається не лише як реакція на протиправне діяння, а як форма юридичної взаємодії, що залежить від рівня

правосвідомості та правової культури суб'єктів. Зокрема, Н. В. Іванчук підкреслює зв'язок юридичної відповідальності з реалізацією прав і обов'язків та виконанням взаємно прийнятих зобов'язань, що відображає певну «міру свободи» особи [67, с. 10].

Окреме місце посідають концепції, що підкреслюють соціальну природу юридичної відповідальності як різновиду соціальної відповідальності, забезпеченої державним примусом. У межах цього підходу відповідальність розглядається як наслідок порушення юридичних норм, виконання яких гарантується владними механізмами держави. Зокрема, О. Ф. Скакун визначає юридичну відповідальність як передбачені законом вид і міру державно-владного впливу, що полягають у примусовому позбавленні особи певних благ за вчинене правопорушення [68, с.464].

Юридична відповідальність нотаріуса має комплексний характер, оскільки він відповідає як перед окремими громадянами та юридичними особами, так і перед суспільством загалом [69]. Такий дуалізм пояснюється тим, що нотаріус виконує публічно-правову функцію, делеговану державою. З одного боку, він надає юридично значимі послуги приватним особам, а з іншого – гарантує правопорядок і стабільність правової системи. У результаті нотаріальна діяльність набуває суспільно значущого характеру, а юридична відповідальність виступає гарантією законності та справедливості.

Варто відзначити, що однією з ключових форм захисту прав громадян та юридичних осіб у процесі нотаріальної діяльності є саме механізм юридичної відповідальності. Він забезпечує обов'язковість дотримання нотаріусом законодавчих вимог та передбачає відповідальність за неправомірні дії або помилки, які можуть призвести до негативних наслідків як для окремих осіб, так і для держави в цілому [70, с. 264–265]. Нотаріус виконує роль гаранта правомірності юридичних актів, а система відповідальності спрямована на перевірку відповідності документів закону, захист інтересів учасників правовідносин та забезпечення правопорядку.

У правовій науці сформувалося два основних підходи до розуміння сутності юридичної відповідальності. Каральний (санкційний) підхід зосереджений на притягненні порушника до відповідальності за вже вчинене правопорушення, акцентуючи увагу на покаранні та відновленні порушеного правопорядку. Натомість превентивний (попереджувальний) підхід орієнтований на запобігання можливим порушенням у майбутньому, стимулює нотаріуса діяти виключно в межах закону та формує належну правову поведінку [71, с. 331]. Обидва підходи не суперечать, а взаємодоповнюють один одного, при тому перший забезпечує невідворотність відповідальності, а другий, сприяє підвищенню рівня правової культури та правомірності дій.

У цифровому середовищі превентивна функція юридичної відповідальності значно посилюється. Кожна дія нотаріуса фіксується в електронних системах, що унеможлиблює їх приховування або спотворення. Таким чином, відповідальність у сфері цифровізованого нотаріату виконує не лише каральну функцію, а й стає інструментом забезпечення прозорості, довіри громадян до електронних послуг та стабільності правової системи України в умовах цифрової трансформації.

Далі доцільним є розглянути питання диференціації видів юридичної відповідальності у сфері цифрової нотаріальної діяльності. Традиційно нотаріус може нести дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність. У цифровому середовищі цей перелік фактично збагачується додатковими аспектами, пов'язаними із захистом персональних даних, дотриманням режиму кібербезпеки та правильністю використання електронних реєстрів. Нотаріус несе відповідальність не лише за класичні порушення норм права, а й за неналежне користування цифровими інструментами, що може створити загрозу для законності та довіри до електронних нотаріальних дій. Підкреслимо, що специфіка цифрової нотаріальної діяльності формує нові виклики для правового регулювання відповідальності. По-перше, дисциплінарна відповідальність

набуває ширшого змісту, адже охоплює не лише порушення етичних та професійних стандартів, а й недотримання правил роботи з електронними платформами чи неналежну перевірку автентичності цифрових підписів. По-друге, цивільно-правова відповідальність може наставати у випадках завдання шкоди клієнту внаслідок технічних помилок або неналежного забезпечення конфіденційності персональних даних. По-третє, адміністративна відповідальність поширюється на порушення вимог законодавства у сфері захисту інформації, доступу до державних електронних реєстрів та порядку зберігання цифрових документів [72, с. 72–76]. Нарешті, кримінальна відповідальність може наставати у випадках умисного зловживання цифровими інструментами, наприклад, при фальсифікації електронних документів чи несанкціонованому втручанні в інформаційні системи.

На теперішній час, у цифровому середовищі юридична відповідальність нотаріуса стає багаторівневою і вимагає адаптації правових механізмів до нових технологічних реалій. Важливим завданням є не лише закріплення відповідних норм, а й розробка чітких стандартів кібергігієни, процедур аудиту та контролю за використанням електронних реєстрів, що дозволить зміцнити довіру суспільства до цифрових нотаріальних послуг.

Крім того, важливим елементом є і забезпечення балансу між відповідальністю та незалежністю нотаріуса. Оскільки нотаріус діє як самостійний суб'єкт професійної діяльності, але водночас від імені держави, потрібно чітко врегулювати межі його відповідальності. Надмірна криміналізація або посилення адміністративного тиску може призвести до формалізації нотаріальних дій і втрати гнучкості у правозастосуванні. Тому правове регулювання має виходити з того, що відповідальність повинна виконувати превентивну та відновлювальну функцію, не перетворюючись на засіб обмеження професійної автономії нотаріуса.

Не менш значущим є питання відповідальності держави за належне функціонування цифрової інфраструктури нотаріату. Зокрема, нотаріус не

може бути притягнутий до відповідальності за технічні збої державних електронних систем або недостатній рівень захисту від кіберзагроз, які знаходяться поза межами його компетенції. Таким чином, юридична відповідальність у сфері цифровізації нотаріату повинна розподілятися між суб'єктами правовідносин, де нотаріус відповідає за законність своїх дій, тоді як держава, – за якість і безпеку цифрових інструментів, які вона впроваджує.

У перспективі доцільним видається створення комплексної системи правових гарантій цифрової відповідальності нотаріусів, що включала б чітке визначення складів правопорушень у сфері електронного нотаріату; запровадження механізмів відшкодування шкоди особам, які постраждали від неправомірних дій чи технічних збоїв; унормування процедур аудиту та моніторингу дій нотаріусів у цифрових системах. Це дозволить не лише захистити права громадян, а й підвищити рівень довіри до держави як гаранта правопорядку у сфері електронних правовідносин.

З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що юридична відповідальність у сфері цифровізації нотаріальної діяльності виступає системоутворюючим елементом правового регулювання. Вона поєднує в собі класичні засоби захисту правопорядку та новітні механізми контролю за використанням цифрових технологій, сприяючи формуванню «цифрової довіри» громадян до нотаріальних послуг. У цьому контексті юридична відповідальність стає не лише формою реагування на правопорушення, а й інструментом забезпечення стабільності та ефективності правової системи України в умовах цифрової трансформації.

Продовжуючи розгляд питання дуалізму правової природи відповідальності нотаріуса у сучасних умовах цифрової трансформації нотаріальної діяльності, зазначимо, що питання юридичної відповідальності набуває нових акцентів. Адже нотаріус, здійснюючи свої функції в електронному середовищі, повинен не лише правильно застосовувати норми права, а й гарантувати безпеку цифрових операцій, захист персональних даних та недопущення зловживань у сфері електронного документообігу. Це

зумовлює подвійний характер його відповідальності. А саме, реагування на вже допущені правопорушення, а також запобігання їм через сумлінне та обачне виконання професійних обов'язків.

У фаховій літературі підкреслюється, що юридична відповідальність нотаріуса є багатогранною і охоплює як каральний (санкційний), так і превентивний (попереджувальний) виміри [73, с. 267; 74, с. 30–32]. Санкційний прояв полягає у притягненні нотаріуса до дисциплінарної, цивільної, адміністративної або кримінальної відповідальності за вже вчинені правопорушення. Наприклад, неправомірне посвідчення документів чи порушення професійних стандартів може стати підставою для накладення дисциплінарних стягнень або навіть анулювання права на здійснення нотаріальної діяльності. Превентивна складова натомість орієнтована на недопущення порушень і забезпечення правової визначеності у майбутньому. Вона проявляється у професійному обов'язку нотаріуса ретельно перевіряти документи, роз'яснювати сторонам їхні права та обов'язки, а також попереджати можливі юридичні конфлікти. У цифровій площині превентивний аспект посилюється завдяки тому, що електронні системи фіксують усі дії нотаріуса, створюючи прозорий механізм контролю.

Серед усіх видів юридичної відповідальності особливе місце посідає кримінальна відповідальність. Вона застосовується у випадках вчинення злочинів у сфері професійної діяльності, що пов'язані з використанням нотаріусом наданих державою повноважень. Такий вид відповідальності регулюється як загальними нормами Кримінального кодексу України, так і спеціальними положеннями, які враховують особливий статус нотаріуса як уповноваженої особи. Відповідно, нотаріус розглядається у кримінальному праві як спеціальний суб'єкт злочину, що може бути притягнений до відповідальності як за загальні злочини, так і за діяння, безпосередньо пов'язані з порушенням його професійних обов'язків.

У цьому контексті кримінальна відповідальність нотаріуса виконує не лише каральну, а й превентивну функцію, спрямовану на запобігання

зловживанню владними повноваженнями та підриву довіри до інституту нотаріату. До найбільш поширених кримінально караних діянь у цій сфері належать зловживання повноваженнями, службове підроблення, одержання неправомірної вигоди, а також сприяння незаконному відчуженню майна шляхом посвідчення фіктивних або завідомо неправомірних правочинів. В умовах цифровізації нотаріальної діяльності зміст кримінально-правових ризиків зазнає певної трансформації. Використання електронних реєстрів, цифрових підписів і автоматизованих систем розширює як можливості для законної професійної діяльності, так і потенційні способи вчинення злочинів, зокрема шляхом несанкціонованого доступу до інформаційних систем, маніпулювання електронними даними або використання чужих засобів електронної ідентифікації. Це зумовлює необхідність належної кримінально-правової оцінки таких діянь з урахуванням специфіки цифрового середовища.

Отже, кримінальна відповідальність виступає крайньою, але водночас необхідною юридичною гарантією забезпечення законності нотаріальної діяльності. Її ефективне застосування вимагає чіткого нормативного визначення складів відповідних злочинів, належної правозастосовної практики та узгодженості кримінального законодавства з нормами, що регулюють цифрові аспекти функціонування нотаріату. Вищезазначене, на нашу думку, дозволить забезпечити баланс між захистом публічних інтересів і гарантіями професійної незалежності нотаріуса в умовах цифрової трансформації.

Довгий час у кримінально-правовій доктрині точилися дискусії щодо того, чи належить нотаріус до кола суб'єктів злочинів у сфері службової діяльності. Ситуація змінилася після запровадження у Кримінальний кодекс статей 365-2 та 368-4, які конкретизували підстави кримінальної відповідальності для таких осіб. Це дозволило усунути прогалини у законодавстві й уникнути ситуацій, коли нотаріус фактично міг би уникнути

кримінальної відповідальності за протиправні дії, пов'язані з виконанням професійних функцій [75].

Таким чином, юридична відповідальність нотаріуса в умовах цифровізації поєднує традиційні механізми правового реагування з новими викликами електронного середовища. Вона не лише гарантує належне виконання нотаріальних функцій, а й виступає інструментом забезпечення цифрової довіри громадян до державних сервісів у сфері нотаріату.

Ще однією характерною ознакою юридичної відповідальності нотаріуса в умовах цифрової трансформації є те, що вона передбачає не лише наявність правових механізмів притягнення його до відповідальності, але й ефективні процедури збирання доказової інформації у випадках можливих порушень. У цьому контексті важливим стає процесуальний інструмент допиту нотаріуса, який використовується переважно в межах кримінального провадження для встановлення фактичних обставин його діяльності. Враховуючи, що значна частина нотаріальних дій нині здійснюється у цифровому середовищі, роль допиту як способу отримання пояснень та з'ясування специфіки електронних процедур набуває нового змісту.

Зокрема, допит нотаріуса дозволяє правоохоронним органам отримати інформацію не лише щодо традиційних аспектів посвідчення правочинів чи перевірки документів, але й щодо використання електронних реєстрів, цифрових підписів та інших інструментів електронного нотаріату. Це надає змогу поєднати класичні методи доказування з сучасними цифровими технологіями, що суттєво впливає на якість розслідувань у справах, де дії нотаріуса можуть мати значення для встановлення істини. Саме тому дослідження особливостей допиту нотаріуса стає невід'ємною складовою аналізу його юридичної відповідальності у сфері цифровізації нотаріальної діяльності [76, с. 10–13].

Допит у кримінальному процесі розглядається як одна з основних слідчих дій, спрямованих на отримання від особи відомостей, що мають доказове значення для встановлення обставин правопорушення. Саме на

стадії досудового розслідування він виступає чи не найпоширенішим інструментом збирання доказів.

Разом із тим, практика свідчить про те, що слідчі та інші уповноважені особи нерідко виходять за межі своїх повноважень, намагаючись під час допиту отримати дані, які належать до категорії охоронюваної законом таємниці – комерційної, банківської чи нотаріальної. У деяких випадках такі дії супроводжуються психологічним тиском або погрозами притягнення до кримінальної відповідальності за відмову давати свідчення, що дійсно передбачено ст. 385 Кримінального кодексу України [77].

Процедурний порядок проведення допиту регламентується ст. 224 КПК України. Важливим є положення частини восьмої цієї статті, яке закріплює підстави для відмови від надання відповіді на окремі запитання. До таких підстав відноситься, зокрема, ситуація, коли запитувана інформація прямо охороняється законом як таємниця, серед якої особливе місце посідає нотаріальна таємниця [78].

Відповідно до ст. 162 КПК України, нотаріальна таємниця визнається видом охоронюваної законом таємниці, а згідно з п. 3 ч. 2 ст. 65 КПК нотаріус не може бути допитаний як свідок щодо відомостей, що становлять цю категорію інформації. Подібний припис міститься і в ч. 11 ст. 8 Закону України «Про нотаріат», де прямо встановлюється заборона на розкриття нотаріусом таємниці, крім випадків, коли розкриття вимагають особи, в інтересах яких або стосовно яких вчинялися нотаріальні дії.

Таким чином, у разі якщо під час допиту органи досудового розслідування ставлять питання, що стосуються нотаріальної таємниці, нотаріус має законне право відмовитися надавати пояснення. Більше того, відповідно до ст. 5 Закону України «Про нотаріат», обов'язок щодо збереження такої таємниці прямо покладено на нотаріуса і поширюється на всі відомості, отримані ним у процесі професійної діяльності.

Під нотаріальною таємницею слід розуміти сукупність даних, що стали відомими у зв'язку із вчиненням нотаріальної дії або зверненням

заінтересованої особи до нотаріуса. Це охоплює відомості про саму особу, її майно, особисті немайнові та майнові права, обов'язки та інші факти приватного характеру, які законодавець відніс до категорії захищених.

Сучасні умови цифровізації істотно змінюють підходи до доказування у кримінальному процесі, у тому числі й у частині допиту нотаріуса як свідка. Використання технічних засобів фіксації, електронних баз даних та цифрових реєстрів унеможлиблює ігнорування технологічного виміру при правовому регулюванні нотаріальної діяльності. Це особливо актуально в умовах воєнного стану, коли законодавець був змушений адаптувати процесуальні правила до нових викликів, передбачивши додаткові гарантії достовірності показань.

Зокрема, згідно з ч. 11 ст. 615 КПК України, під час дії воєнного стану показання свідків або потерпілих, у тому числі отримані при одночасному допиті кількох осіб, можуть використовуватися як докази виключно за умови, що процес їх надання був зафіксований за допомогою доступних засобів відеозапису. Це положення підкреслює важливість цифрових технологій як елементу контролю за дотриманням процесуальних гарантій.

У переважній більшості випадків у кримінальних провадженнях нотаріус викликається саме у статусі свідка. Відповідно до ч. 1 ст. 65 КПК свідком визнається фізична особа, якій відомі обставини, що мають значення для встановлення істини у справі, і яка викликана для надання показань. Водночас ч. 2 цієї ж статті встановлює чітке обмеження: нотаріуси не можуть свідчити про відомості, що охоплюються поняттям нотаріальної таємниці [78].

Закон України «Про нотаріат» визначає нотаріальну таємницю як сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії чи звернення особи до нотаріуса. До неї належать дані про особу, її майновий стан, особисті права, обов'язки та інші відомості приватного характеру. Збереження цієї інформації є прямим професійним обов'язком нотаріуса,

його помічників, а також будь-яких осіб, які внаслідок службових обов'язків чи випадкових обставин дізналися про такі дані [32].

Хоча загальне правило забороняє допит нотаріуса з питань, пов'язаних із професійною діяльністю, воно не є безумовним. Відповідно до ч. 3 ст. 65 КПК, особи, які довірили нотаріусу певні відомості, мають право письмово звільнити його від обов'язку зберігати таємницю, чітко визначивши обсяг інформації, яку дозволено розголосити. Таким чином, можливість отримання від нотаріуса показань прямо залежить від волевиявлення сторін, в інтересах яких вчинялися нотаріальні дії.

Особливої уваги потребує ситуація із багатосторонніми правочинами, коли нотаріус може бути допитаний лише у випадку, якщо кожна із сторін договору надасть письмовий дозвіл на розкриття інформації. У випадку ж односторонніх правочинів таке право належить виключно особі, яка їх вчинила (наприклад, довірителю чи заповідачу).

Варто підкреслити, що навіть за наявності письмового звільнення від обов'язку зберігати нотаріальну таємницю допит нотаріуса не може виходити за межі наданого дозволу. Це означає, що слідчий чи суд мають право ставити питання лише щодо тієї інформації, на розкриття якої прямо погодилася відповідна особа. Будь-які спроби отримати від нотаріуса відомості поза межами такого волевиявлення будуть порушенням закону і можуть тягнути за собою відповідальність для органу чи посадової особи, яка здійснює допит. Крім того, слід враховувати, що нотаріус є не лише носієм професійної таємниці, а й гарантом довіри у сфері цивільного обігу. Тому недопустимість безпідставного втручання в конфіденційні відносини між ним і клієнтом є запорукою стабільності нотаріального інституту. Водночас існують випадки, коли обмеження таємниці можуть бути виправданими з огляду на суспільний інтерес, наприклад, у справах про тяжкі чи особливо тяжкі злочини, де розкриття інформації може мати вирішальне значення для правосуддя.

Таким чином, інститут допиту нотаріуса в умовах цифровізації та воєнного стану постає як складний правовий механізм, де перетинаються вимоги кримінального процесу, гарантії охорони приватної інформації та потреба забезпечення доказів у цифровому форматі. Це демонструє необхідність поєднання принципу збереження нотаріальної таємниці з новітніми технологічними інструментами контролю й фіксації, що стає невід'ємним елементом сучасного правового регулювання.

У практиці сучасного правозастосування нотаріуси нерідко виконують не лише класичні нотаріальні дії, але й інші функції, що мають юридичне значення та забезпечують їхню достовірність. Одним із найбільш поширених прикладів є здійснення ними повноважень у сфері державної реєстрації. Відповідно, у випадках допиту нотаріуса як свідка часто йдеться не про його діяльність у межах безпосередніх нотаріальних процедур (посвідчення правочинів, надання консультацій чи роз'яснень), а про дії, пов'язані з реалізацією функцій державного реєстратора.

Нотаріуси фактично прирівняні до повноцінних суб'єктів державної реєстрації та мають усі передбачені законом повноваження у цій сфері. Вони здійснюють реєстраційні дії від свого імені та одночасно від імені держави, що значно підвищує рівень їхньої юридичної відповідальності. Порушення встановлених норм при здійсненні державної реєстрації може стати підставою для застосування до нотаріуса комплексу санкцій, серед яких: тимчасове блокування доступу до Державного реєстру речових прав, повне анулювання такого доступу, притягнення до адміністративної чи навіть кримінальної відповідальності, а також ініціювання процедури анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю через Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату при Міністерстві юстиції України.

Слід наголосити, що допит нотаріуса у статусі державного реєстратора має іншу правову природу, ніж його допит як свідка щодо нотаріальної діяльності. У такій ситуації нотаріус користується всіма правами, передбаченими кримінальним процесуальним законодавством для захисту

свого правового статусу, включно з правом на отримання професійної правової допомоги. Водночас під час допиту як державного реєстратора він зобов'язаний дотримуватися визначених законом обмежень, що впливають із необхідності охорони нотаріальної таємниці та забезпечення законності у сфері реєстраційних процедур.

Таким чином, подвійна функціональна роль нотаріуса як суб'єкта нотаріальної діяльності та як державного реєстратора зумовлює специфіку його юридичної відповідальності. У сфері цифровізації ця специфіка лише посилюється, оскільки всі дії, пов'язані з державними електронними реєстрами, залишають цифровий слід, що може виступати доказом у кримінальному провадженні та підлягати ретельній перевірці під час допиту.

2.3. Контроль та нагляд, як гарантії забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності

Активне впровадження цифрових технологій у нотаріальну діяльність створює не лише нові можливості для спрощення та прискорення нотаріальних процедур, а й суттєві ризики, пов'язані із забезпеченням законності, збереженням нотаріальної таємниці, захистом персональних даних і кібербезпекою. Що зумовлює необхідність більш детально зосередитись на контролі та нагляді, в рамках дослідження забезпечення цифровізації нотаріату в Україні.

Наявні механізми контролю та нагляду, розроблені для традиційних форм нотаріальної діяльності, не завжди враховують специфіку цифрового середовища. Виклики, пов'язані з використанням електронних реєстрів, цифрових підписів та віддаленої ідентифікації, потребують оновлення підходів до державного регулювання і професійного самоврядування. Саме тому ключовим завданням є створення ефективної системи контролю та нагляду, яка одночасно мінімізуватиме ризики зловживань і забезпечуватиме

сталий розвиток цифровізації [79; 80]. Таким чином, дослідження ролі контролю та нагляду як гарантій цифрової трансформації нотаріату дозволяє визначити оптимальні правові та організаційні механізми, здатні забезпечити законність, безпеку й ефективність цифрових нотаріальних процедур.

Правова природа контролю та нагляду як інструментів забезпечення законності неодноразово була предметом наукових досліджень у працях вітчизняних учених, зокрема О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяка, С. С. Ветвицького, В. М. Гаращука, І. П. Голосніченка, А. В. Денисової, О. В. Кузьменко, В. К. Колпакова, Т. О. Коломоєць, Х. П. Ярмакі та інших. Водночас у контексті активного впровадження цифрових технологій у нотаріальну діяльність питання співвідношення та взаємодії контролю і нагляду набуває нових змістовних характеристик і потребує додаткового теоретико-правового осмислення. Це зумовлено необхідністю адаптації чинних наглядово-контрольних механізмів до умов цифровізації з метою забезпечення належного рівня захисту прав і свобод громадян, прав та законних інтересів юридичних осіб, а також гарантування законності й правопорядку у сфері електронного нотаріату. Особливого значення в цьому аспекті набуває аналіз сучасних доктринальних підходів до визначення ролі контролю та нагляду як ключових гарантій ефективного, безпечного та правомірного функціонування цифрових форм нотаріальної діяльності.

У сучасній правовій системі контроль і нагляд посідають особливе місце як інституційні механізми забезпечення ефективності правового регулювання та стабільності правопорядку [81; 82; 83]. Їх функціональне призначення полягає у забезпеченні дотримання законності, підтриманні належного рівня правової дисципліни та гарантуванні коректного застосування норм права [84], що набуває особливої актуальності в умовах цифрової трансформації нотаріальної діяльності (авторське узагальнення з урахуванням теми дослідження). Попри функціональну спорідненість, зазначені категорії характеризуються відмінною теоретико-правовою

природою та виконують різні завдання в механізмі публічного управління [85; 86].

Проблематика розмежування та співвідношення понять «контроль» і «нагляд» традиційно належить до кола найбільш дискусійних у науці адміністративного права. Відсутність єдиного доктринального підходу до визначення їх сутності та основних ознак зумовлює труднощі як у правотворчій, так і у правозастосовній діяльності. Така ситуація пояснюється багатовимірністю зазначених понять, неоднорідністю їх нормативно-правового закріплення, а також різницею в наукових підходах до тлумачення їх змісту. Аналіз теоретичних концепцій, чинної нормативної бази та практики застосування дозволяє констатувати наявність плюралізму наукових позицій щодо визначення характерних рис контролю і нагляду (узагальнюючий висновок на основі наукових джерел).

Контроль, як одна з базових характеристик державного управління, має комплексний і багатоаспектний характер. У науковій літературі він розглядається як самостійна управлінська функція [87], як форма спостереження за дотриманням законності [88], а також як засіб і спосіб забезпечення правової дисципліни в діяльності органів виконавчої влади [89]. Така багатогранність підходів свідчить про універсальний характер контролю, що дозволяє застосовувати його як інструмент забезпечення правомірності управлінських процесів, у тому числі в цифровому середовищі нотаріальної діяльності (авторське узагальнення).

Натомість поняття «нагляд» у доктрині права також трактується неоднозначно. З етимологічної точки зору воно асоціюється зі спостереженням, спрямованим на перевірку відповідності певної діяльності встановленим вимогам. У наукових дослідженнях нагляд визначається як окремий напрям державної діяльності, як форма забезпечення законності (узагальнена позиція адміністративно-правової науки), а також як механізм виявлення, попередження та припинення правопорушень [56, с. 93–96]. Такі підходи дозволяють розглядати нагляд як інструмент превентивного впливу,

що має особливе значення у сфері функціонування електронних нотаріальних реєстрів і цифрових сервісів.

Слід також зазначити, що на законодавчому рівні відсутнє чітке розмежування між поняттями «контроль» і «нагляд» [90], що додатково ускладнює їх практичне застосування. Водночас у науці обґрунтовується доцільність їх концептуального відокремлення навіть у тих випадках, коли законодавець використовує ці терміни паралельно для визначення повноважень відповідних органів [91, с. 23]. Такий підхід є особливо важливим для формування ефективної системи управління та наглядово-контрольного забезпечення в умовах цифровізації нотаріальної діяльності.

У доктрині адміністративного права сформувалися різні підходи до визначення співвідношення контролю і нагляду: від ототожнення цих понять до їх чіткого функціонального та змістовного розмежування [92, с. 165–172]. Переважна більшість учених наголошує на необхідності розглядати контроль і нагляд як самостійні, хоча й взаємопов'язані елементи управлінської діяльності (домінуюча доктринальна позиція).

З урахуванням викладеного, нагляд доцільно визначати як системну сукупність організаційно-правових заходів і управлінських дій, спрямованих на спостереження за дотриманням суб'єктами права встановлених законодавством норм, правил і стандартів (авторське визначення на основі узагальнення наукових підходів). Його ключовою метою є забезпечення законності, захист прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також гарантування відповідності діяльності суб'єктів нотаріальної сфери, зокрема в цифровому форматі, вимогам чинного законодавства (авторська позиція).

Звернення до теоретико-правового аналізу понять контролю та нагляду зумовлене необхідністю формування належного наукового підґрунтя для дослідження процесів цифровізації нотаріальної діяльності. Упровадження електронних нотаріальних реєстрів, цифрових сервісів і автоматизованих процедур змінює традиційні форми здійснення нотаріальних функцій, що,

своєю чергою, вимагає переосмислення змісту та меж наглядово-контрольного впливу держави у цій сфері. Саме тому визначення сутності, співвідношення та функціонального призначення контролю і нагляду є необхідною передумовою для подальшого аналізу їх ролі як правових гарантій законності в умовах цифрової трансформації нотаріату. Крім того, розмежування контролю і нагляду має важливе практичне значення для формування ефективної системи забезпечення правомірності цифрових нотаріальних процесів. У контексті використання інформаційно-комунікаційних технологій, обробки персональних даних, функціонування електронних реєстрів та автоматизованого прийняття управлінських рішень чітко визначення повноважень контрольних і наглядових суб'єктів дозволяє мінімізувати ризики зловживань, технічних помилок і порушень прав учасників нотаріальних правовідносин. Відтак контроль і нагляд постають не лише як елементи механізму державного управління, а як ключові юридичні гарантії безпечного, прозорого та стабільного розвитку цифрової нотаріальної діяльності.

У цьому аспекті доцільно звернутися до доктринальних підходів, відповідно до яких контроль і нагляд розглядаються як самостійні, хоча й взаємопов'язані правові категорії, що відрізняються за суб'єктним складом, методами впливу та юридичними наслідками. Контроль, як правило, пов'язується з поточною, систематичною діяльністю уповноважених органів, спрямованою на перевірку дотримання встановлених вимог, оцінку ефективності функціонування відповідних процесів і можливість оперативного втручання з метою усунення виявлених порушень. Нагляд же має більш загальний і превентивний характер, орієнтований на забезпечення законності шляхом виявлення та попередження відхилень від правових приписів без безпосереднього втручання в оперативну діяльність суб'єктів. З огляду на цифровізацію нотаріальної діяльності зазначені відмінності набувають нових змістовних акцентів. Автоматизовані системи, алгоритмічні процедури та електронні реєстри зумовлюють потребу у впровадженні

техніко-правових форм контролю, таких як аудит інформаційних систем, моніторинг доступу до даних, журналювання дій користувачів та аналіз цифрових слідів. Водночас нагляд у цифровому середовищі трансформується у форму стратегічного та нормативного спостереження за відповідністю цифрових нотаріальних процесів вимогам законодавства, стандартам інформаційної безпеки та принципам захисту прав людини.

В умовах сьогодення, у цифровому нотаріаті контроль і нагляд набувають комплексного, міждисциплінарного характеру, поєднуючи правові, організаційні та технологічні інструменти впливу. Їх належне теоретичне осмислення та нормативне закріплення є необхідною умовою формування ефективної моделі публічного управління нотаріальною діяльністю, здатної забезпечити баланс між інноваційністю, автономією професійної діяльності нотаріусів і вимогами державного забезпечення законності в умовах цифрової трансформації.

У науковій літературі відзначається, що контроль є одним із ключових механізмів забезпечення законності у сфері державного управління. Як слушно зауважує Н. Карнарук, його сутність полягає у системі спостереження та перевірки функціонування певного об'єкта з метою усунення відхилень від установлених параметрів. У межах теорії управління контроль розглядається як інструмент коригування поведінки підконтрольного об'єкта, що дозволяє нейтралізувати відхилення від управлінської програми та повернути систему до стабільного стану за допомогою відповідних соціальних регуляторів [93, с. 70–72].

Дещо ширше визначення пропонують Р. Калюжний і В. Шкарупа, наголошуючи, що контроль включає: моніторинг діяльності підконтрольного об'єкта; отримання достовірної інформації про рівень законності та дисципліни; вжиття заходів щодо запобігання чи усунення порушень; виявлення умов, які сприяють правопорушенням; а також притягнення винних осіб до відповідальності [94, с. 94–96].

Необхідність інституту контролю у сфері правозастосування обумовлена динамічним розвитком суспільних відносин, у процесі якого виникають нові проблемні ситуації, що потребують своєчасного виявлення та ефективного вирішення [95, с. 273-275; 96, с. 116]. Контрольні механізми відіграють ключову роль не лише у виявленні правопорушень, але й у запобіганні та врегулюванні потенційних конфліктних ситуацій [97; 98]. Саме превентивна функція контролю є визначальною: чим раніше зафіксовані відхилення від установлених правових стандартів, тим вагомішим є правовий ефект здійснених контрольних заходів.

Нотаріальна діяльність, як специфічна форма реалізації публічних повноважень у поєднанні з приватноправовими інтересами, потребує особливої уваги з боку держави та органів професійного самоврядування. Цільове спрямування контролю у сфері нотаріату є багатоплановим і зумовлене як особливостями процесу вчинення нотаріальних дій, так і юридичною природою нотаріальних актів.

По-перше, контроль професійної діяльності виступає обов'язковим структурним елементом функціонування будь-якого публічно-правового чи приватноправового інституту.

По-друге, специфіка контрольних процедур у сфері нотаріату визначається характером нотаріальних актів, більшість з яких є безстроковими за своєю дією. Зокрема, свідоцтво про право на спадщину чи нотаріально посвідчений договір зберігає юридичну силу доти, доки суб'єкт не реалізує своє право на розпорядження майном або не укладе нову угоду. Помилки, закладені у зміст нотаріально посвідчених документів, можуть актуалізуватися навіть через значний проміжок часу, причому їх усунення часто є неможливим (зокрема, у випадку помилок у тексті заповіту після смерті заповідача, коли вирішується питання підтвердження спадкових прав).

Законодавство України про нотаріат передбачає декілька різновидів контролю:

- професійний контроль, що здійснюється Міністерством юстиції України та органами нотаріального самоврядування;
- судовий контроль, який полягає у перевірці правомірності вчинення або відмови у вчиненні нотаріальних дій (ст. 50 Закону України «Про нотаріат»);
- податковий контроль, що реалізується відповідно до положень Податкового кодексу України;
- нагляд прокурорських органів, спрямований на забезпечення додержання вимог закону.

За характером здійснення контроль може бути попереднім та наступним. Професійний контроль поєднує у собі обидві складові, він спрямований як на виявлення вже допущених порушень, так і на недопущення їх у майбутньому. Водночас судовий, податковий та прокурорський контроль, здебільшого, мають наступний характер, оскільки їх призначення полягає у фіксації фактів порушення та застосуванні передбачених законом санкцій.

Особливістю нотаріальної діяльності є те, що всі нотаріально посвідчені документи мають однакову юридичну силу незалежно від того, чи були вони оформлені державним чи приватним нотаріусом. Відповідно до Закону України «Про нотаріат», законодавець не встановлює розмежування у порядку вчинення нотаріальних дій залежно від форми організації роботи нотаріуса. У будь-якому випадку нотаріус діє від імені України, оскільки наділений делегованими державою повноваженнями у сфері нотаріату [99, с. 62–66]. Саме ця обставина зумовлює необхідність ефективного контролю за правильністю реалізації нотаріусами наданих державою функцій.

Система контролю у сфері нотаріальної діяльності має подвійний характер. З одного боку, функції державного контролю покладено на Міністерство юстиції України та його територіальні органи (ст. 33 Закону України «Про нотаріат»). З іншого боку, професійний контроль за діяльністю

приватних нотаріусів здійснюється Нотаріальною палатою України. Таким чином, розмежування контрольних повноважень залежить від статусу нотаріуса та форми організації його діяльності.

У випадку з державними нотаріусами контрольні відносини мають ознаки класичної моделі «роботодавець – працівник». Згідно Закону України «Про нотаріат», державні нотаріуси перебувають у трудових відносинах і, відповідно, підлягають дисциплінарній відповідальності за порушення трудової дисципліни відповідно до Кодексу законів про працю України. Відтак застосування дисциплінарних заходів до державних нотаріусів не викликає жодних сумнівів щодо своєї правової природи та обґрунтованості.

Іншою є правова природа взаємовідносин між приватним нотаріусом і Нотаріальною палатою України. Вона не може бути ототожнена з трудовими, адміністративними чи владно-підпорядкованими відносинами. По-перше, приватний нотаріус не є працівником НПУ, а отже, трудова залежність відсутня. По-друге, відсутній ієрархічний елемент, характерний для адміністративних відносин. По-третє, самостійність нотаріуса у здійсненні своїх повноважень виключає можливість прямого підпорядкування. Такий підхід повністю узгоджується з принципом незалежності нотаріальної діяльності, закріпленим у Конституції України.

Незважаючи на те, що Закон України «Про нотаріат» прямо не встановлює заходів дисциплінарної відповідальності, які можуть застосовуватися до приватних нотаріусів органами професійного самоврядування, саме нотаріальна спільнота виробила власні регулятивні механізми. Зокрема, Наказом Міністерства юстиції України від 07.06.2021 № 2039/5 було затверджено Правила професійної етики нотаріусів України [100]. Цей документ, розроблений Нотаріальною палатою України, відображає консолідоване бачення публічно-правової сутності нотаріальної діяльності та підвищеної відповідальності, яка покладається на нотаріусів.

Правила професійної етики мають комплексний зміст. Вони містять визначення морально-етичних і професійних стандартів, вимоги до особистої

поведінки нотаріуса, описують можливі порушення етики й професійної дисципліни, встановлюють принципи дисциплінарної відповідальності, порядок застосування та зняття стягнень, а також передбачають заходи заохочення. Таким чином, цей документ виконує функцію внутрішньо професійного регулятора та конкретизує стандарти поведінки, які забезпечують належний рівень довіри суспільства до нотаріату як інституту публічної влади.

Отже, система контролю у сфері нотаріату в Україні побудована на поєднанні державного та професійного механізмів [101, с. 105–107]. Міністерство юстиції України здійснює контроль за законністю організації діяльності нотаріальних органів та державних нотаріусів, тоді як Нотаріальна палата України забезпечує дотримання професійних і етичних стандартів приватними нотаріусами. Такий дуалістичний підхід є обґрунтованим з точки зору як юридичної техніки, так і конституційних засад організації нотаріальної діяльності.

До початку активної цифровізації та модернізації інституту державної реєстрації питання захисту прав власників у цій сфері залишалися гострою проблемою. Контрольні та наглядові механізми Міністерства юстиції мали лише фрагментарний характер, тоді як основним шляхом відновлення порушених прав залишався судовий розгляд. Такий підхід не відповідав вимогам часу, адже процес був тривалим і не здатним забезпечити оперативне реагування на зловживання. Після масових «реєстраційних махінацій» 2013-2014 років (рейдерські захоплення підприємств, незаконне переоформлення нерухомості) виникла нагальна потреба у створенні швидкого й ефективного позасудового механізму захисту. Саме з цією метою у 2016 році в межах масштабної реформи державної реєстрації було засновано Колегію з розгляду скарг при Міністерстві юстиції України.

Поява Колегії стала відповіддю держави на суспільний запит щодо посилення антирейдерського захисту, підвищення прозорості процедур та оперативного відновлення порушених прав. Колегія отримала право

скасовувати незаконні рішення реєстраторів, блокувати доступ до державних реєстрів та відновлювати попередній стан майнових прав. Колегіальний характер ухвалення рішень мав забезпечити більшу неупередженість і довіру до цього органу.

Серед основних переваг нового механізму – швидкість розгляду скарг, відсутність судового збору, спеціалізація членів органу та превентивний ефект для зменшення зловживань у сфері державної реєстрації. Водночас діяльність Колегії неодноразово піддавалася критиці. Правники та бізнес звертали увагу на обмежену незалежність органу (через його перебування у структурі Мін'юсту), відсутність елементів повноцінного судового процесу та затягування строків розгляду скарг. Особливо проблемним є питання дотримання процесуальних термінів. Попри законодавчо встановлений строк у 45 днів, у значній частині випадків Колегія його порушує. Наприклад, лише у січні 2021 року вона розглянула 167 скарг (94 на реєстраторів та 82 на нотаріусів). Водночас у 103 випадках, тобто більш ніж у 60 %, строки були пропущені. Це свідчить про наявність труднощів у реалізації основної мети органу – забезпеченні оперативності адміністративного оскарження [102].

У сучасній судовій практиці питання оскарження рішень Колегії Міністерства юстиції України має значення для забезпечення законності у сфері державної реєстрації. Колегія, як допоміжний консультативно-дорадчий орган Мін'юсту, виконує ключову функцію у перегляді рішень державних реєстраторів, однак її діяльність не позбавлена ризиків порушення прав учасників процесу. Саме тому судовий контроль за її рішеннями став одним із важливих механізмів захисту прав суб'єктів господарювання.

У постанові Верховного Суду від 11.10.2021 у справі № 910/5971/20 зазначено, що предметом оскарження у справах, пов'язаних із розглядом скарг у сфері державної реєстрації, є наказ Міністерства юстиції України, виданий за результатами висновку Колегії. Суд підтвердив, що такий наказ може бути оскаржений самостійно, без необхідності заявляти інші вимоги, а належним відповідачем виступає саме Мін'юст [103].

Верховний Суд у низці рішень, зокрема, постановою від 18.12.2019 у справі № 826/13961/17, від 02.02.2022 у справі № 923/128/19 та від 10.11.2021 у справі № 910/9855/20 – визначив, що спори щодо оскарження наказів Мін'юсту мають приватноправовий характер і підлягають розгляду господарськими судами.

У цих рішеннях суд також звернув увагу на типові порушення в діяльності Колегії Мін'юсту, зокрема неналежне повідомлення заінтересованих осіб про розгляд скарги, порушення строків її подання чи вимог до оформлення. Такі недоліки визнано істотними, оскільки вони ставлять під сумнів об'єктивність та законність прийнятих рішень (див. постанови ВС від 23.03.2021 у справі № 480/388/19, від 15.08.2019 у справі № 826/3539/17) [104].

Також, для цілей нашого дослідження, розглянемо рішення Верховного Суду, який розглядав спір щодо дій та рішень Комісії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації Міністерства юстиції України. Суд проаналізував, як саме має здійснюватися розгляд скарг у сфері державної реєстрації, зокрема порядок роботи колегії Міністерства юстиції, її компетенцію та дотримання процедурних вимог, визначених Порядком № 1128. Суд наголосив, що діяльність колегії має забезпечувати колегіальний, об'єктивний і неупереджений розгляд скарг, а обов'язковим елементом процедури є належне повідомлення усіх заінтересованих осіб-скаржників, державних реєстраторів, суб'єктів оскарження. Відсутність доказів такого повідомлення, а також порушення строків розгляду скарги були визнані істотними процесуальними порушеннями, які ставлять під сумнів законність прийнятих наказів Мін'юсту про блокування доступу до реєстру.

Верховний Суд також розмежував повноваження та процесуальні права учасників реєстраційних правовідносин: державний реєстратор не має права оскаржувати накази Мін'юсту, що стосуються скасування реєстраційних дій, оскільки такі акти зачіпають лише майнові права третіх осіб. Водночас Суд визнав обґрунтованим скасування наказів у частині тимчасового блокування

доступу до Державного реєстру через недотримання колегією Мініюсту належної процедури повідомлення [105].

Дане рішення є показовим прикладом того, як Верховний Суд формує стандарти діяльності колегії Міністерства юстиції, підкреслюючи значення процедурної справедливості, права на участь у розгляді та обов'язковість дотримання строків і форм повідомлення при розгляді скарг у сфері державної реєстрації та нотаріату.

Попри наукову розробленість питання, у національному законодавстві досі не існує загальноприйнятого визначення державного контролю. Така прогалина зумовлює розбіжності у правозастосовній практиці та нерідко призводить до суперечливого тлумачення положень чинних нормативно-правових актів. Це особливо відчутно у сфері нотаріальної діяльності, де контроль охоплює як загальні ознаки (оперативність, безперервність, системність), так і специфічні характеристики, обумовлені публічно-правовою природою нотаріату та його змішаним характером.

Варто зазначити, що державний контроль має комплексну мету, яку можна визначити як забезпечення законності та дисципліни в діяльності органів управління та спеціалізованих установ [106, с. 247]. Його принципова відмінність від нагляду полягає у повсякденності та безперервності, а також у багатосуб'єктності здійснення, від органів виконавчої і законодавчої влади до судів та спеціально створених державних структур. Застосування державного контролю у сфері нотаріату має власну специфіку. Розпорошеність правових норм у великій кількості підзаконних актів, які часто мають надто загальний характер, ускладнює практичну реалізацію контрольних повноважень. Це створює додаткові виклики для цифровізації, оскільки саме у цифровому середовищі особливо гостро постає потреба у чіткості процедур та прозорості перевірочних механізмів.

З урахуванням проведеного аналізу можна дійти висновку, що державний контроль нотаріальної діяльності в Україні варто розглядати як цілеспрямований вплив уповноважених органів на суспільні відносини у

сфері організації та функціонування суб'єктів, що здійснюють нотаріальні дії. Його межі визначаються адміністративно-правовою сутністю нотаріату, а ефективність, відповідно, здатністю адаптуватися до нових умов цифрової трансформації.

У сучасних умовах євроінтеграційного розвитку України та поступової цифровізації нотаріальної діяльності контроль і нагляд за нотаріальною практикою набувають нового змісту. Якщо раніше вони розглядалися переважно як інструменти забезпечення дотримання професійних стандартів, то нині дедалі більше стають гарантіями ефективності впровадження цифрових сервісів, прозорості професійної діяльності та формування довіри до нотаріального інституту. Особливу актуальність ці питання набули в умовах воєнного стану, коли здійснення традиційних механізмів контролю було об'єктивно обмежене. Серед ключових факторів, що ускладнили реалізацію наглядових функцій, можна виділити: відсутність належних умов безпеки для роботи нотаріусів, ризики пересування, обмежений доступ до робочих місць, перебої в енергопостачанні, а також тимчасову міграцію частини нотаріусів за межі України. Ці обставини продемонстрували вразливість існуючої системи перевірок, яка виявилася надмірно залежною від територіального чинника та фізичної присутності контролюючих органів.

У відповідь на ці виклики професійне самоврядування, зокрема Нотаріальна палата України, ініціювало дискусію щодо модернізації системи контролю та її адаптації до сучасних умов [107]. Одним із ключових напрямів визначено поєднання традиційних форм нагляду з цифровими інструментами, що дозволяють здійснювати моніторинг та аналіз нотаріальної діяльності незалежно від місця перебування нотаріуса чи контролюючого органу. Йдеться, зокрема, про:

- впровадження електронних платформ для дистанційного аудиту дотримання стандартів нотаріальної діяльності;

- створення єдиних цифрових реєстрів із можливістю автоматизованого контролю;
- застосування ризик-орієнтованого підходу, який дозволяє зосереджувати увагу на найбільш уразливих ділянках нотаріальної практики;
- розвиток механізмів внутрішнього самоконтролю у професійній спільноті.

Варто підкреслити, що трансформація системи нагляду за нотаріальною діяльністю відповідає й європейським підходам, які наголошують на важливості поєднання державного контролю з механізмами професійного самоврядування та цифрового моніторингу. У країнах ЄС контроль поступово зміщується від суто каральних до превентивних та аналітичних практик, що забезпечують стабільність і довіру до нотаріальної діяльності навіть у кризових ситуаціях.

Таким чином, досвід функціонування нотаріату в умовах воєнного стану в Україні висвітлив необхідність переосмислення традиційних моделей контролю та їх модернізації. Подальший розвиток має ґрунтуватися на інтеграції цифрових технологій, ризик-орієнтованих підходів та європейських стандартів, що забезпечить не лише належний рівень професійного нагляду, але й сприятиме зміцненню інституційної стійкості нотаріату в умовах глобальних викликів.

Процес цифровізації нотаріальної діяльності в Україні є складним і багаторівневим, оскільки передбачає не лише технічне оновлення, але й інституційні зміни, спрямовані на забезпечення довіри до результатів нотаріальних дій. В умовах правової держави саме контроль і нагляд виступають основними інструментами, які гарантують, що цифрові трансформації не знижують рівень правової безпеки, а сприятимуть підвищенню його рівня.

З наукової точки зору контроль у сфері нотаріату можна визначити як сукупність організаційно-правових заходів, спрямованих на перевірку відповідності діяльності нотаріусів законодавству, професійним стандартам і вимогам цифрової інфраструктури. Нагляд, у свою чергу, передбачає зовнішній моніторинг і оцінку діяльності з боку державних та самоврядних органів, що має забезпечити баланс між автономією нотаріату й необхідністю захисту суспільного інтересу.

У контексті цифровізації роль контролю та нагляду істотно розширюється. Це пов'язано з тим, що цифрові технології змінюють сам характер нотаріальної діяльності, роблячи її більш відкритою для моніторингу, але водночас – більш уразливою до технічних і правових ризиків. Йдеться, зокрема, про:

- забезпечення автентичності та цілісності електронних документів;
- запобігання несанкціонованому доступу до реєстрів та баз даних;
- гарантування безперервності надання нотаріальних послуг у цифровому середовищі;
- узгодження національних стандартів із європейськими вимогами до електронної ідентифікації та довірчих послуг.

У відповідності з часом, контроль і нагляд стають не лише механізмами виявлення та усунення порушень, а й необхідними умовами для створення безпечної цифрової екосистеми нотаріату. Важливою тенденцією сучасності є перехід від репресивної моделі контролю (орієнтованої на покарання за виявлені порушення) до превентивно-аналітичної моделі, де головним завданням є запобігання ризикам і формування стандартів належної практики [108, с. 119–122]. Ця трансформація безпосередньо пов'язана із цифровізацією, електронні інструменти дозволяють здійснювати моніторинг у реальному часі, автоматично фіксувати відхилення, застосовувати алгоритми аналізу ризиків. У результаті контроль стає більш прозорим,

передбачуваним і водночас менш обтяжливим для суб'єктів професійної діяльності.

Дослідження європейського досвіду показує, що ефективна цифровізація нотаріату завжди супроводжується модернізацією контрольних механізмів. Зокрема, у Німеччині та Франції діють електронні системи аудиту нотаріальної діяльності, які дозволяють державним і самоврядним органам здійснювати перевірку дотримання стандартів без необхідності постійної фізичної присутності контролера. Подібний підхід уже починає реалізовуватися й в Україні через інтеграцію державних реєстрів, впровадження електронного документообігу та поступове розширення можливостей дистанційного контролю.

У цьому контексті можна стверджувати, що контроль і нагляд у сфері нотаріальної діяльності виконують подвійну функцію:

1. Гарантійну – забезпечують дотримання законності й захист прав учасників правовідносин у процесі цифровізації.
2. Стимулюючу – сприяють впровадженню нових технологій, оскільки саме через контрольні механізми визначається рівень їх надійності, безпечності та відповідності стандартам.

Відповідно, контроль та нагляд не слід розглядати як інструменти, що стримують цифровізацію, навпаки, вони є ключовими гарантіями її успішного здійснення. Без системного моніторингу цифрова трансформація нотаріальної діяльності ризикує залишитися формальною, не забезпечивши належного рівня правової безпеки. Натомість поєднання ефективних механізмів контролю з цифровими технологіями створює умови для підвищення прозорості, мінімізації ризиків і зміцнення довіри до нотаріату як важливого елементу правової системи України.

Державний контроль у сфері нотаріальної діяльності в Україні охоплює як організаційні засади функціонування нотаріату, так і безпосередньо дії суб'єктів, що здійснюють нотаріальні повноваження [109, с. 124]. Предметом контролю, відповідно до Закону України «Про нотаріат», виступає порядок

допуску громадян до професії, механізми зупинення чи припинення приватної практики, регламентація процедури вчинення нотаріальних дій, а також визначення кола органів і посадових осіб, які наділені правом їх вчиняти та здійснювати нагляд за організацією нотаріату в цілому. Сюди ж відносяться перевірка правильності ведення нотаріального діловодства, контроль за додержанням установлених правил організації діяльності, встановлення розмірів державного мита, що справляється державними нотаріусами, та порядку стягнення плати за надання інформаційно-технічних послуг.

Загальним об'єктом контролю слід визнати нотаріальну діяльність як специфічний публічно-правовий інститут, який поєднує у собі декілька ключових характеристик. Передусім вона є публічно-правовою, оскільки реалізує делеговану державою функцію контролю у сфері приватноправових відносин і гарантує належні умови для розвитку цивільного обороту. Одночасно її можна визначити як правозахисну та правоохоронну, адже нотаріус забезпечує охорону прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб. Вона має також чітко виражений процесуальний характер, бо вчинення нотаріальних дій відбувається у суворо визначеній процедурній формі, а відступ від неї може спричинити недійсність нотаріального акта. Нарешті, специфіка цього інституту полягає в тому, що він реалізується одночасно у формах державної та приватної нотаріальної діяльності [110].

Конкретизація об'єкта державного контролю передбачає аналіз діяльності підконтрольних суб'єктів, що безпосередньо здійснюють або мають намір здійснювати нотаріальні дії. До таких суб'єктів належать:

- державні нотаріальні контори та архіви;
- приватні нотаріуси;
- консульські установи України, які виконують квазінотаріальні функції;

- посадові особи органів місцевого самоврядування (сільських, селищних і міських рад), уповноважені посвідчувати певні дії у випадках, прямо визначених законом;
- особи, що прагнуть розпочати нотаріальну практику (зокрема ті, хто планує проходження стажування, перебувають у статусі стажистів, готуються до отримання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю чи до реєстрації приватної нотаріальної практики).

Таким чином, державний контроль за нотаріатом – це багаторівнева система, яка поєднує регламентацію професійного доступу, моніторинг виконання нотаріальних функцій та нагляд за дотриманням організаційних і фінансових стандартів, що у своїй сукупності гарантує належне функціонування нотаріальної системи як складової правопорядку в Україні. Багаторівневий характер державного контролю у сфері нотаріальної діяльності зумовлює потребу його системної класифікації. Це дозволяє уникнути уявлення про контроль як про окремі, несистемні заходи, і розглядати його як цілісну діяльність, спрямовану на підтримання ефективності та легітимності нотаріату.

На інституційному рівні контроль охоплює правове регулювання статусу нотаріальних органів та визначення кола осіб, уповноважених на вчинення нотаріальних дій. Саме тут формуються засади доступу до професії, встановлюються вимоги до кандидатів, а також механізми припинення або зупинення приватної нотаріальної практики.

Організаційний рівень пов'язаний із внутрішньою побудовою діяльності нотаріусів, державних нотаріальних контор та архівів. Його об'єктом є належне ведення нотаріального діловодства, правильне зберігання й архівування документів, а також застосування сучасних інформаційно-технічних ресурсів.

На функціональному рівні контроль зосереджується на самому процесі вчинення нотаріальних дій. Перевіряється відповідність процедури вимогам закону, адже будь-яке відхилення від установлених правил може спричинити недійсність нотаріального акта.

Окремий вимір становить фінансово-контрольний рівень, який регулює справляння державного мита, оплату додаткових послуг та дотримання фінансової дисципліни в діяльності нотаріусів. Цей аспект гарантує прозорість та довіру до фінансових операцій у сфері нотаріальної практики.

Сукупність перелічених рівнів створює комплексну модель контролю, яка не лише забезпечує відповідність діяльності нотаріусів чинному законодавству, але й формує основу для цифровізації нотаріальної діяльності. Саме через механізми контролю закріплюються нові стандарти роботи у цифровому середовищі – електронна ідентифікація нотаріусів, дистанційний моніторинг дотримання процедур, електронний документообіг та автоматизовані інструменти фінансового нагляду. Варто відзначити, що контроль у сфері нотаріальної діяльності не зводиться до виявлення та усунення порушень. Він виконує більш широку функцію: виступає гарантією поступового переходу нотаріату до цифрової моделі функціонування, забезпечуючи прозорість, стабільність і підвищення довіри суспільства до результатів нотаріальних дій.

Нотаріат в Україні функціонує на основі правових засад, що визначаються державою, оскільки виконує делеговану йому публічну функцію. Передаючи нотаріусам повноваження у сфері посвідчення правочинів та інших юридично значущих дій, держава водночас залишає за собою право здійснювати нагляд за тим, наскільки діяльність нотаріату відповідає його публічно-правовій природі та покладеним завданням. Така контрольна функція держави є не випадковою, а закономірною, оскільки забезпечує баланс між делегуванням владних повноважень і гарантією їх належної реалізації.

Специфіка контролю у сфері нотаріальної діяльності полягає у відстроченому характері наслідків недбалого або неналежного виконання нотаріусами своїх професійних обов'язків. Наприклад, коли при посвідченні правочину нотаріус не надає сторонам повного та зрозумілого роз'яснення змісту їхніх дій чи правових наслідків, це може призвести до укладення договору, який у подальшому стане проблемним у виконанні або взагалі невиконуваним. Як результат – виникають затяжні судові процеси, що не лише ускладнюють цивільний оборот, але й підривають довіру до самого нотаріального інституту.

Ключовим елементом організаційно-правового механізму державного контролю за нотаріатом виступають принципи його здійснення. Вони формують методологічне підґрунтя і визначають спрямованість контрольних заходів. Серед них варто виокремити: принцип законності як засаду відповідності дій контролюючих органів і нотаріусів вимогам права; принцип об'єктивності, що вимагає неупередженого підходу до оцінки діяльності; дотримання професійної етики як необхідної умови формування довіри; гласність, що передбачає прозорість контрольних процедур; плановість і систематичність, які гарантують послідовність перевірок; дієвість та оперативність, що спрямовані на швидке реагування на виявлені порушення; компетентність як передумову фахового здійснення контролю; методологічну цілеспрямованість, яка визначає зміст і форму контрольних дій; а також результативність та ефективність, що є критеріями оцінки успішності системи контролю загалом.

У сукупності зазначені принципи формують цілісну доктрину державного контролю за нотаріальною діяльністю, що поєднує превентивні та коригуючі механізми і забезпечує як захист суспільних інтересів, так і збереження авторитету нотаріату як елемента правової системи. Із розвитком цифрових технологій принципи державного контролю у сфері нотаріальної діяльності набувають нових змістовних вимірів. Їхня реалізація поступово переноситься у площину електронних сервісів, автоматизованих реєстрів та

цифрових платформ, що змінює не лише форму, а й ефективність контрольних процедур.

Принцип законності у цифровому середовищі забезпечується через впровадження єдиних електронних реєстрів і систем ідентифікації нотаріусів. Вони мінімізують ризики подвійного посвідчення правочинів або маніпуляцій із документами, оскільки кожна дія нотаріуса отримує цифровий слід і може бути перевірена у режимі реального часу.

Гласність у контексті цифровізації проявляється у відкритому доступі до певних категорій інформації (наприклад, фактів посвідчення заповітів, довіреностей чи правочинів щодо нерухомості). Використання електронних порталів і кабінетів користувача забезпечує більшу прозорість діяльності нотаріату та підвищує рівень суспільної довіри.

Принципи плановості та систематичності набувають нового виміру завдяки автоматизованим системам моніторингу. Цифрові алгоритми дають змогу формувати графіки перевірок не вручну, а з урахуванням ризик-орієнтованого підходу: система самостійно виявляє нетипові дії чи відхилення від стандартів і формує підстави для контрольного втручання.

Об'єктивність та компетентність у цифровому середовищі реалізуються через стандартизацію процедур і використання уніфікованих програмних рішень. Це дозволяє уникнути суб'єктивних факторів і зменшити вплив «людського чинника», адже більшість контрольних дій виконується автоматично.

Принципи дієвості та оперативності особливо важливі у цифровізованій моделі нотаріату. Автоматизовані повідомлення про порушення, інтегровані в систему реєстрів, дозволяють швидко реагувати на проблемні ситуації, запобігаючи їх подальшому загостренню.

Нарешті, результативність та ефективність контролю у цифровому середовищі вимірюються не лише кількістю виявлених порушень, але й рівнем запобігання їм завдяки використанню сучасних технологій. Це означає поступовий перехід від каральної моделі контролю до превентивно-

аналітичної, де головний акцент робиться на профілактиці правопорушень, а не на реагуванні постфактум.

Таким чином, цифровізація нотаріальної діяльності не лише змінює форму реалізації державного контролю, а й дозволяє глибше втілювати його принципи. У результаті формується нова модель взаємодії між державою, нотаріусами та суспільством – більш прозора, передбачувана й ефективна, що відповідає як національним, так і європейським стандартам розвитку правової системи.

Висновки до розділу 2

1. Обґрунтовано, що Міністерство юстиції України, як орган адміністрування Єдиного державного реєстру та координатор цифрової трансформації нотаріату, не має належних механізмів оперативного реагування на кібератаки та технічні збої, що створює ризики незаконних реєстраційних дій. Це вимагає запровадження спеціалізованих підрозділів кіберзахисту в системі органів нотаріату.

2. З'ясовано, що існуюче нормативне регулювання використання кваліфікованого електронного підпису нотаріусів є фрагментарним і не враховує ситуацій його компрометації (втрати чи викрадення ключів). Відсутність чіткого алгоритму дій у таких випадках породжує правову невизначеність, що ставить під сумнів достовірність електронних нотаріальних дій.

3. Обґрунтовано, що притягнення нотаріуса до кримінальної відповідальності за злочини у сфері службової діяльності (зокрема зловживання доступом до реєстрів чи внесення завідомо неправдивих відомостей) ускладнюється відсутністю у Кримінальному процесуальному кодексі чітких процесуальних правил щодо вилучення електронних доказів із

нотаріальних систем. Що, в свою чергу, створює передумови для уникнення відповідальності.

4. Визначено, що нотаріуси під час допиту часто стикаються з вимогами слідчих надати інформацію, яка становить нотаріальну таємницю. Проте механізм звільнення від обов'язку її збереження (за письмовою згодою всіх учасників правочину) фактично не працює у багатосторонніх договорах, де отримати таку згоду від усіх сторін практично неможливо. Це породжує колізію між нормами КПК та Закону «Про нотаріат».

5. Запропоновано доповнити Закон України «Про нотаріат» нормами про спеціальні види дисциплінарної відповідальності за зловживання у сфері цифрової реєстрації, зокрема: за несанкціоноване використання електронних ключів, передачу паролів стороннім особам чи неналежне ведення електронних архівів. Це дозволить конкретизувати межі відповідальності та закріпити превентивні гарантії у сфері цифрових нотаріальних дій.

6. Обґрунтовано, що рівень успішності цифрової трансформації нотаріальної діяльності безпосередньо залежить від впровадження нових механізмів контролю, які враховують специфіку цифрового середовища. Традиційні форми перевірки не є достатніми, адже цифровізація охоплює створення та ведення електронних архівів, функціонування реєстрів у режимі онлайн, використання захищених каналів комунікації та електронних ідентифікаторів. Тому державний нагляд має охоплювати не лише юридичну відповідність нотаріальних дій, а й технологічні гарантії їхньої безпеки та достовірності.

7. З'ясовано, що нинішня система наглядових процедур, яку реалізує Міністерство юстиції України, ще не повністю пристосована до потреб цифрової доби. Вона здебільшого зорієнтована на класичні паперові документи та перевірку дотримання професійної етики. Натомість практично відсутні інструменти оцінки надійності криптографічного захисту, сертифікації електронних підписів чи перевірки роботи протоколів автентифікації. Така прогалина створює ризик використання

сфальсифікованих електронних документів, що потенційно може завдати шкоди правовій безпеці держави та громадян.

8. Визначено та запропоновано, що в Україні потрібно розширити систему контролю за цифровізацією нотаріальної діяльності шляхом:

- запровадження регулярних незалежних аудитів кібербезпеки нотаріальних платформ і програмного забезпечення;

- створення уніфікованого протоколу перевірки електронних документів, який унеможливилюватиме легалізацію підроблених актів;

- імплементації механізмів моніторингу відповідності національних електронних сервісів міжнародним стандартам, зокрема нормам Регламенту eIDAS ЄС, що сприятиме інтеграції України до європейського цифрового правового простору.

РОЗДІЛ 3
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ

3.1. Зарубіжний досвід правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності

У сучасній правовій науці вже не викликає сумнівів положення про те, що саме порівняльний метод дозволяє оцінити ефективність різних моделей правового регулювання та обрати найбільш оптимальні орієнтири для розвитку національної правової системи [111, с. 134–140]. Порівняльно-правові дослідження сьогодні виконують подвійну функцію, а саме збагачують теоретичну базу юриспруденції, і виступають дієвим інструментом законодавчих реформ, особливо в умовах глобалізаційних процесів і зростаючої інтеграції правових систем. Вивчення досвіду зарубіжних країн щодо правового статусу та організації нотаріату є актуальним для України, яка навіть в умовах воєнних викликів намагається не лише зберегти стабільність функціонування нотаріальних інститутів, але й підвищувати якість надання послуг, наближаючи їх до рівня європейських стандартів [112]. Однак потрібно забезпечити, щоб такий процес передбачав не механічне копіювання іноземних моделей, а їх критичне осмислення з урахуванням особливостей вітчизняної правової системи.

З огляду на це, порівняльно-правовий аналіз цифровізації нотаріату дозволяє не лише виявити спільні тенденції та відмінності у підходах до використання цифрових технологій, але й оцінити їх вплив на базові принципи нотаріальної діяльності, зокрема публічну довіру, правову визначеність, конфіденційність та превентивний характер нотаріального

захисту прав. У різних державах цифрова трансформація нотаріату відбувається за відмінними моделями, що зумовлено історичними традиціями, рівнем розвитку правової культури, а також місцем нотаріату в системі органів, які забезпечують цивільний оборот. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз того, яким чином у зарубіжних правопорядках поєднується використання електронних реєстрів, дистанційних форм вчинення нотаріальних дій та автоматизованих інформаційних систем із збереженням персональної відповідальності нотаріуса та гарантій охорони нотаріальної таємниці. Порівняльний підхід дає змогу виявити потенційні ризики надмірної технологізації нотаріального процесу, зокрема зниження рівня контролю за дійсністю волевиявлення сторін, послаблення превентивної функції нотаріату та виникнення загроз для захисту персональних даних [113; 114].

Водночас аналіз європейського досвіду свідчить, що цифровізація нотаріальної діяльності за умови належного нормативного регулювання може виступати чинником підвищення доступності нотаріальних послуг, прозорості процедур та ефективності правового захисту. Для України це означає необхідність формування власної моделі цифрового нотаріату, яка б спиралася на кращі європейські практики, але водночас відповідала національним правовим традиціям, інституційним можливостям та суспільним очікуванням. Отже, застосування порівняльного методу у дослідженні цифрової трансформації нотаріату створює методологічне підґрунтя для обґрунтування виважених законодавчих рішень, спрямованих на модернізацію нотаріальної системи без втрати її ключових публічно-правових характеристик і гарантій правової безпеки [115; 116; 117].

Особливої актуальності набуває дослідження питань цифрової трансформації нотаріальної діяльності, яка вже стала невід'ємною складовою реформ у більшості держав ЄС. Використання електронних реєстрів, технологій кваліфікованого електронного підпису, онлайн-доступу до нотаріальних дій та створення інтегрованих цифрових платформ змінює

традиційні уявлення про форми реалізації нотаріальних повноважень. До того ж, кожна правова система виробляє власний баланс між традиційними гарантіями достовірності та перевагами цифрових технологій [118; 119].

Разом із тим зарубіжний досвід демонструє не лише переваги, але й низку проблемних аспектів цифровізації нотаріату. До них можна віднести зростання податкового навантаження на нотаріусів, ризики виникнення конфлікту інтересів у випадках поєднання професійних ролей, а також загострення конкуренції між суб'єктами надання правових послуг. Усе це потребує виваженого підходу до запозичення іноземних моделей регулювання та їх адаптації до українських реалій.

Приступаючи до дослідження почнемо з аналізу досвіду Франції та Німеччини, де сформовані потужні та стабільні нотаріальні інститути. У цих державах нотаріальні акти прирівнюються до судових рішень, оскільки мають підвищену доказову силу й підлягають негайному виконанню без необхідності додаткових процесуальних процедур. У Франції нотаріуси, призначені Міністром юстиції, наділені правом діяти у різних сферах приватного права – сімейного, договірного, майнового, корпоративного та спадкового. Вони виконують функцію публічних посадових осіб, які надають офіційного статусу приватним правочинам, а створені ними документи набувають сили виконавчого напису та зберігаються як повноцінний публічний запис.

Зазначимо, що усі європейські держави, що належать до континентальної правової сім'ї, делегують нотаріусам широке коло повноважень у сфері приватного права [120]. До їхньої компетенції входить посвідчення договорів, ведення спадкових справ, реєстрація нерухомості, організація створення компаній, а також управління довірчими дорученнями. Таким чином, нотаріат у країнах Європи функціонує як ключовий механізм правової стабільності, який гарантує безпечність та передбачуваність цивільного обігу [121].

Водночас латинська нотаріальна система, що є основою українського нотаріату, вирізняється глибоким історичним корінням у римському праві та діє у більшості європейських країн [122, с. 234]. Її елементи запроваджені і в ряді держав поза межами Європи, зокрема, у країнах Африки, Південної Америки, а також у Японії та Китаї. Примітно, що навіть деякі юрисдикції загального права (наприклад, Мальта) перейняли окремі елементи цієї моделі. Змістовною характеристикою латинської системи є її гуманістичні орієнтири: прагнення до справедливості, захист найбільш вразливих категорій населення та забезпечення балансу інтересів учасників правовідносин. У більшості європейських країн нотаріуси постають не як формальні реєстратори, а як висококваліфіковані юристи, які поєднують консультативну, організаційну й правозахисну функції [123]. Вони виступають провідниками правової визначеності, оскільки забезпечують юридичну силу документів, створюють умови для прозорості цивільного обороту та зменшують ризик виникнення судових спорів. Наразі їх діяльність суворо врегульована державою, що закріплює суспільну довіру до нотаріальних актів та гарантує їхню юридичну силу [124, с. 103-110].

Французький нотаріат вирізняється поєднанням приватноправових і публічних функцій, що робить його одним із ключових інститутів забезпечення правової визначеності. Відповідно до Цивільного кодексу та Кодексу етики нотаріусів (*Code de déontologie des notaires*), саме нотаріуси виступають гарантом дотримання законності у сфері цивільного обороту, надаючи документам автентичності та забезпечуючи їхню юридичну силу [125]. Така модель спрямована на формування довіри до приватноправових угод, легітимацію правочинів і водночас, на підвищення якості правових послуг.

Сутність правової природи статусу французького нотаріуса полягає у поєднанні ролі державного службовця та незалежного юридичного радника. Він представляє публічну владу, але водночас виступає консультантом приватних і публічних суб'єктів, допомагаючи їм у роз'ясненні змісту

правових зобов'язань та формулюванні умов договорів. Важливим є те, що його діяльність здійснюється особисто і без права делегування функцій іншим особам, а основоположним принципом є неупередженість і незалежність [126]. Ці гарантії закріплені в законі як ключовий елемент забезпечення високого рівня професійної доброчесності та довіри до нотаріальних актів. Особливу роль французькі нотаріуси відіграють у повсякденному житті громадян. Вони супроводжують юридично значущі події, зокрема, укладення шлюбу, планування спадщини, купівлю-продаж нерухомості, створення підприємств чи врегулювання спадкових відносин [127]. Нотаріус у таких випадках не лише оформлює документи, але й перевіряє їхню законність, підтверджує особи сторін, а також надає фахові консультації щодо правових наслідків. Завдяки цьому він стає своєрідним арбітром, сприяючи мирному врегулюванню спорів ще до їх виникнення.

Важливо підкреслити, що французьке законодавство надає нотаріусам виключне право складати документи у сфері операцій з нерухомістю, включно з договорами купівлі-продажу, іпотекою, орендою чи питаннями співвласності. Крім того, держава гарантує рівний доступ громадян до нотаріальних послуг по всій території країни, що забезпечує однаковий рівень правового захисту незалежно від місця проживання.

Як впливає з вищезазначеного, французький нотаріат постає не лише як інструмент юридичної техніки, але і як важливий суспільний інститут, який поєднує функції контролю за законністю, консультативної підтримки та превентивного вирішення спорів. У контексті цифровізації цей досвід особливо цінний: забезпечення незалежності, етичності та рівного доступу до правових послуг у Франції може слугувати орієнтиром для України у розробці цифрових механізмів нотаріальної діяльності. Французьке законодавство чітко регламентує професійні обов'язки нотаріусів, особливо в частині їхньої незалежності та публічної відповідальності. Одним із ключових положень є заборона на вчинення дій, що суперечать закону чи порушують засади правопорядку. Саме тому нотаріус не має права відмовити

клієнтові у наданні послуг, адже характер його діяльності розглядається як публічна функція, доступна кожному, хто звернувся за нотаріальною допомогою [128, с. 388–395]. Водночас закон передбачає і винятки: нотаріус зобов'язаний відмовити у посвідченні правочину, якщо той ґрунтується на шахрайстві, суперечить закону або якщо волевиявлення сторін не відповідає вимогам законності. Французьке право виходить з того, що нотаріус має залишатися абсолютно незалежним та не повинен допускати жодних обставин, які б ставили його у залежне становище або впливали на свободу його професійного волевиявлення. Ця вимога поширюється і на підлеглих нотаріуса, адже їхня діяльність також підпорядковується принципам неупередженості та професійної етики.

Окремо слід зазначити, що нотаріус у Франції не лише отримує та зберігає документи, а й відповідає за їх належне архівування та має право видавати автентичні копії офіційних актів. Така діяльність посилює його роль як хранителя правової безпеки та гаранта достовірності у цивільному обороті.

Таким чином, система регулювання професійної діяльності французького нотаріуса поєднує два взаємодоповнюючі елементи: обов'язок надавати послуги кожному без дискримінації та необхідність утримуватися від дій у випадках конфлікту інтересів. Саме цей баланс між доступністю та незалежністю формує довіру суспільства до нотаріальних інститутів і створює умови для їх подальшої цифровізації [129; 130; 131].

У контексті цифрової трансформації нотаріату зарубіжні країни дедалі більше спрямовують увагу на створення механізмів, які поєднують класичні принципи нотаріальної діяльності, зокрема, незалежність, законність та неупередженість, із новими технологічними інструментами. Франція та Німеччина активно впроваджують електронний документообіг, розробляють єдині цифрові реєстри та надають нотаріусам можливість посвідчувати певні правочини в онлайн-форматі. Такий досвід демонструє, що цифровізація не зменшує роль нотаріуса як гаранта законності, а навпаки розширює його

функціональні можливості, роблячи процеси прозорішими та швидшими [132].

Іншим важливим аспектом зарубіжної практики, на який доцільно звернути увагу, є створення централізованих електронних архівів, де зберігаються нотаріальні акти у цифровій формі з гарантією довготривалої автентичності. У Франції, наприклад, запроваджено систему *Minutier Central Électronique des Notaires de France*, яка забезпечує не лише архівування, а й віддалений доступ до нотаріальних документів. Це значно полегшує контроль за дотриманням правил професійної діяльності, адже державні органи отримують можливість здійснювати моніторинг у режимі реального часу, а громадяни, мати впевненість у збереженні своїх прав.

Подібні підходи реалізуються й в інших європейських державах, де централізовані електронні архіви розглядаються як інструмент підвищення правової безпеки та прозорості нотаріальної діяльності. Застосування сучасних криптографічних засобів, кваліфікованих електронних підписів і часових міток дозволяє забезпечити незмінність нотаріальних актів та їх доказову силу протягом тривалого часу, що має особливе значення для спадкових і майнових правовідносин. Водночас наявність єдиного електронного архіву створює додаткові можливості для реалізації наглядових і контрольних повноважень без надмірного втручання у професійну автономію нотаріуса. Контроль набуває переважно дистанційного та превентивного характеру, що знижує адміністративне навантаження й мінімізує ризики суб'єктивного впливу. У цьому контексті цифрові архіви виступають не лише технічним рішенням, а й важливим елементом інституційної гарантії законності нотаріальної діяльності.

Зарубіжний досвід створення централізованих електронних архівів свідчить про їх потенціал як базової інфраструктури цифрового нотаріату. Його адаптація в Україні з урахуванням національних правових реалій, вимог захисту персональних даних і кібербезпеки може стати вагомим кроком на

шляху до формування ефективної системи контролю та нагляду за нотаріальною діяльністю в умовах цифрової трансформації.

Окремої уваги заслуговує питання кібербезпеки. В європейських країнах нотаріуси несуть підвищену відповідальність за захист персональних даних та комерційної інформації клієнтів. Тому цифровізація передбачає не лише впровадження електронних підписів і онлайн-послуг, але й створення складних систем шифрування, автентифікації користувачів та багаторівневого контролю доступу до документів. У цьому аспекті зарубіжний досвід свідчить, що модернізація нотаріату неможлива без інтеграції правових та технологічних стандартів.

Варто підкреслити й соціально-правовий ефект цифровізації. У більшості європейських держав цифрові нотаріальні послуги розглядаються як інструмент підвищення доступності правосуддя, особливо для вразливих категорій населення або осіб, які проживають у віддалених регіонах. Онлайн-нотаріат у такому випадку виступає не просто технічним нововведенням, а важливим елементом забезпечення рівності громадян у доступі до правових послуг.

Таким чином, зарубіжний досвід демонструє, що цифровізація нотаріальної діяльності є багатовимірним процесом, який охоплює правове регулювання, технічні стандарти та етичні вимоги. Для України він може слугувати орієнтиром у пошуку оптимальної моделі, яка дозволить інтегрувати сучасні цифрові технології без втрати основоположних гарантій правової безпеки.

Щодо ключових викликів, для європейських країн, зокрема Німеччини, Франції, Іспанії та Італії, є поєднання нотаріальної діяльності з виконанням функцій податкового агента. Нотаріус у таких державах зобов'язаний не лише посвідчувати правочини, а й забезпечувати адміністрування відповідних податкових зобов'язань, що виникають у зв'язку з правочинами у сфері нерухомості чи корпоративних відносин. Це означає, що будь-яка нотаріальна дія супроводжується обов'язком розрахунку та сплати різних

податків, як місцевих, так і загальнодержавних. Така практика суттєво ускладнює роботу нотаріуса, збільшує економічні ризики та підвищує ймовірність фінансових санкцій у разі помилок.

Іншим дискусійним моментом є оподаткування нотаріальної діяльності податком на додану вартість (ПДВ), що має місце у Франції, Німеччині, Італії, Іспанії, Греції та низці інших країн. Європейський законодавець виходить із того, що нотаріальні послуги створюють додану вартість, а отже, підлягають оподаткуванню на загальних підставах. Це наразі призводить до зростання податкового навантаження на нотаріусів, а також до зменшення їхнього кінцевого доходу, оскільки крім особистих податків та соціальних відрахувань вони повинні адмініструвати ще й складніший податок з обороту.

Не менш значущою проблемою для низки європейських держав є зростання конкуренції у сфері нотаріальних послуг. Зокрема, у Франції, Нідерландах, Німеччині та Іспанії спостерігається тенденція до лібералізації правил доступу до професії, зняття територіальних обмежень у здійсненні нотаріальної діяльності, а також скасування жорсткого державного регулювання тарифів [133]. Це, з одного боку, стимулює розвиток ринку нотаріальних послуг, а з іншого призводить до суттєвого дисбалансу в професійному середовищі. Наприклад, у Нідерландах спрощений доступ до професії та відміна тарифних обмежень зумовили кризові явища у сфері нотаріату: концентрацію нотаріальних контор у великих містах, зниження доходів окремих фахівців та поширення недобросовісних практик ціноутворення.

Особливої уваги заслуговує питання сумісництва нотаріальної діяльності з іншими юридичними професіями. У деяких землях Німеччини дозволяється одночасне поєднання статусу адвоката і нотаріуса. Це часто породжує явище так званих «корпоративних» чи «карманних» нотаріусів, які фактично обслуговують інтереси великих компаній, банків чи міжнародних юридичних фірм. Подібна практика призводить до виникнення конфліктів

інтересів і підриває засади неупередженості нотаріальної діяльності. Аналогічна проблема спостерігається й в Іспанії, де сумісництво професії нотаріуса з функціями реєстратора значно ускладнює дотримання принципів об'єктивності та нейтральності, що негативно впливає на авторитет професії.

Таким чином, досвід країн Європейського Союзу свідчить, що цифровізація та модернізація нотаріальної діяльності не можуть розглядатися ізольовано від загального контексту правового регулювання. Поряд із позитивними наслідками, такими як підвищення прозорості чи зручності доступу до послуг, важливо враховувати і ті ризики, які пов'язані з надмірним податковим навантаженням, конкуренційним тиском та конфліктами інтересів у професійному середовищі. Для України ж це означає необхідність обережного використання зарубіжного досвіду, з урахуванням національних особливостей та потреб правової системи.

3.2. Напрями удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності в Україні

Сучасний етап розвитку публічного управління в Україні характеризується інтенсивним впровадженням цифрових технологій, в тому числі, у сферу цифровізації правочинів і супутніх процедур, що зумовлює необхідність переосмислення ролі держави у забезпеченні належного адміністративно-правового регулювання таких процесів. Нотаріальна діяльність, як одна з ключових ланок правової системи, прямо залежить від надійності, безперервності та захищеності електронних реєстрів, інфраструктури електронної ідентифікації й нормативно визначених процедур електронної взаємодії. Відповідно, наукові пошуки шляхів удосконалення цифровізації нотаріату включають в себе не лише питання технологічного розвитку, а й системного оновлення правових механізмів, які

мають гарантувати безпеку правочинів, достовірність даних і стабільність функціонування цифрових сервісів у мінливих умовах.

Водночас загальнонаціональні трансформації, спричинені воєнним станом і підвищеною загрозою кібератак, актуалізували питання адаптивності адміністративно-правових інструментів, що забезпечують роботу публічних реєстрів та цифрових сервісів нотаріату. Держава отримує унікальний досвід балансування між відкритістю даних і необхідністю їх тимчасового обмеження з міркувань національної безпеки. Це вимагає вироблення нових підходів до модернізації регуляторного середовища, яке має бути одночасно гнучким, безпечним і здатним підтримувати високі стандарти юридичної визначеності. Саме тому формування ефективних напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності набуває особливої наукової й практичної ваги.

Цей підрозділ дисертаційного дослідження присвячено науковим пошукам удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності. На нашу думку, доцільно зосередитись на формуванні цілісної концепції модернізації правового регулювання, здатної забезпечити стійке функціонування цифрових сервісів у сфері нотаріату. Дослідники аналізували взаємодію нормативних приписів, технічних стандартів і організаційних процедур, оскільки ефективна цифровізація можлива лише за умови їх гармонійної інтеграції [134, с. 48]. Ми, в свою чергу, приділимо особливу увагу удосконаленню адміністративно-правових механізмів управління доступом до державних реєстрів, правовим моделям електронної ідентифікації, підвищенню рівня інформаційної безпеки та забезпеченню сталості публічних цифрових інфраструктур. У цьому контексті науковий дискурс спрямований не лише на виявлення прогалин і колізій чинного законодавства, а й на обґрунтування нових підходів, які дозволять поєднати вимоги правової визначеності, національної безпеки та зростаючого попиту на електронні нотаріальні

послуги. У результаті формується міждисциплінарне теоретико-методологічне підґрунтя, що визначає перспективні напрями подальшої трансформації адміністративно-правових інструментів цифровізації нотаріату.

У контексті дослідження напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності важливо виходити з фундаментального розуміння природи адміністративного права. Зокрема, Ю. Битяк слушно визначає адміністративне право як специфічну галузь, покликану регулювати управлінські суспільні відносини, що виникають у діяльності органів виконавчої влади, у внутрішньо-організаційних процесах державних установ, а також при здійсненні юридично-владних повноважень громадськими організаціями [135, с. 23–24]. З чого випливає, що запровадження електронних сервісів також потребує чіткого правового врегулювання управлінських процедур та контролю за їх виконанням у електронному середовищі.

Продовжуючи дослідження фундаментальних аспектів адміністративного права в контексті цифровізації нотаріату, зазначимо, що В. Авер'янов слушно підкреслював, що українське адміністративне право переживає системні перетворення, поєднуючи імперативні методи публічного права з елементами диспозитивності, властивими приватноправовому регулюванню [136, с. 45]. Нотаріат одночасно виконує публічні функції і взаємодіє з приватними інтересами громадян та юридичних осіб, що вимагає гнучкого, але водночас структурованого адміністративно-правового підходу. На думку С. Ковальчук, підвищити результативність державного впливу на сферу нотаріальної діяльності можливо шляхом запровадження єдиного підходу до організації нотаріату та відмови від поділу на державну і приватну форми [137]. Дослідниця пропонує законодавчо закріпити подвійний статус нотаріуса, який, з одного боку, виступає представником держави та реалізує її повноваження, а з іншого зберігає фінансову й організаційну самостійність. Крім того, авторка

підкреслює, що вдосконалення адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності має ґрунтуватися також на обмеженні надмірного державного контролю. На її переконання, значну частину таких контрольних функцій може належним чином здійснювати Нотаріальна палата України, що сприятиме більш збалансованому та ефективному управлінню у сфері нотаріату.

Важливо також враховувати позицію С. Алфьорова, який зазначає, що адміністративно-правове регулювання має чіткі межі, що охоплюють діяльність виконавчих та розпорядчих органів, а також пов'язані із цим управлінські відносини [138, с. 8–9]. Відповідно, цифровізація нотаріальної сфери може бути ефективною лише тоді, коли її механізми впроваджуватимуться в рамках чітко визначеної компетенції державних органів і узгоджуватимуться з адміністративно-правовою природою владних процедур.

Не менш важливо, як підкреслює В. Марченко, що система норм адміністративного права охоплює комплекс суспільних відносин, пов'язаних із забезпеченням органами виконавчої влади та місцевого самоврядування реалізації й захисту прав та законних інтересів громадян, управлінням економічним, соціально-культурним та адміністративно-політичним розвитком, а також внутрішньою організацією державних структур [139, с. 120]. У процесі цифровізації нотаріальних послуг саме ці сфери взаємодії потребують оновлення, від упорядкування електронної взаємодії між органами влади та нотаріусами до створення умов для автоматизованого захисту прав та інтересів громадян.

У свою чергу, Л. Коваль наголошує, що центральним завданням адміністративного права є правове забезпечення організаційних та управлінських процесів у суспільстві, а також гарантування ефективної правоохоронної функції держави [140, с. 4]. Виходячи з даного твердження, ми в своєму дослідженні розглядатимемо цифровізацію нотаріальної діяльності не лише як технічне оновлення, а як процес, що потребує

нормативного регулювання для збереження правової визначеності, процедурної чіткості й належного контролю у сфері надання нотаріальних послуг.

В. Марченка слушно зазначає, що запровадження цифрового нотаріату є неминучим етапом розвитку України. Водночас його результативне функціонування потребує комплексних і послідовних заходів, спрямованих на застосування цифрових технологій в інтересах як нотаріальної професії, так і громадян. Такий підхід сприятиме модернізації нотаріального процесу, підвищенню його зручності та зрозумілості, залученню нотаріуса до транснаціональних правовідносин і зміцненню професійних позицій [141].

У результаті це також підвищить рівень довіри суспільства до нотаріальних інститутів, забезпечить більшу прозорість і безпеку правочинів, а також сприятиме гармонізації національного нотаріату з європейськими та міжнародними стандартами правового регулювання [142; 143]. Крім того, цифровізація створить передумови для оптимізації витрат часу й ресурсів, розширення доступу громадян до нотаріальних послуг та формування сучасної, конкурентоспроможної моделі нотаріату. Успішна реалізація цифрового нотаріату потребує належного нормативно-правового забезпечення, розвитку цифрової інфраструктури, кібербезпеки та підвищення цифрової компетентності нотаріусів. Лише за умови поєднання технологічних інновацій із чіткими правовими гарантіями можна досягти балансу між ефективністю, правовою визначеністю та захистом прав і законних інтересів учасників нотаріальних правовідносин.

Початок повномасштабної агресії проти України зумовив докорінну зміну підходів держави до організації цифрової інфраструктури та функціонування публічних електронних реєстрів. В умовах воєнного стану акцент державної політики змістився у бік максимального посилення кіберзахисних механізмів, що неминуче відобразилося на режимах доступу до інформаційних ресурсів Міністерства юстиції. Уже в перші тижні війни було зафіксовано численні дестабілізаційні впливи на інтернет-

інфраструктуру країни, у тому числі масштабні кібератаки на провайдерів, фізичне ураження обладнання, перебої в роботі окремих сервісів та зниження пропускної спроможності мереж. На цьому тлі органи державної влади ухвалювали нормативні рішення, спрямовані на адаптацію системи реєстрів до умов підвищеної загрози [144, с. 62].

Одним із ключових нормативних інструментів стала постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 209, яка передбачила можливість запровадження особливих режимів доступу до єдиних і державних реєстрів, що перебувають у віданні Міністерства юстиції. Відповідно до цього акта, обмеження могли застосовуватися на весь період дії воєнного стану та ймовірно, протягом року після його припинення [145]. Запровадження такого правового механізму було зумовлене потребою мінімізувати ризики несанкціонованого втручання, маніпулювання реєстровими даними, а також загрозу масштабних витоків інформації, яка має критичне значення для національної безпеки.

У практичній площині у 2022–2023 роках це призвело до використання низки специфічних режимів функціонування реєстрів. Періодично органи державної влади запроваджували тимчасове обмеження відкритого доступу до окремих сегментів реєстрових даних, зокрема до інформації щодо нерухомості або окремих сервісів видачі реєстраційних відомостей. Доступ також міг коригуватися залежно від територіального розташування користувача. У прифронтових та окупованих населених пунктах застосовувалися спеціальні процедури ідентифікації або взагалі тимчасове припинення доступу до електронних сервісів. У деяких випадках частина операцій переводилася у «ручний» формат обробки, а публічні API-сервіси вимикалися або працювали в режимі обмеженої функціональності. Поряд із цим, система реєстрів функціонувала в умовах підвищеної технічної динаміки, коли безпекові оновлення, переконфігурація мережевих елементів чи модернізація програмного забезпечення потребували регулярних планових відключень, здебільшого в нічні години. Таке регламентоване

зниження доступності було необхідним для стабілізації інфраструктури та зменшення ймовірності деструктивного впливу з боку противника. Хоча на практиці ці заходи не завжди означали тривале блокування реєстрових сервісів, сама можливість істотного обмеження доступу упродовж тривалого часу була правовим чином закріплена і за потреби використовувалась для забезпечення критично важливих інформаційних ресурсів.

У 2023 році позиції України в ключових міжнародних оцінках кіберстійкості та цифрового розвитку демонстрували помірно позитивну динаміку, але водночас виявляли низку системних обмежень. Зокрема, у Національному індексі кібербезпеки країна посіла четверте місце з результатом 81 %, тоді як у Глобальному індексі кібербезпеки перебувала на 78-й позиції з показником 66 %. У рейтингах, що характеризують рівень зрілості цифрового врядування, Україна була на 46-му місці в Індексі розвитку електронного урядування та на 43-му в Індексі мережевої готовності, отримавши відповідно 80 % та 55 %. М. Сироватченко відзначає, що такі результати свідчать про наявність сформованої основи для забезпечення кіберзахисту та електронного урядування, однак вони водночас підкреслюють наявні структурні виклики, які стримують подальший прогрес. У цьому контексті він пропонує подальше вдосконалення електронного урядування, розширення цифрових сервісів і модернізація інформаційної інфраструктури постають ключовими умовами для зміцнення стійкості держави до кіберзагроз. Поліпшення зазначених індикаторів можливе лише за умови системного розвитку цифрових технологій, що забезпечуватиме стабільність функціонування публічних сервісів і підвищуватиме довіру громадян до інституцій електронного врядування [146, с. 317].

Варто відзначити, що воєнний стан спричинив формування особливого адміністративно-правового режиму функціонування електронних реєстрів, що в свою чергу, створило новий контекст для дослідження цифровізації нотаріальної діяльності, де стабільність доступу до реєстрів, передбачуваність процедур та захищеність електронної інформації стали

одночасно предметом правового регулювання і сферою підвищеного ризику, що потребує перегляду нормативних підходів і оновлення адміністративно-правових механізмів забезпечення цифрової взаємодії.

Як впливає із вищезазначеного, безперервність доступу до реєстрів і надійність цифрових інструментів стають не лише технічними, а й адміністративно-правовими проблемами, які потребують ґрунтовного дослідження. Тому далі розглянемо та проаналізуємо реальні події, що продемонстрували вразливість існуючих механізмів цифрового забезпечення нотаріату, та окреслити їх значення для формування напрямів подальшого удосконалення нормативного регулювання.

Досліджуючи напрями удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності в Україні не можна оминати увагою позицію Нотаріальної палати України.

У контексті цифровізації публічно-правових та приватноправових інститутів особливого значення набуває питання трансформації нотаріальної діяльності, яка за своєю природою покликана забезпечувати стабільність цивільного обороту та правову визначеність. Саме тому нотаріат не може розглядатися як сфера для апробації тимчасових або експериментальних управлінських і технологічних рішень, оскільки будь-які порушення процедур або недостатня правова врегульованість безпосередньо впливають на обсяг і рівень захисту прав фізичних та юридичних осіб. Цифрова трансформація в Україні охоплює більшість соціальних і правових сфер, однак у сфері нотаріату цей процес характеризується фрагментарністю нормативного регулювання та переважанням підзаконних рішень над комплексним законодавчим підходом. На практиці впровадження окремих елементів електронного нотаріату відбувається за відсутності цілісної законодавчої концепції, що суперечить вимогам правової визначеності та положенням Закону України «Про нотаріат». За таких умов нормативні акти Кабінету Міністрів України та відомчі накази фактично виходять за межі

технічної деталізації та намагаються замінити собою закон, що є неприпустимим з точки зору принципу верховенства права.

На думку представників Нотаріальної палати України, важливою проблемою є також обмежена участь професійної спільноти у формуванні державної політики цифровізації нотаріальної діяльності. Публічні заяви та ініціативи органів виконавчої влади у сфері цифрової трансформації нерідко реалізуються без належного професійного обговорення та без залучення Нотаріальної палати України як органу самоврядування нотаріусів. Такий підхід суперечить самій ідеї професійного самоврядування і не узгоджується з положеннями чинного законодавства, яке передбачає участь нотаріальної спільноти у вирішенні питань організації нотаріальної діяльності. Окрему увагу слід приділити технологічним аспектам цифровізації. Інтеграція нотаріальних процедур у масові мобільні застосунки за відсутності чітких законодавчих гарантій створює додаткові ризики для захисту нотаріальної таємниці, персональних даних та безпеки державних реєстрів. З огляду на це електронні сервіси у сфері нотаріату мають функціонувати як автономна, стійка та захищена система, доступна насамперед через спеціалізовані вебсервіси, а не залежати від працездатності сторонніх платформ, орієнтованих на масового користувача.

Цифрові інструменти, що застосовуються у нотаріальній діяльності, повинні відповідати загальним принципам нотаріального процесу, зокрема принципам конфіденційності, персональної відповідальності нотаріуса та мінімізації обробки даних. Розширення доступу до інформації, що охороняється нотаріальною таємницею, можливе виключно на підставі прямої норми закону із чітким визначенням кола суб'єктів, обсягу повноважень та юридичної відповідальності. До того ж, функціональні ролі в електронних системах мають бути чітко диференційовані, оскільки прирівнювання доступу помічників, консультантів чи посадових осіб органів влади до повноважень нотаріуса створює загрозу зловживань і підриває інститут персональної відповідальності.

Не менш важливим елементом адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріату є кібербезпека та безперервність функціонування електронних систем. Державні реєстри та система електронного нотаріату повинні відповідати високим стандартам захисту інформації, передбачати обов'язковий незалежний аудит, фіксацію дій користувачів, ефективні механізми реагування на інциденти та плани відновлення роботи в умовах надзвичайних ситуацій. Водночас нотаріуси не можуть нести відповідальність за технічні або організаційні недоліки державних інформаційних систем, оскільки такі ризики перебувають поза сферою їх контролю.

У науковому та практичному вимірі принципово важливим є визнання неприпустимості використання пілотних чи експериментальних режимів у нотаріальній сфері. Подібні підходи не здатні замінити повноцінне законодавче регулювання і створюють реальну загрозу порушення прав учасників нотаріальних правовідносин, що негативно позначається на стабільності цивільного обороту в цілому. Перспективним напрямом удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності є підтримка професійних цифрових рішень, розроблених самою нотаріальною спільнотою. Такі сервіси, засновані на використанні кваліфікованого електронного підпису нотаріуса та орієнтовані на мінімізацію обробки персональних даних, мають визнаватися легітимними інструментами цифрової взаємодії та інтегруватися з державними системами без створення штучних бар'єрів або монополізації технологічних рішень. Таким чином, цифровізація нотаріальної діяльності в Україні можлива лише за умови пріоритету закону, системного діалогу між органами державної влади та нотаріальною спільнотою, а також збереження високих професійних стандартів нотаріату як ключового інституту захисту прав і законних інтересів учасників цивільного обороту [147].

Далі доцільно розглянути реальні виклики з якими зіткнулась країна в контексті кібербезпеки. Кібератака на інформаційні ресурси Міністерства

юстиції України, що відбулася у грудні 2024 року, продемонструвала наявність глибоких системних недоліків у сфері забезпечення кібербезпеки державних реєстрів. Масове несанкціоноване втручання в роботу ключових інформаційних систем не лише оголило технічну вразливість цифрової інфраструктури, а й поставило під сумнів гарантованість майнових прав громадян, правомірність вчинення нотаріальних дій та загальну стійкість механізмів електронного врядування. Наслідки інциденту вийшли за межі суто технічної проблеми, перетворившись на виклик для всієї системи публічного управління.

Зазначена ситуація актуалізувала необхідність комплексного перегляду адміністративно-правових підходів до цифровізації державних реєстрів, оскільки чинна модель продемонструвала неспроможність ефективно протидіяти сучасним кіберзагрозам. Незахищеність реєстрових систем фактично перетворилася на один із ключових ризиків цифрового розвитку, що нівелює позитивні ефекти від упровадження електронних сервісів і підриває довіру до держави як гаранта правової безпеки.

Функціональний стан державних реєстрів відображає загальну логіку формування української системи цифрових інформаційних ресурсів, спрямованої на підвищення ефективності діяльності органів влади та спрощення доступу до юридично значущої інформації. У сфері нотаріальної діяльності така система охоплює реєстри речових прав на нерухоме майно, інформаційні ресурси, інтегровані або заплановані до інтеграції в єдину електронну систему е-нотаріату, а також реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Водночас спільною рисою цих інформаційних масивів є їхня централізована архітектура, що функціонує без належного багаторівневого захисту та резервування. Саме така модель зумовила те, що атака на центральні елементи інфраструктури у 2024 році призвела до повної зупинки роботи реєстрів, фактично паралізувавши нотаріальну та реєстраційну діяльність по всій території держави. Блокування доступу до електронних ресурсів спричинило колапс у наданні

адміністративних і правових послуг, що безпосередньо порушило права громадян і продемонструвало критичну залежність державного механізму від технічної стабільності цифрових систем.

Поглиблений аналіз причин успішного злому свідчить про наявність низки структурних і управлінських проблем, серед яких відсутність цілісної національної політики кіберзахисту державних реєстрів, фрагментарний підхід до їх розробки та експлуатації, а також відсутність єдиного координаційного центру моніторингу загроз і реагування на інциденти. Недосконалі механізми доступу, використання застарілих методів автентифікації та компрометація сертифікатів безпеки створили умови для несанкціонованого втручання, тоді як централізація систем без резервних автономних рішень зробила неможливим забезпечення безперервності роботи.

Додаткову складність ситуації становить інституційна модель управління реєстрами, відповідно до якої їх адміністрування здійснює державне підприємство «НАІС», підпорядковане Міністерству юстиції України. За відсутності у самого міністерства достатніх правових та організаційних інструментів гарантування належного рівня кібербезпеки така модель виявилася неефективною, що лише посилило негативні наслідки кібератаки та засвідчило потребу в докорінному переосмисленні адміністративно-правових засад функціонування державних реєстрів у цифровому середовищі.

Масштабна кібератака, здійснена у грудні 2024 року, стала одним із найбільш показових інцидентів, що продемонстрували вразливість цифрової інфраструктури, яка забезпечує функціонування державних та нотаріальних реєстрів. Протягом 19 та 20 грудня було зафіксовано цілеспрямований зовнішній вплив на низку реєстрів Міністерства юстиції, зокрема тих, що пов'язані з державною реєстрацією актів цивільного стану, діяльністю юридичних осіб і правами на нерухоме майно. Офіційні повідомлення засвідчили, що основною метою атаки було порушення стабільності роботи

сервісів, а не масове викрадення інформації [148]. Урядові органи оперативно зупинили роботу реєстрів із міркувань безпеки, щоб запобігти можливому витоку даних, а також провести комплексне відновлення систем. За попередніми оцінками, на повернення до базового режиму функціонування було потрібно кілька тижнів, а повна реставрація окремих сервісів тривала до січня 2025 року.

Особливістю наведеного інциденту стало встановлення факту, що, попри відсутність підтверджених масштабних втрат даних, держава була вимушена вдатися до глибокої технічної перевірки. Це включало перевстановлення ключових програмних компонентів, відновлення контрольних конфігурацій та проведення всебічного цифрового форензик-аудиту. Відновлення відбувалося поетапно, одні сервіси поверталися до роботи швидше, а інші потребували додаткових перевірок і лише згодом були відновлені у повному обсязі. У цей період кіберзахисні структури також інформували про активізацію кампаній, спрямованих на компрометацію робочих станцій нотаріусів через шкідливі електронні листи й заражені інсталятори, що створювало ризик отримання зловмисниками доступу до державних реєстрів через облікові дані реєстраторів. На початку 2025 року такі атаки було визначено як окрему хвилю, що вимагала посилення персональної і системної кіберграмотності нотаріальної спільноти [149].

Наслідки тимчасового припинення або обмеження роботи цифрових реєстрів для нотаріальної та реєстраційної діяльності мали комплексний характер. Значна частина правочинів була уповільнена або відтермінована, що насамперед стосувалося державної реєстрації речових прав, операцій купівлі-продажу та внесення змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб. У поодиноких випадках доводилося використовувати тимчасові паперові або змішані процедури для забезпечення виконання невідкладних дій, що об'єктивно підвищувало ризики помилок і спричиняло додаткові адміністративні навантаження. Після відновлення роботи реєстрів окремі записи потребували повторної верифікації, звірення контрольних сум

та корекції на основі резервних копій, що також вплинуло на організацію діяльності реєстраторів і нотаріусів. Окрім організаційних та часових втрат, ситуація спричинила зростання репутаційного навантаження на державні органи та нотаріальну спільноту, які були змушені забезпечувати належний рівень комунікації з громадянами та пояснювати причини затримок. Інцидент також підвищив увагу до регламентації доступу до реєстрів, вимог щодо захищених каналів підключення, використання кваліфікованих електронних підписів і необхідності регулярних аудитів кібербезпеки. Ці події актуалізували потребу в модернізації адміністративно-правових механізмів, що мають забезпечувати безперервність, цілісність і захищеність цифрових сервісів нотаріату навіть в умовах високих зовнішніх загроз [150].

У відповідь на масштабні кібератаки та підвищення рівня загроз для публічних електронних сервісів держава сформувала комплекс превентивних та відновлювальних заходів, спрямованих на забезпечення безперервності функціонування реєстраційної інфраструктури, у тому числі важливої для нотаріальної діяльності. Однією з ключових практик стало оперативне тимчасове припинення роботи окремих сервісів у разі виявлення ознак зовнішнього втручання [151]. Зазначена дія дозволяє локалізувати інцидент, запобігти подальшому проникненню в інформаційні системи та мінімізувати ризик масштабного витоку даних. Подальше відновлення роботи реєстрів потребує більш структурованих технічних дій, зокрема повторного встановлення програмного забезпечення, відновлення даних із контрольних резервних копій та проведення повного циклу форензичної перевірки. Саме ці процедури нерідко спричиняють тривалі періоди непрацездатності окремих сервісів.

Відновлення функціональності здійснюється поетапно, із пріоритетністю тих реєстрів, які є критично важливими для забезпечення прав громадян та здійснення юридично значущих операцій, тоді як інші сервіси повертаються до роботи поступово. Одночасно посилюються стандарти кіберзахисту, зокрема, проводяться системні аудити,

впроваджується багатofакторна автентифікація, розширюються програми навчання персоналу й нотаріусів щодо протидії фішингу та іншим сучасним методам соціальної інженерії. Значну координаційну роль у цьому процесі відіграють CERT-UA та Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації. На нормативному рівні впродовж 2022–2025 років поступово сформовано правові механізми, що дозволяють тимчасово обмежувати доступ до окремих державних реєстрів в інтересах національної безпеки, а також уніфікувати підходи до захисту та використання реєстрових даних в умовах воєнного стану [152, с. 167; 153, с. 392–393].

Однією з практик, яка набула значного поширення, стало обмеження відображення окремих чутливих полів у публічних реєстрах, що мало на меті знизити ризики автоматизованого збору та подальшого використання цих даних у шкідливих цілях. Однак такі заходи не позбавлені внутрішньої суперечності. Вони водночас підвищують рівень безпеки, але можуть зменшувати ступінь прозорості та ускладнювати виявлення незаконних реєстраційних маніпуляцій. З адміністративно-правової точки зору це ставить питання про необхідність установлення чітких, нормативно визначених меж допустимого обмеження доступу до інформації, а також про запровадження компенсаторних механізмів контролю, які б нівелювали ризики зловживань під час дії таких обмежень. У практичному вимірі це означає, що кожне рішення про тимчасове звуження обсягу відкритих даних або відключення окремих функціональних модулів має супроводжуватися процедурною регламентацією, зокрема, визначенням підстав для такого рішення, його строків, порядку документування та обов'язковим зовнішнім або внутрішнім аудитом наслідків. Відповідні інструменти повинні забезпечувати баланс між оперативністю реагування на кіберзагрози та дотриманням принципів правової визначеності й підзвітності суб'єктів публічної влади.

Крім того, адміністративно-правове регулювання має передбачати механізми постінцидентного контролю, що включатиме в себе обов'язкові

перевірки реєстраційних дій, здійснених у період дії обмежень; можливість незалежної верифікації коректності відновлених записів; підзвітність посадових осіб за прийняті рішення щодо режимів доступу. Тільки за умови комплексного нормативного врегулювання таких процедур тимчасові обмеження з інструменту вимушеної кіберзахисної політики не перетворюються на потенційний канал для прихованих маніпуляцій або зниження стандартів належного врядування.

Оцінка ризиків, що виникають у зв'язку з тимчасовим відключенням або обмеженням доступу до реєстрів, свідчить про формування низки системних викликів для нотаріату та громадян, а саме уповільнення цивільно-правового обороту, вимушений перехід до паперових процедур, збільшення трансакційних витрат та можливе загострення корупційних ризиків у період «ручного» адміністрування. Водночас самі превентивні обмеження часто є необхідним заходом, адже дозволяють уникнути значно масштабніших негативних наслідків, таких як компрометація реєстрових даних або викривлення інформації, що становило б серйозну загрозу правам учасників цивільного обороту. Особливої уваги потребує питання вразливості робочих місць нотаріусів. Оскільки саме вони здійснюють доступ до ключових інформаційних ресурсів і операцій, компрометація їхніх електронних підписів або робочих станцій створює можливість непомітного втручання в реєстрові операції. Саме тому забезпечення кіберстійкості нотаріальної інфраструктури, включно з підвищенням цифрової грамотності нотаріусів і посиленням технічних вимог до робочих станцій, стає одним із першочергових напрямів адміністративно-правового вдосконалення у сфері цифровізації нотаріальної діяльності.

Узагальнення практичних підходів до підвищення стійкості цифрової реєстраційної інфраструктури демонструє, що ефективне реагування на кіберінциденти потребує водночас технічної дисципліни, чітких організаційних процедур і нормативної визначеності. Важливо забезпечувати підтримання багаторівневої системи резервного копіювання та регулярне

тестування сценаріїв відновлення, оскільки саме ці заходи дозволяють мінімізувати втрати даних і скоротити час виходу систем із кризового стану. Не менш значущим є суворе дотримання принципу обмеженого доступу до інформаційних ресурсів, за якого кожен користувач отримує лише ті повноваження, які необхідні для виконання його функцій, а всі операції підлягають аудиту та захисту через багатофакторні механізми автентифікації. Паралельно потрібно системно підвищувати рівень кіберобізнаності нотаріусів та інших реєстраторів, адже їхні робочі станції часто стають стартовою точкою для зовнішнього втручання; регулярні тренінги, перевірки на фішинг та оновлення програмного забезпечення є невід'ємною частиною сучасної моделі безпеки.

Продовжуючи наш аналіз напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності відзначимо, що в контексті організації цифрової безпеки важливим елементом є розроблення чітких процедур дій після кібератаки, починаючи від негайної технічної ізоляції уражених компонентів до поетапного відновлення сервісів та визначення відповідальних за комунікацію з користувачами. Зазначені процеси мають базуватися на стандартизованих алгоритмах, що уніфікують реагування та забезпечують передбачуваність для громадян і професійної спільноти. Особливої уваги потребує нормативне врегулювання механізмів тимчасового обмеження доступу до реєстрів: критерії, строки та порядок відновлення роботи мають бути чітко визначені та піддаватися контролю, щоб не створювати надмірної закритості та не підривати довіру до державних інституцій [154; 155].

Досвід, накопичений з початку повномасштабної війни, особливо події, пов'язані з масштабною кібератакою у грудні 2024 року, переконливо продемонстрував, що цифрова інфраструктура в умовах збройної агресії фактично перетворюється на один із ключових фронтів протистояння. Тимчасове припинення роботи реєстрів, хоча й є необхідним запобіжником від масового витоку даних та маніпуляцій, водночас створює суттєві

ускладнення для правового обороту, зокрема у сфері нотаріальних дій. Тому подальше вдосконалення адміністративно-правової політики у цій сфері має забезпечувати збалансоване поєднання високих стандартів кіберзахисту, прозорості процедур та належної підтримки користувачів під час будь-яких вимушених технічних обмежень, аби гарантувати сталість і довіру до цифровізованих державних сервісів.

Далі логічно перейти до аналізу того, як упродовж останніх років змінювалися правові підходи та практичні механізми функціонування реєстрової інфраструктури у сфері юстиції. Послідовність рішень, ухвалених у період від початку повномасштабної війни до відновлення роботи реєстрів після масштабної кібератаки наприкінці 2024 року, дозволяє простежити трансформацію адміністративно-правових інструментів та визначити їхню релевантність для цифровізації нотаріальної діяльності. Саме тому доцільно проаналізувати хронологічні орієнтири, що формували умови функціонування реєстрів у 2022–2025 роках.

Після введення воєнного стану ключовим нормативним рішенням стала постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 року № 209. Вона закріпила юридичні механізми, які дозволили оперативно регулювати доступ до єдиних і державних реєстрів Міністерства юстиції, у тому числі тимчасово змінювати режими їх роботи, зупиняти окремі процедурні строки та застосовувати спеціальні обмеження з міркувань безпеки. Цей акт фактично встановив правові рамки для гнучкого управління реєстровими системами в умовах підвищеної загрози та став підґрунтям для подальших рішень Мін'юсту.

Упродовж 2022–2023 років на практиці застосовувалися вибіркові та превентивні режими обмеження доступу, спрямовані на захист критичної інформації. Йшлося не про тотальні вимкнення, а про точкові заходи, від тимчасового вимкнення публічних API та приховування окремих полів до переведення частини операцій у ручний режим чи обмеження доступу для певних категорій користувачів або територій. Такі дії були тісно пов'язані з

потребою забезпечити кіберстійкість інфраструктури та ґрунтувалися на положеннях постанови № 209 і внутрішніх регулятивних документах Міністерства юстиції.

Період від грудня 2024 року позначений якісно новим викликом – масштабною зовнішньою кібератакою на низку державних реєстрів, у тому числі тих, що забезпечують юридично значущі дії, пов’язані з нотаріальним провадженням. 19 грудня 2024 року було виявлено комплексну атаку, спрямовану на критичні системи Мін’юсту, що змусило тимчасово призупинити їх роботу для локалізації загрози та проведення форензичного аналізу. Офіційні повідомлення наголошували на зовнішньому характері інциденту й необхідності превентивного вимкнення для запобігання можливому витоку або компрометації даних [156; 157].

Після нейтралізації основної загрози розпочався поетапний процес відновлення, який охоплював перевстановлення програмного забезпечення, відновлення даних із контрольних копій, проходження загальних і спеціалізованих безпекових перевірок. Через різний ступінь ураження та технічної складності окремі реєстрові сервіси відновлювали роботу раніше, інші – лише після завершення додаткових аудитів. Координацію діяльності забезпечували Мін’юст, CERT-UA та інші профільні структури.

9 січня 2025 року Міністерство юстиції повідомило про відновлення функціонування Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, що стало одним із перших свідчень повернення реєстрової інфраструктури до працездатного стану [158]. Повне відновлення роботи основних державних реєстрів було оголошено 20 січня 2025 року, хоча підкреслювалося, що подальша діяльність має супроводжуватися посиленими заходами кіберзахисту й періодичними аудитами [159].

Попри стабілізацію роботи центральних систем, у лютому 2025 року CERT-UA зафіксувало низку спрямованих атак на автоматизовані робочі місця нотаріусів, зокрема фішингові кампанії та спроби компрометації

локальних середовищ. Це засвідчило, що реєстрові реформи та відновлювальні заходи мають супроводжуватися посиленням захисту саме «кінцевих точок», які їх використовують, адже саме вони залишаються одним із найбільш уразливих елементів системи.

Узагальнюючи, слід зазначити, що характер відключень у 2022–2023 роках був переважно локальним та профілактичним, тоді як події грудня 2024 року спричинили вимушене та комплексне зупинення роботи реєстрів на більш тривалій період. Це підкреслює необхідність системного оновлення адміністративно-правових механізмів забезпечення цифрової інфраструктури нотаріальної сфери та посилення технологічної стійкості як на рівні центральних систем, так і на рівні робочих місць нотаріусів.

У процесі формування сучасної моделі цифрової інфраструктури юстиції закономірно постають питання щодо можливих стратегій її подальшого укріплення та оптимізації. Після масштабних кіберінцидентів кінця 2024 року дискусії щодо підвищення стійкості державних реєстрів активізувалися, а в науковому й управлінському середовищах почали з'являтися концепти, які претендують на роль майбутніх орієнтирів у цій сфері. Далі доцільно проаналізувати один із таких підходів, що отримав значний суспільний резонанс.

Далі, доцільно проаналізувати практичний кейс щодо перевірки діяльності нотаріуса. Зокрема, наприкінці грудня 2025 року Міністерством юстиції України було видано наказ за результатами розгляду скарги у сфері державної реєстрації юридичних осіб. Зі змісту цього рішення простежується вже усталена правозастосовна модель реагування на інциденти, пов'язані з імовірною компрометацією доступів нотаріусів до Єдиного державного реєстру. У ситуаціях, коли нотаріус заявляє про можливе несанкціоноване використання його кваліфікованого електронного підпису та ідентифікаторів доступу, інформує компетентні органи та ініціює кримінальне провадження, наслідком для нього, як правило, стає тимчасове блокування доступу до реєстру. У розглянутому випадку реєстраційна дія в ЄДР призвела до

одночасної зміни складу учасників, керівника та кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи. Наразі робоче місце нотаріуса знаходилося в іншому регіоні, ніж місцезнаходження юридичної особи, що вже на етапі формального аналізу свідчило про порушення територіального принципу здійснення реєстраційних дій. Додатково було встановлено, що до реєстру подано неповний пакет документів, а завантажені файли фактично не дозволяли ідентифікувати їх зміст та належність. ДП «НАІС» підтвердило, що реєстраційну дію виконано з використанням облікових даних і КЕП нотаріуса, водночас не виключивши можливості несанкціонованого втручання внаслідок зараження робочої станції або дій третіх осіб.

Незважаючи на заяви нотаріуса про факт компрометації доступу, Колегія Мін'юсту дійшла висновку про недостатність поданих доказів та неналежне виконання обов'язку щодо негайного інформування про інцидент. У результаті відповідну реєстраційну дію було скасовано, а до нотаріуса застосовано захід реагування у вигляді тимчасового блокування доступу до ЄДР строком на один місяць.

З аналізу цього кейсу випливає системна адміністративно-правова проблема, що нотаріус фактично несе негативні наслідки не за доведене зловживання або умисне порушення, а за вразливість самої цифрової інфраструктури державних реєстрів, яка допускає можливість здійснення юридично значущих дій третіми особами з використанням його електронних ідентифікаторів. За таких умов відповідальність нотаріуса де-факто поширюється на технічні та архітектурні рішення інформаційних систем, зокрема логіку доступу, рівень захищеності інтерфейсів і ефективність вбудованих контрольних механізмів, що виходить за межі його професійних і функціональних обов'язків.

У публічному дискурсі з'явилася метафора так званого «пентагону реєстрів», яку використовують для позначення ідеї радикального підвищення рівня кіберзахисту та управлінської координації державних баз даних [160; 161]. За змістом це не технічний термін, а образний спосіб описати

централізовану, максимально укріплену цифрову інфраструктуру, подібну до того, як реальний Пентагон у США асоціюється зі стратегічним командним центром і найвищим рівнем готовності до загроз. Ідеться про створення інтегрованої системи, у якій реєстри перестають існувати як розрізнені інформаційні масиви з різним рівнем технічної захищеності й процедурного нагляду, а функціонують у межах цілісної платформи з уніфікованими правилами, спільною архітектурою захисту та централізованим контролем.

Усі державні реєстри, незалежно від правових підстав їх створення та сфери призначення, виконують низку базових інформаційних функцій, пов'язаних із фіксацією, зберіганням та наданням доступу до даних. У технічному вимірі ці процеси корелюють з операціями створення, читання, оновлення та видалення записів (CRUD), однак нормативно-правові реєстри значно складніші за звичайні системи постійного зберігання інформації, оскільки інтегрують юридичні процедури, контрольні механізми та вимоги до верифікації даних. У цифровому врядуванні такі реєстри виступають ключовими інформаційними елементами надання публічних послуг, а їх взаємодія має ґрунтуватися на принципах взаємосумісності, які в європейській практиці конкретизуються через концепцію «базових реєстрів», запропоновану Європейською Комісією [162, с. 6].

Раціональність створення інтегрованого реєстру пояснюється низкою практичних обставин. Протягом останніх років державні реєстри неодноразово ставали об'єктами кібератак, і найрезонансніші події, наприклад масштабний інцидент у грудні 2024 року, переконливо продемонстрували вразливість існуючої моделі їх адміністрування. Додатковою проблемою є те, що різні реєстри перебувають у віданні структур з нерівномірними рівнями технічної оснащеності та різними внутрішніми регламентами, що неминуче створює диспропорції у якості кіберзахисту. Утворення єдиної захищеної платформи, яка координує зберігання, дублювання, моніторинг та відновлення даних, могло б істотно

зменшити кількість «слабких місць» та забезпечити узгодженість стандартів безпеки.

Разом із тим ідея «пентагону реєстрів» не позбавлена низки суттєвих ризиків. Головним з них є небезпека створення надмірно централізованої системи, що перетворюється на єдину точку потенційної відмови. Так у разі успішної атаки наслідки можуть бути критичними для всього правового обігу. Централізація також породжує питання політичної відповідальності та контролю, адже зосередження ключових інформаційних ресурсів у межах одного центру створює дисбаланс впливу та відкриває можливості для зловживань. До цього додаються технічні виклики, оскільки побудова подібної «кіберфортеці» потребує значних фінансових ресурсів, постійних оновлень і складних процедур інтеграції. Не менш важливим є фактор довіри: суспільство та бізнес можуть сприймати надцентралізовану інфраструктуру як загрозу надмірного державного контролю над приватними даними.

У науковій площині ця концепція викликає обґрунтовану критику. Центральною проблемою є те, що вона здебільшого описує замкнену систему як універсальний спосіб вирішення всіх кіберризиків. Однак жодна технічна платформа, навіть найукріплініша, не може гарантувати абсолютного захисту, а надмірна концентрація даних лише підсилює привабливість такої системи як цілі для атак. Крім того, ключові інциденти останніх років показали, що вразливість часто виникає не на рівні архітектури реєстрів, а у сфері доступу конкретних користувачів – нотаріусів, реєстраторів, інших працівників суб'єктів владних повноважень. Саме людський фактор і компрометація робочих місць нерідко стають першопричиною кібератаки, що не може бути усунено однією лише централізацією. Сутність конструктивного підходу полягає не в створенні «суперцентру», а в розбудові багаторівневої, розподіленої системи захисту, яка включає сегментацію реєстрів, наявність автономних резервних майданчиків у різних географічних локаціях, застосування незалежних каналів моніторингу, а

також посилення кіберкультури та кібердисципліни серед користувачів. Саме ці елементи здатні забезпечити реальну стійкість інфраструктури, не через гіперцентралізацію, а через збалансованість, розподіленість і керовану взаємодію між окремими компонентами системи.

У такому контексті метафора «пентагону реєстрів» має певну евристичну цінність як індикатор потреби у глибокому переосмисленні підходів до безпеки державних інформаційних ресурсів. Однак для наукового аналізу важливо відокремлювати емоційно забарвлені політичні гасла від реальних адміністративно-правових моделей, які здатні забезпечити ефективне функціонування реєстрової та нотаріальної інфраструктури в умовах постійно зростаючих кіберзагроз.

Підсумовуючі наші наукові пошуки шляхів удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності в Україні варто відзначити, що цифровізація нотаріальної діяльності неможлива без оновленої, цілісної та ризикостійкої нормативно-правової моделі управління реєстрами, які є базовим інструментом для вчинення нотаріальних дій. Сучасний стан правового регулювання характеризується фрагментарністю, різномірністю технічних стандартів і відсутністю узгодженої моделі інтеперабельності, що створює труднощі як для нотаріусів, так і для держави загалом. З досвіду реагування на масштабні кібератаки останніх років видно, що тимчасові зупинки реєстрів дозволяють локалізувати загрози, але одночасно призводять до суттєвих обмежень прав громадян і створюють ризики для правової визначеності. Це демонструє потребу у чітко врегульованій процедурі дій державних органів у разі інцидентів, а також у підвищенні кіберстійкості робочих місць нотаріусів як найбільш вразливої ланки цифрової інфраструктури, що має бути закріплено у Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Аналіз концепції так званого «пентагону реєстрів», на нашу думку, дозволяє стверджувати, що попри її популярність як політико-комунікаційної метафори, вона не витримує критики з позицій кіберстійкості та правової

безпеки. Надмірна централізація створює небезпечну «єдину точку відмови», посилює ризики зловживань і не відповідає міжнародним підходам, заснованим на розподіленій, сегментованій та модульній архітектурі державних даних. Для нотаріальної сфери така модель є особливо небезпечною, адже вона не враховує специфіку доступу до реєстрів та потребу в автономності каналів перевірки даних.

Удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності потребує нормативного закріплення статусу електронних нотаріальних дій і електронних даних; встановлення єдиних вимог до доступу нотаріусів до державних реєстрів; визначення стандартів кіберзахисту, інтеоперабельності, резервного копіювання та логування. Також необхідним є створення єдиної процедури реагування на кіберінциденти в реєстровій сфері та запровадження координуючого підрозділу в системі Мін'юсту, відповідального за оперативне управління інцидентами та підтримку нотаріусів.

Реалізація вищезазначених заходів дозволить сформувати сучасну, стійку та безпечну модель цифрової нотаріальної інфраструктури, що забезпечуватиме і стабільність ведення реєстрів, і захист прав громадян, і здатність держави протистояти сучасним кіберзагрозам, уникаючи ризиків надмірної централізації, притаманних концепції «пентагону реєстрів».

Висновки до розділу 3

1. Обґрунтовано, що передові європейські держави, насамперед Франція та Німеччина, реалізували цифровізацію нотаріальної діяльності через створення централізованих інфраструктур, які забезпечують єдиний стандарт зберігання та використання нотаріальних документів. У Франції це *Minutier Central Électronique des Notaires de France (MICEN)*, де зберігаються електронні копії актів, а в Німеччині – *Elektronisches Urkundenarchiv*, яке з

2022 року зробило оцифрування нотаріальних актів обов'язковим. Такий досвід доводить, що централізація є ключовим інструментом гарантування автентичності, довготривалого зберігання та доступності нотаріальних документів.

2. Визначено та запропоновано, що Україні, адаптуючи зарубіжний досвід, варто:

- створити єдиний державний електронний архів нотаріальних актів за моделлю французького MICEN, що дозволить уніфікувати зберігання документів та посилити їхній захист;

- унормувати процедури дистанційної ідентифікації осіб із застосуванням українських цифрових інструментів (наприклад, Дії) у поєднанні з відеофіксацією та КЕП, що мінімізує ризики шахрайства;

- закріпити на рівні закону принцип обов'язкової участі держави в регулюванні електронних нотаріальних сервісів, заборонивши делегування ключових функцій приватним цифровим платформам без державного контролю, щоб уникнути небезпеки втрати довіри до нотаріальних актів.

3. Проведений аналіз засвідчив, що цифровізація нотаріальної діяльності в Україні в умовах воєнного стану набула системного характеру та безпосередньо пов'язана з функціонуванням державних електронних реєстрів як елементів критичної інформаційної інфраструктури. Адміністративно-правове забезпечення цієї сфери дедалі більше виконує не лише регулятивну, а й захисну функцію, спрямовану на мінімізацію ризиків кібератак, втручання у правовий обіг і дестабілізації цивільно-правових відносин.

4. Встановлено, що чинні механізми адміністративного реагування на інциденти, пов'язані з компрометацією доступу до реєстрів, характеризуються дисбалансом між завданнями кібербезпеки та гарантіями професійної діяльності нотаріусів. Практика автоматичного або квазі-автоматичного блокування доступу до реєстрів, навіть за відсутності доведеного умислу чи недобросовісності, свідчить про необхідність перегляду підходів до розподілу відповідальності між державою як

адміністратором реєстрових систем і нотаріусом як користувачем таких систем.

5. Досвід застосування режимів тимчасового обмеження доступу до реєстрів у 2022–2025 роках підтвердив їхню функціональну доцільність з точки зору національної безпеки, але водночас виявив дефіцит чітких адміністративно-правових процедур, критеріїв пропорційності та прозорості таких обмежень. Це актуалізує потребу у вдосконаленні підзаконного регулювання, яке б поєднувало превентивний характер заходів безпеки з належними процесуальними гарантіями для суб'єктів нотаріальної діяльності.

6. Окремого науково-критичного осмислення потребує концепція надцентралізації реєстрової інфраструктури, відома в публічному дискурсі як ідея «пентагону реєстрів». Хоча вона є реакцією на реальні кіберзагрози, її реалізація без урахування принципів сегментації, децентралізованого резервування та мінімізації людського фактора може створити нові системні ризики та суперечити засадам належного адміністративного управління.

ВИСНОВКИ

На підставі комплексного аналізу норм чинного законодавства України у сфері нотаріальної діяльності, адміністративно-правового регулювання процесів цифровізації, а також наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених у дисертаційній роботі здійснено цілісне дослідження адміністративно-правових засад цифровізації нотаріальної діяльності в Україні. У межах роботи з'ясовано теоретико-правові передумови становлення цифрового нотаріату, визначено особливості адміністративно-правового статусу органів нотаріату в умовах цифрової трансформації, проаналізовано юридичну відповідальність, а також механізми контролю і нагляду як гарантії законності цифрових нотаріальних процедур. Отримані результати дослідження дають підстави сформулювати такі висновки.

1. У результаті аналізу генези нормативного закріплення цифровізації нотаріальної діяльності обґрунтовано, що формування адміністративно-правового інституту цифрового нотаріату в Україні має еволюційний, часами фрагментарний, а не системний характер. Нами запропоновано періодизацію розвитку нормативного забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності в Україні, у якій виділено чотири етапи: підготовчий (до 2013 р.), експериментальний (2013–2019 рр.), нормативного впровадження (2020–2022 рр.) та адаптації в умовах воєнного стану (з 2022 р.). Встановлено, що цифрові елементи нотаріальної діяльності впроваджувалися фрагментарно, через норми, спрямовані на автоматизацію окремих процедур (електронні реєстри, цифрові підписи, електронна ідентифікація), без попереднього концептуального переосмислення правової природи нотаріальної діяльності в цифровому середовищі. Зазначене зумовило відсутність єдиного нормативного підходу до визначення цифрового нотаріату як самостійного адміністративно-правового інституту.

2. З'ясовано, що цифровізація нотаріальної діяльності історично розвивалася у межах суміжних правових інститутів – адміністративного,

інформаційного та цивільного права, що призвело до розмитості її правового статусу. Норми, які регулюють цифрові аспекти діяльності нотаріуса, мають різну галузеву приналежність та не утворюють внутрішньо узгодженої системи. Унаслідок цього цифровий нотаріат фактично функціонує як «надбудова» над традиційною моделлю нотаріальної діяльності, а не як її трансформована форма.

3. У межах дослідження сучасних методологічних підходів встановлено, що наукові праці, присвячені цифровізації нотаріату, здебільшого зосереджені на технічних або прикладних аспектах (електронні сервіси, реєстри, цифрові інструменти), тоді як адміністративно-правовий вимір проблеми залишається недостатньо розробленим. Виявлено дефіцит комплексних теоретичних досліджень, у яких цифровізація нотаріальної діяльності розглядалась би як фактор трансформації правового статусу нотаріуса, системи контролю, юридичної відповідальності та механізмів публічного адміністрування. Обґрунтовано, що для дослідження цифровізації нотаріальної діяльності доцільним є використання міждисциплінарного та системного методологічного підходу, який поєднує інструменти адміністративного права, теорії публічного управління, інформаційного права та правової доктрини цифрової трансформації. Такий підхід дозволяє розглядати цифровий нотаріат не лише як технологічне явище, а як правову конструкцію, що змінює баланс між публічними та приватними елементами нотаріальної діяльності.

4. У ході аналізу чинного правового регулювання цифрового нотаріату визначено, що воно характеризується нормативною розпорошеністю, відсутністю єдиної дефініції «цифрова нотаріальна діяльність» та нечітким закріпленням адміністративно-правових механізмів її забезпечення. Наявні нормативні акти переважно регламентують окремі цифрові інструменти (реєстри, електронні документи, електронну взаємодію), не формуючи цілісної правової моделі цифрового нотаріату як інституту публічного права.

5. Зроблено висновок, що сучасний етап розвитку цифрового нотаріату в Україні потребує переходу від фрагментарного нормативного регулювання до концептуально цілісної адміністративно-правової моделі, яка б враховувала: зміну функціональної ролі нотаріуса у цифровому середовищі; підвищення публічно-правової складової його діяльності; необхідність спеціальних гарантій захисту прав учасників нотаріальних правовідносин в умовах цифровізації. Відповідно до вищезазначеного, у дисертації обґрунтовано доцільність внесення системних змін до Закону України «Про нотаріат», спрямованих на нормативне закріплення цифрової трансформації нотаріальної діяльності. Зокрема, запропоновано доповнити законодавство новими положеннями, якими на рівні закону вперше запроваджується легальне визначення поняття «цифрова нотаріальна дія» як різновиду нотаріальної дії, що вчиняється з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Обґрунтовано необхідність законодавчого визначення умов та процедур її здійснення, включно із застосуванням кваліфікованого електронного підпису та електронної ідентифікації учасників, обов'язкової відеофіксації окремих нотаріальних процедур, використання захищених електронних реєстрів і хмарних середовищ зберігання нотаріальних документів, а також сучасних технологій криптографічного захисту і блокчейн-верифікації для забезпечення незмінності, автентичності та доказової сили цифрових нотаріальних актів. Реалізація запропонованих змін сприятиме підвищенню правової визначеності цифрових нотаріальних процедур, рівня довіри до електронних нотаріальних дій та ефективності адміністративно-правового регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні.

6. Цифровізація нотаріальної діяльності в Україні суттєво трансформуватиме адміністративно-правову модель функціонування нотаріату, змінюючи характер повноважень, відповідальності та контролю. Нотаріус у цифровому середовищі виступає не лише суб'єктом нотаріального процесу, а й активним учасником публічного адміністрування електронних реєстрів, що об'єктивно

посилює публічно-правовий складник його статусу та потребує спеціального правового регулювання. З'ясовано, що адміністративно-правовий статус органів нотаріату у сфері цифровізації характеризується фрагментарністю нормативного закріплення повноважень, зокрема у частині управління доступом до державних реєстрів, використання кваліфікованого електронного підпису, електронної ідентифікації осіб та збереження цифрових нотаріальних даних. Встановлено, що відсутність комплексного адміністративно-правового акта, який би системно регулював цифрову нотаріальну діяльність, створює ризики правової невизначеності та неоднакової практики застосування законодавства.

7. Визначено, що юридична відповідальність нотаріуса в умовах цифровізації набуває багаторівневого характеру та виходить за межі традиційного уявлення про відповідальність виключно за результат нотаріальної дії. Вона охоплює також відповідальність за доступ до електронних систем, коректність внесення відомостей до реєстрів, захист нотаріальної таємниці в цифровій формі та дотримання процедур кібербезпеки. До того ж, чинне законодавство не завжди чітко розмежовує відповідальність нотаріуса як суб'єкта нотаріальної діяльності та як державного реєстратора, що ускладнює правозастосування. Обґрунтовано, що у кримінальному та адміністративному провадженні допит нотаріуса в умовах цифровізації потребує особливого процесуального підходу, оскільки поєднує захист нотаріальної таємниці з необхідністю дослідження електронних доказів. Виявлено, що на практиці існує тенденція до розширеного тлумачення повноважень правоохоронних органів, що може призводити до порушення гарантій професійної незалежності нотаріуса та неправомірного втручання у цифрову нотаріальну діяльність.

8. Доведено, що контроль і нагляд у сфері цифровізації нотаріату виконують не лише каральну, а передусім превентивну функцію. Адміністративний контроль за доступом до реєстрів, моніторинг реєстраційних дій, тимчасове блокування електронних ключів та

застосування дисциплінарних заходів виступають ключовими інструментами запобігання зловживанням у цифровому середовищі. Водночас встановлено, що чинні механізми контролю не завжди забезпечують баланс між ефективністю державного нагляду та гарантіями прав нотаріусів. Запропоновано розглядати адміністративно-правове забезпечення цифровізації нотаріату як самостійний напрям правового регулювання, що має включати: чітке нормативне визначення цифрових повноважень нотаріуса; спеціалізовані підстави юридичної відповідальності за порушення у сфері електронної нотаріальної діяльності; процедурні гарантії захисту нотаріальної таємниці та прав нотаріуса під час контрольних і слідчих дій; удосконалення системи державного контролю з урахуванням ризиків цифрового середовища.

9. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано, що цифровізація нотаріальної діяльності в Україні є не лише технологічним, а передусім адміністративно-правовим процесом, який потребує комплексного нормативного забезпечення з урахуванням безпекових, організаційних та правозахисних аспектів. Доведено, що чинна система адміністративно-правового регулювання не повною мірою відповідає викликам, пов'язаним із кібератаками, воєнним станом і зростанням залежності нотаріальної діяльності від електронних реєстрів. Особливої уваги потребує проблема нормативного закріплення меж відповідальності нотаріусів у разі технічних збоїв або несанкціонованого втручання в інформаційні системи, які перебувають у сфері управління держави.

10. Обґрунтовано, що подальше удосконалення адміністративно-правового забезпечення цифровізації нотаріальної діяльності має ґрунтуватися на принципах пропорційності, юридичної визначеності, технологічної нейтральності та презумпції добросовісності суб'єктів нотаріальної діяльності. Законодавче та підзаконне регулювання повинно забезпечувати баланс між потребами кібербезпеки та захистом професійних прав нотаріусів і законних інтересів громадян. Ефективна модель

цифровізації нотаріальної діяльності можлива лише за умови інтеграції адміністративно-правових норм із сучасними підходами до управління ризиками, інформаційної безпеки та міжреєстрової взаємодії, що у сукупності формує підґрунтя для сталого розвитку цифрової держави та довіри до її інститутів.

11. Обґрунтовано необхідність нормативного закріплення спеціального адміністративно-правового режиму реагування на кіберінциденти у сфері нотаріальної діяльності, що чітко розмежовував би технічні збої, недбалість користувача та умисні протиправні дії. Такий режим має передбачати диференційований підхід до застосування заходів адміністративного впливу, включно з тимчасовим обмеженням доступу до реєстрів, із урахуванням ступеня вини нотаріуса та реального характеру загрози публічним інтересам. Запропоновано розглядати нотаріуса у цифровому правопорядку не лише як користувача державних інформаційних систем, а як повноправного учасника адміністративно-правових відносин у сфері кібербезпеки, на якого покладаються обов'язки з дотримання цифрової дисципліни, але який водночас має бути наділений процесуальними гарантіями захисту у разі технічних або системних інцидентів.

12. Доведено доцільність перегляду підходів до адміністративного контролю за використанням кваліфікованих електронних підписів у нотаріальній діяльності. Адміністративно-правові норми мають бути спрямовані не лише на формальне покладення відповідальності на користувача КЕП, а й на встановлення обов'язків держави щодо забезпечення належної архітектури доступу, багатофакторної автентифікації та журналювання дій у реєстрах як елементів належного публічного управління. Визначено, що подальший розвиток цифрової інфраструктури нотаріату потребує відмови від надмірно централізованих моделей управління реєстрами на користь гібридних рішень, що поєднують уніфіковані стандарти безпеки з технологічною сегментацією та резервуванням. Такий підхід дозволяє підвищити стійкість системи без

створення єдиної точки критичної відмови та відповідає принципам належного адміністративного врядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сироватченко М. Окремі питання вчинення нотаріальних дій під час воєнного стану в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2023. № 3 (39). С. 134–141.
2. Вдовічена Л., Лукіян Д. Концепція е-нотаріату в правовій системі України: перспективи та ризики. *Ерліхівський журнал*. 2024. Вип. 8. С. 11–18.
3. Medynska A. History of legal regulation of the notary institution. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 1 (9). Т. 2. С. 168–173.
4. Філософія інформаційного права : навч. посіб. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків : Право, 2023. 322 с.
5. Чижмарь К. І. Теоретико-правові основи нотаріату в Україні : навчальний посібник. Київ. Центр учбової літератури. 2016. 200 с.
6. Бисага Ю. Ю. Цифрові технології в нотаріаті: сутність та особливості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2023. Вип. 78. Ч. 2. С. 11–16.
7. Журавльова З. Адміністративно-правове регулювання функціонування електронного нотаріату. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 148–151.
8. Марченко В. М. Окремі питання впровадження в Україні системи Е-нотаріату. *Прикарпатський науковий вісник*. 2020. Випуск 1 (30). С. 42–46.
9. Agustín I.Y., Anand, G. Proposing notaries' deed digitalization in Indonesia: A legal perspective. *Lentera Hukum*. 2021. Vol. 8 (1), p. 49–72.
10. Чижиков, О. О. Правові аспекти регулювання нотаріальної діяльності в умовах цифрової трансформації. *Академічні візії*. 2024. № 38. URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1551>

- 11.Ліюпол І. М. Електронний нотаріат: переваги та ризики. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2022. № 1. С. 86–88.
- 12.Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2022-2024 роки: Постанова Верховної Ради України від 08.07.2022 № 2360-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2360-IX#Text>
- 13.Долинська М. С. До питання впровадження в Україні засадничих принципів системи Е-нотаріату. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 4. С. 89–98.
- 14.Нотаріат в Україні /За заг. ред. В. Б. Сміян, М. Н. Нікітіна, В.І. Хоменко. Київ, 2010. 450 с.
- 15.Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>
- 16.Апалькова І. С. Нотаріат в Україні: становлення та запровадження цифрових технологій. *ScienceRise: Juridical Science*. 2021. № 2 (16). С. 27–32.
- 17.Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011 № 3613-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>
- 18.Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому: Закон України від 15.08.2022 № 2518-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2518-20#Text>
- 19.Aghenitei M. Global Notarial Digitalization. *Acta Universitatis Danubius. Juridica*. 2022. № 18 (3). P. 149–167.
- 20.Великий енциклопедичний юридичний словник /За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемчушенка. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Юридична думка, 2012. 1020 с.
- 21.Бернацька І. Нотаріат Італії – огляд, доступ до професії, технології, відчуження нерухомості та Національна рада нотаріусів. *МЕН*. 2014. № 6 (78). С. 86–93.

22. Шевчук Л. Основоположні принципи латинського нотаріату та їх реалізація в Україні: історико-правовий аспект. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2018. Вип. 66. С. 103–110.
23. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів: Міжнародний документ від 05.10.1961. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_082#Text
24. International Union of Notaries (UINL). URL : <https://uinl.org/>
25. Мединська А. В. Правовий статус нотаріуса в Україні: регулювання, функції та етичні засади. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Тернопіль, 29-30 квітня 2022 року). м. Тернопіль, 2022. С. 397–399.
26. Коротюк О. В. Нотаріат в умовах війни: практичний посібник. ОВК, 2024. 112 с.
27. Невзорова І. В. Сучасні стандарти діяльності нотаріуса. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2020. № 61. С. 32–35.
28. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72191
29. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 164. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text>
30. Jiang W., Park J., Xiao R. J., Zhang S. AI and the Extended Workday: Productivity, Contracting Efficiency, and Distribution of Rents. *HKU Jockey Club Enterprise Sustainability Global Research Institute*. URL : <https://ssrn.com/abstract=5119118>.
31. Artificial Intelligence Act (Regulation (EU) 2024/1689), Official Journal. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>

32. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1993, № 39, ст. 383
33. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
34. Долинська М. С. Нотаріальний процес: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2019. 652 с.
35. Сперчун О. Електронний нотаріат у 2026 році: чому цифрова трансформація нотаріату потребує нової парадигми мислення. URL : <https://pravo.ua/elektronnyi-notariat-u-2026-rotsi-chomu-tsyfrova-transformatsiia-notariatu-potrebuie-novoi-paradyhmu-myslennia>.
36. Мединська А. В. Цифровізація нотаріальних послуг: сучасні виклики та міжнародний досвід. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства: тези доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 8 грудня 2022 року)*. Харків, 2022. С. 142–145.
37. Письменний О.О. Сучасні проблеми інституту нотаріату в умовах воєнного стану. *Публічне право*. 2023. № 1 (49). С. 23–30.
38. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
39. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>
40. Статут Гаазької конференції з міжнародного приватного права: Міжнародний документ від 31.10.1951. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_401#Text
41. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року: Міжнародний

- документ від 11.04.1980. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text.
42. Paulius Cerka, Jurgita Grigiene, Evelina Poderyte. Possibility for notaries of Latin tradition to carry mediation function. *Themis Polska Nova*. Issue 1 (8). 2015. P. 50–70.
43. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 910/2014 від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій: Міжнародний документ від 23.07.2014 № 910/2014. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-14#Text
44. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
45. Письменний О.О. Нотаріальне посвідчення шлюбного договору, як спосіб захисту прав та законних інтересів громадян. *Публічне право*. 2023. № 3 (51). С. 46–55.
46. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності». URL : <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/219455.html>
47. Електронна демократія в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. URL : <https://uplan.org.ua/elektronna-demokratiiia-v-ukraini-suchasnyi-stand-ta-perspektyvy-rozvytku/>
48. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
49. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
50. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

51. Деякі питання функціонування Єдиної державної електронної системи е-нотаріату: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2023 р. № 1406. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-2023-%D0%BF#Text>
52. Про затвердження Правил формування та проведення перевірки нотаріального документа з електронним ідентифікатором: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.07.2022 № 745. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/745-2022-%D0%BF#Text>
53. Про затвердження Порядку доступу нотаріусів до Єдиного державного демографічного реєстру: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2023 № 700. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/700-2023-%D0%BF#Text>.
54. Вдовічена Л. І., Павлюк А. Ю. Адаптація нотаріальної діяльності до умов воєнного стану: нормативний аспект. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 3. С. 57–62.
55. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. Харків : Право, 2010. 624 с.
56. Вітвіцький С. Співвідношення термінів «контроль» та «нагляд»: проблеми теорії, аналіз законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 12. С. 93–96.
57. Старчук О. В. Дуалістична природа нотаріату. *Area Nauki*. 2023. С. 147-154.
58. Лиля-Барська А. В. Про публічно-правовий статус нотаріуса в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 1. 2023. С. 130-134.
59. Чижмарь К. І. Інститут нотаріату в системі захисту прав і свобод людини і громадянина: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 12.00.02. КНУ ім. Т. Шевченка. Київ : 2015. 42 с.

- 60.Фурса С. Я. Нотаріат в Україні. Теорія і практика: навч. пос. Київ : А.С.К., 2001. 976 с.
- 61.Гулевська Г. Ю. Організаційно-правові аспекти державного регулювання нотаріальної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2004. 19 с.
- 62.Марищук С. А. Щодо питання про публічний характер правового статусу нотаріуса: нормативно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 690–693.
- 63.Коротюк О. В. Науково-практичний коментар Закону України «Про нотаріат». Харків : Право, 2012. 641 с.
- 64.Юрах В. М. Правовий статус нотаріуса у відносинах публічного характеру. *Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка*. 2017. №1. С.151–155.
- 65.Стасюк О. Л. Адміністративно-правові засади діяльності інституту нотаріату у сфері реалізації правозахисної функції в Україні. *Приватне та публічне право*. 2018. № 2. С. 103–107.
- 66.Баранкова В. Права та обов'язки нотаріуса. *Право і суспільство*. № 4. 2023. С. 45–52.
- 67.Іванчук Н. В. Взаємна відповідальність особи і держави в контексті розбудови сучасної української держави: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Київ, 2007. 21 с.
- 68.Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підруч./ Харків, 2001. 656 с.
- 69.Вдовічен В.А., Вдовічена Л.І. Кримінально-правова й адміністративно-правова відповідальність нотаріуса: порівняльно-правовий аналіз. URL : <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/84/2170/4706-1?inline=1>
- 70.Білокурська О. В. Федорчук М. Д. Юридична відповідальність нотаріуса за порушення нотаріальної таємниці в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право*.

- Вип. 77. Ч. 2. 2023. С. 264–269. URL : <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/284353>
71. Мирза С. С. Юридична відповідальність нотаріуса за правом України: теоретико-правовий аспект. *Держава та регіони. Серія: Право*. № 2 (80). 2023. С. 331–336.
72. Ладіна Л. С. Поняття та завдання адміністративної відповідальності в системі юридичної відповідальності приватного нотаріуса за українським законодавством. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 2 (63). С. 72–76.
73. Мединська А. В. Правове регулювання юридичної відповідальності нотаріусів в Україні: аналіз, проблеми та шляхи вдосконалення. *Право UA*. 2020. № 3. С. 266–271.
74. Григоренко Є. І. Особливості обґрунтування концепції проспективної юридичної відповідальності у сучасній правовій доктрині. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 30–32.
75. Курило Т. С. Адміністративно-правові засади протидії корупції в сфері здійснення нотаріальної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2017. 258 с.
76. Допит нотаріуса: посібник / Відділ правового забезпечення Нотаріальної палати України. Нотаріальна палата України. 35 с. URL : <https://npu.ua/wp-content/uploads/2025/06/dopyt.pdf>
77. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
78. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
79. Кононець В. П. Підходи до розуміння адміністративно-правового механізму забезпечення примусового виконання судових рішень. *Юридична наука*. 2020. № 2. С. 161–170.

80. Ilchenko O., Brusakova O., Burchenko Y., Yaroshenko A., Bagan Y. The role of a defence industry in the system of national security: a case study. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2021. № 8. 438–454.
81. Андрійко О.Ф. Державний контроль в Україні: організаційно-правові засади. Київ : Наукова думка. 2004. 230 с.
82. Курс адміністративного права України: підручник В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін.; За ред. В. В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
83. Адміністративне право України. За ред. Ю. П. Битяка. Київ : Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
84. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні. Харків : Фоліо, 2002. 55 с.
85. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 1999. 420 с.
86. Коломоець Т. О. Адміністративне право України. 2-ге вид., змін. і доповн. Київ : Істина, 2012. 528 с.
87. Піддубний О. Ю. Правове становище сільськогосподарських інспекцій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Національний аграрний університет. Київ, 2007. 198 с.
88. Голоднова Т.С. Контроль як гарантія законності управління майном військових формувань України: адміністративно-правові засади : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2019. 248 с.
89. Курило В.І. Адміністративні правовідносини у сільському господарстві України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2008. 39 с.
90. Павлик І. Відмінність понять «державний контроль» і «державний нагляд»: нормативно-правовий аспект. *Науковий вісник*. 2017. Вип. 20 «Демократичне врядування». URL : http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk20/fail/Pavlyk.pdf.

- 91.Денисова А. В. Про співвідношення контролю та нагляду в чинному законодавстві: проблемні питання визначення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2016. Вип. 41(2). С. 22–25.
- 92.Руденко М., Шайтуро О. Поняття та система правоохоронних органів (органів правопорядку) у контексті нового закону «Про національну безпеку України»: питання правової визначеності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*, 2019. № 1 (85). С. 165–172.
- 93.Карнарук Н. В. Державний контроль за нотаріальною діяльністю в Україні: дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. 186 с.
- 94.Забарний Г.Г. Адміністративне право України : навч.посібник / Г.Г.Забарний, Р.А. Калюжний, В.К. Шкарупа. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А.В. , 2003. 209 с.
- 95.Собакарь А. О. Адміністративний нагляд як спосіб забезпечення законності в публічному управлінні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. С. 273–275.
- 96.Бистрик Г. М. Контрольно-наглядова діяльність як форма правової діяльності органів державної влади. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Київ, 2009. С. 115–123.
- 97.Кононець В.П. Судовий контроль як механізм підвищення ефективності судових рішень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 48. Т. 2. С. 14–18.
- 98.Юнін О.С., Мороз В.П. Адміністративно-правове забезпечення примусового виконання судових рішень в Україні : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС. 2023. 148 с.
- 99.Тищенко В. Державний контроль за нотаріальною діяльністю в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С. 62–66.

100. Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України: Наказ Міністерства юстиції України від 07.06.2021 № 2039/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text>
101. Денисова А. В. Проблемні питання контролю за організацією нотаріальної діяльності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 2. С. 105–107.
102. Кого відключили від реєстрів і на кого найбільше скаржилися. Антирейдерська колегія у січні-2021. URL : <https://nashigroshi.org/2021/02/16/koho-vidkliuchyly-vid-reiestriv-i-na-koho-naubil-she-skarzhylysia-antyreyders-ka-kolehiia-u-sichni-2021/>
103. Постанова Верховного Суду від 11 жовтня 2021 року у справі № 910/5971/20. URL : https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat_kgs_vs/2021_10_11_910_5971_20
104. Оскарження висновків Колегії з розгляду скарг у сфері державної реєстрації Мін'юсту. URL : <https://www.hsa.org.ua/lectors/lysenko-sergij/articles/oskarzhennya-vysnovkiv-kolegiyi-z-rozglyadu-skarg-u-sferi-derzhavnoyi-reyestratsiyi-min-yustu>
105. Постанова Верховного Суду від 14 травня 2024 року, справа № 824/407/17-а. URL : <https://iplex.com.ua/doc.php?d=5&red=100003ad6193b681f2f7ea5beecd374e196293®num=119054931>
106. Ярема О. Г. Предмет і об'єкт державного контролю та нагляду в сфері охорони здоров'я. *Молодий вчений*. 2020. № 8 (84). С. 242–247.
107. Лист Нотаріальної палати України від 20.09.2022 року. URL : <https://npu.ua/wp-content/uploads/2022/09/mnp.pdf>
108. Шестак В. С. Поняття державного контролю та його основні види. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. Вип. 16. С. 119–122.

109. Чудний О. В. Особливості правового статусу та повноважень суб'єктів державного контролю за нотаріальною діяльністю. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 1. С. 124–127.
110. Світличний В. А. Об'єкт і предмет державного контролю у сфері господарської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. 309–312.
111. Василів С., Сорочкіна О. Світові системи нотаріату: порівняльний аналіз. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія : Юридичні науки*. 2020. № 1. Т. 7. С. 134–140.
112. Yaroshenko A., Dudek M. Administrative and Legal Regulation of Rural Tourism: Poland's Experience and its Implementation in Ukraine. *Theory and Practice of Jurisprudence*. 2025. № 2 (28). P. 82–100.
113. Malozhon O. I. The fourth generation of human rights in the Ukrainian context modernity Legal. *Scientific Electronic Journal*. 2021. N. 12. P. 41–44.
114. Leheza Ye., Komiakova T., Soldatkin I., Rozmosh V. Opatsky R. Administrative, financial, criminal-legal and theoretical-methodological aspects of regulating social relations. *Jurnal Cita Hukum Indonesian Law Journal*. 2022. Vol. 10, N. 3, P. 436–446.
115. Bukhanevych O., Memyk A., Petryshyn O. Approaches to understanding the category "special legal regimes". *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. №28 (1). P. 71–78.
116. Sari S. F. D. N. The Role of a Notary in the Process of Making a Deed of Establishment of a Limited Liability Company. *Lex Renaissance*. 2018. N 3 (2). P. 407–422.
117. Halaburda N., Leheza Ye., Chalavan V., Yefimov V., Yefimova I. Compliance with the principle of the rule of law guarantees of ensuring the legality of providing public services in Ukraine. *Journal of law and political sciences*. 2021. Vol. 29, Issue 4. P. 100–121.

118. Khanh B. N., Linh P. X. Electronic Notarization in the Context of Digital Transformation in Vietnam: Challenges and Recommendations. *International Transaction Journal of Engineering, Management, & Applied Sciences & Technologies*. 2022. N 9. P. 1–13.
119. Pylypenko V. F., Pylypyshyn P. B., Radanovych N.M. Features of legal regulation of human rights in armed conflicts. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2021. № 28 (1). P. 43–51.
120. Ferdiyanti M., Indah V., Purnawan A., Soegiyanto. Setting the Effectiveness of Law Position and Code Notary to the Quality of Performance. *Jurnal Akta*. 2019. Vol. 6, No. 4, P. 797–804.
121. Ільєва Н. В. Правове регулювання нотаріальної діяльності в Україні: адміністративно-правові засади: дис. канд. юрид. наук : 12.00.07. Ільєва Наталія Василівна. Харків. 2011. 196 с.
122. Мединська А. В. Організація, призначення та регулювання професійної діяльності нотаріуса у Німеччині та Франції. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 232–238.
123. Barvinenko V., Mishyna N., Qaracayev C. Ukrainian local government and council of europe's standards: human rights protection and decentralisation at the times of militarisation. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2023. Vol. 9, No. 4, P. 31–36.
124. Шевчук Л. Основоположні принципи латинського нотаріату та їх реалізація в Україні: історико-правовий аспект. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2018. Вип. 66. С. 103–110.
125. Code de Déontologie des Notaires et RPN. URL : <https://www.csn.notaires.fr/fr/code-de-deontologie-des-notaires-et-rpn>.
126. Chusna A., Hafidz J. The Role of the Notary in the Credit Agreement with Mortgage Guarantee. *Jurnal Akta*. 2019. Vol. 6, No. 4. P. 719–726.
127. Орзих Ю. Нотаріат в країнах Європи. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 66. С. 209–216.

128. Рудченко О.В. Публічні послуги як предмет діяльності нотаріусів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1. 2022. С. 388–395.
129. Riswadi R., Situngkir R. R. Legal Protection Of The Notary In The Production Of A Notarial Deed. *Jurnal Indonesia Sosial Sains*. 2024. N 5 (1). P. 1372–1378.
130. Horbalinskiy V., Leshchenko O., Mashchenko O., Leheza Ye., Prymakov K. Ways to protect the rights of individuals in administrative proceedings: legal regulation and international experience international experience. *Cuestiones Políticas*. 2023. N 41(77). P. 324–334.
131. Darahan V., Shyrikevych A. Theoretical and methodological fundamentals in formation of economic security in the field of public procurement. *Scientific journal "Philosophy, Economics and Law Review"*. 2022. Vol. 2, N 1. P. 161–176.
132. Kononets V. P. Practice of application by administrative courts of legislation in cases of appeals of decisions, actions or inaction of state executor. *KELM*. 2020. № 6. P. 142–147.
133. Ільїна Ю. Особливості правового статусу нотаріуса у деяких зарубіжних країнах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. № 5. С. 148–151.
134. Ніцевич О. В. Інформаційна безпека України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2025. № 2. С. 47–54.
135. Адміністративне право України: Підручник/ Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю. П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
136. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Юридична думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. 584 с.

137. Ковальчук С. П. Удосконалення законодавства у сфері адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 6. С. 249–251.
138. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2011. 216 с.
139. Марченко В. В. Механізм впровадження електронного урядування в органах виконавчої влади. *Публічне право*. 2016. № 3 (23). С. 125–131.
140. Коваль Л. М. Адміністративне право: Курс лекцій. Київ : Вентурі, 1996. 208 с.
141. Марченко В., Желтухін Є. Нотаріат у фокусі реформ. Юридична газета online. URL : <http://yur-gazeta.com/interview/notariat-u-fokusireform.html>.
142. Burlakova I., Melnychuk D., Oksiutovych M., Nikolaienko, S. Psychological well-being and strategy to counter professional burnout among law enforcement officers. *Public Administration and Law Review*. 2023. N 3. P. 69–77.
143. Craddock T. B., Telesco, G. Police stress and deleterious outcomes: Efforts towards improving police mental health. *Journal of police and criminal psychology*. 2022. N 37(1). P. 173–182.
144. Завгородня Ю. В. Державна політика в сфері кібербезпеки в умовах повномасштабної війни. *Актуальні проблеми політики*. 2024. Вип. 74. С. 62–66.
145. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 № 209. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF#Text>.

146. Сироватченко М. Правові аспекти забезпечення кібербезпеки в Україні: сучасні виклики та роль національного законодавства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. № 1(41). 2024. С. 314–320.
147. Лист Нотаріальної палати України № 52/9 від 20 листопада 2025 року. URL: <https://npu.ua/wp-content/uploads/2025/11/enotariat.pdf>.
148. Хакери здійснили масштабну кібератаку на держреєстри України. URL : <https://www.dw.com/uk/rosijski-hakeri-zdijsnili-masstabnu-kiberataku-na-derzreestri-ukraini/a-71114862>
149. Кібератаки на бізнес України 2025: Нові Вектори Загроз. URL : <https://synchron.ua/cyberattacks-on-ukrainian-business-2025-uk/>
150. Токарева К. Безпека даних в єдиних і державних реєстрах і цифрових платформах в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 487–490.
151. Backman S. Conceptualizing cyber crises. *Journal of Contingencies and Crisis Management*. 2021. Volume 29, Issue 4. Pages 429–438.
152. Мазепа С. Кібербезпека в Україні: сучасні виклики та шляхи вдосконалення законодавчого регулювання. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 2 (42). С. 164–171.
153. Василенко В. М. Національна кібербезпека в умовах диджиталізації суспільства: роль поліції в захисті критичної інфраструктури. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2025. № 109 (2), С. 392–405.
154. Письменний О. О. Цифровізація нотаріату та державних реєстрів в Україні: незахищеність системи та необхідність перегляду адміністративно-правової політики. *Нове українське право*. 2025. Вип. 1. С. 223–230.
155. Arif A., Sadiq M., Shabbir M. S., Yahya G., Zamir A., Bares L. The role of globalization in financial development, trade openness and sustainable environmental economic growth: evidence from selected South

- Asian economies. *Journal of Sustainable Finance & Investment*. 2020. N 1. P. 1–18.
156. 19 грудня відбулася зовнішня кібератака: призупинено роботу держреєстрів Мін'юсту. URL : https://jurliga.ligazakon.net/news/232788_19-grudnya-vdbulasya-zovnshnya-kberataka-prizupineno-robotu-derzhrestrv-mnyustu.
157. Ukraine war briefing: Russia accused of large-scale cyber-attack on Ukrainian authorities. URL : <https://www.theguardian.com/world/2024/dec/20/ukraine-war-briefing-russia-accused-of-large-scale-cyber-attack-on-ukrainian-authorities>.
158. Сервіси порталу ЄДР відновлено. URL : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/servisi-portalu-edr-vidnovleno>.
159. Відновлено функціонування Єдиних та Державних реєстрів Міністерства юстиції України. URL : <https://minjust.gov.ua/news/ministry/vidnovleno-funktsionuvannya-edinih-ta-derjavnih-reestriv-ministerstva-yustitsii-ukraini>
160. Мін'юст створить «Пентагон» для захисту держреєстрів від кібератак. URL : <https://pravda.com.ua/power/min-yust-stvorit-pentagon-dlya-zahistu-derzhreestriv-vid-kiberatak-801937>.
161. У Мін'юсті роз'яснили, з чого складатиметься «Пентагон держреєстрів». URL : <https://www.slovoidilo.ua/2025/01/14/novyna/suspilstvo/minyusti-rozyasnyly-choho-skladatymetsya-pentahon-derzhreestriv>.
162. Clarke B., Murray J. Enabling Digital Government: Interoperability and Data Exchange Between Registries. The Benefits of a Connected Landscape. Foreword by Paul Glover. Toronto : Teranet Inc.; Foster Moore International Limited, 2022. 28 p.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ
ДИСЕРТАЦІЇ:

Праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Письменний О.О. Сучасні проблеми інституту нотаріату в умовах воєнного стану. *Публічне право*. 2023. № 1 (49). С. 23–30. URL : <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/49/3.pdf>.
2. Письменний О.О. Нотаріальне посвідчення шлюбного договору, як спосіб захисту прав та законних інтересів громадян. *Публічне право*. 2023. № 3 (51). С. 46–55. URL : <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/51/5.pdf>.
3. Письменний О.О. Цифровізація нотаріату та державних реєстрів в Україні: незахищеність системи та необхідність перегляду адміністративно-правової політики. *Нове українське право*. 2025. Вип. 1. С. 223–230. URL : <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/735/674>.
4. Zaporozhchenko Y., Kononets V., Kumeiko A., Lemekha R., Pysmennyi O. Foreign experience of ensuring human rights during the recruitment of the armed forces as an element of the state's national security: a comparative analysis. *Syariah: Jurnal Hukum dan Pemikiran*. 2024. Vol. 24, No. 1. P. 88–101. URL : <https://jurnal.uin-antasari.ac.id/index.php/syariah/article/view/12577/3895>. (зарубіжне фахове видання, включене до наукометричної бази Scopus)

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Письменний О.О., Кононець В.П. Проблеми питання втручання в діяльність нотаріату шляхом несанкціонованого доступу до реєстрів:

матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти» (Дніпро, 15 березня 2024 р.) Дніпро : ДДУВС. 2024. С. 476–479.

6. Письменний О.О. Рейдерське захоплення майна: судова практика та колізії законодавства. *Актуальні проблеми досудового розслідування та протидії злочинності в сучасних умовах: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 24.05.2024).* С. 86–91.
7. Письменний О. Проблемні питання щодо надання послуг у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 5 грудня 2024 р.).* Дніпро: ДДУВС, 2025. С.187–190.
8. Письменний О. О. Проблемні питання забезпечення кібербезпеки в цифровому просторі як основи національної безпеки України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 21 березня 2025 р.);* у 2-х ч. Ч. II. Дніпро : ДДУВС, 2025. С.455–457.

ДОДАТОК Б

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова комісії приватний нотаріус
Дніпровського
нотаріального округу

Валентина ЛОЗЕНКО

04.02.2026 р.

АКТ

впровадження результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» (галузь знань 08 Право) Письменного Олександра Олександровича «Адміністративно-правове регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні» у практичну діяльність нотаріусів міста Дніпра

Комісія в складі:

склали цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження аспіранта Дніпровського державного університету внутрішніх справ на тему «Адміністративно-правове регулювання цифровізації нотаріальної діяльності в Україні» зі спеціальності 081 «Право» (галузь знань 08 Право) мають належний теоретичний, методологічний рівень та практичну значущість і використовуються у практичній діяльності нотаріусів Дніпровського міського нотаріального округу та адвокатів під час захисту прав та інтересів громадян.

Результати дисертаційного дослідження застосовуються у діяльності нотаріусів Дніпровського міського нотаріального округу, зокрема, під час реалізації повноважень нотаріусів у сфері організаційного забезпечення та контролю за власною діяльністю, аналізу та узагальнення практики застосування законодавства про нотаріат в умовах цифровізації, підготовки методичних рекомендацій та інформаційно-аналітичних матеріалів з питань використання електронних реєстрів, цифрових сервісів і електронних нотаріальних інструментів, а також у процесі розгляду звернень громадян і суб'єктів нотаріальної діяльності, пов'язаних із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у сфері нотаріату, а також в адвокатській практиці під час обрання способу захисту порушених прав громадян, які звертаються за юридичним захистом.

Використання результатів дисертації сприяє підвищенню ефективності практичної діяльності нотаріусів та адвокатів, удосконаленню адміністративно-правових механізмів цифровізації нотаріальної діяльності, а також забезпеченню законності та правової визначеності у сфері нотаріату.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження Письменного Олександра Олександровича на тему «Адміністративно-правове регулювання цифровізації

нотаріальної діяльності в Україні» зі спеціальності 081 «Право» (галузь знань 08 Право) вважати впровадженими у практичну діяльність нотаріусів та адвокатів міста Дніпра та такими, що використовуються під час реалізації повноважень нотаріуса у сфері організаційного забезпечення, контролю та методичного супроводу нотаріальної діяльності, зокрема в умовах впровадження та розвитку цифрових інструментів нотаріату, електронних реєстрів і інформаційно-комунікаційних технологій, включно з адвокатами, які постійно працюють з інформацією в єдиних та державних реєстрах суб'єктами наповнення яких виступають саме нотаріуси.

Запропонувати Нотаріальній палаті України після заохоти відповідної дисертації, додати матеріали дослідження в семінари для підвищення кваліфікації нотаріусів інших регіонів задля впровадження єдиної практики.

Голова комісії:

Члени комісії:

